

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

334

9-85

1366

~~1893~~ 1893

1893

2011

20

83 - 2
2 - 85

Պ Ա Տ Ի Ի

ԿՕՄԵԴԻԱ ԶՈՐՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԵՂԻՆԱԿ. Գ. ԶՈՒԴԵՐՄԱՆԻ

ԹԱՐԴԱՆՈՒԹԻՒՆ Յ. ՂԱՐԱԳԵՕՋԵՐՆԻ

Հայ դերասնական մշտական խումբն առաջին անգամ ներկայացրեց այս պիէսը Տփլիսի արքունական թատրոնում դեկտեմբերի 10-ին 1892 թ.

«Պատիւ» վերնագրով այս կոմեդիան թուրքում է ներկայացնելու Ասիական երկրի բոլոր բեմերի վրա՝ զրաբնչական կանոնադրութեան 84-րդ չափ. դրույթեամբ հրատ. 90 թ.։ Գլխավոր հաստատարչական բաղադրութեան պատճառաւ թուրքերէց և վաւերացրեց ստորագրութեամբ ու արքունական կերպով նրա օգնականը։ 5 մայիսի 1892 թ. Տփլիսի

Настоящая комедія, подъ заглавіемъ „Честь“, разрѣшена за отсутствіемъ Главноначальствующаго, Помощникомъ его, на осн. 84 ст. Уст. Ценз. изд. 90 г. къ представлению на сценахъ края. Въ чемъ подписью и приложеніемъ казенной печати удостовѣряется. 5 мая 1892 г. гор. Тифлисъ.

Т И Ф Л И С Ь

Типо-Литографія А. Меликъ-Шахназаріанца,
на Вороцовой Набережной.

Տպարան և փրմ. Ա. Մելիք-Շահնազարեանցի

1893

83-
2-85

“ՊԱՏԻՒ”

ԿՈՄԵԴԻԱ ՉՈՐՍ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

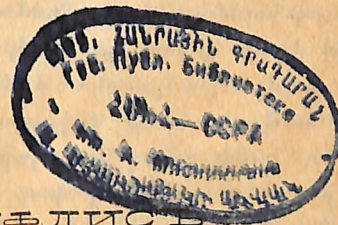
ՀԵՂԻՆԱԿ. Գ. ԶՈՌԴԵՐՄԱՆԻ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ Յ. ՂԱՐԱԳԵՕԶԵԱՆԻ

1006
29092 P-

99

ТИФЛИСЬ

Типо-Литография А. О. Мелик-Шахназарянца.

1893

20 03

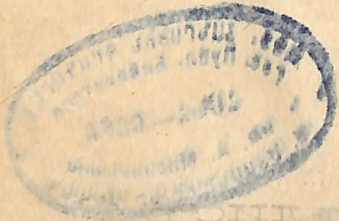
265

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍՊԵՐԱԿԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍՊԵՐԱԿԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍՊԵՐԱԿԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

Дозволено цензурою Тифлисъ, 8-го Апрелья 1893 г.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ.

«Պատիւ» կոչուած հասկացողութիւնը տարբեր նշանակութիւն և գործադրութիւն ունի զանազան հասարակութեանց ու շրջանների մէջ: Որքան մարդկային խմբերը կամ ազգերը զանազան են իրանց բնաւորութեամբ ու հոգեկան յատկանիշներով՝ այնքան էլ նրանց պատուի գաղաբարը տարբերվում է իրարուց: Մի ազգ, ուրեմն և մի անհատ (որովհետև ազգը կազմվում է անհատներից), որը յառաջադիմող ճշմարիտ քաղաքակրթութեան ճանապարհի վերայ է կանգնած և իր ինքնաճանաչութեամբ ժամանակի ոգուց ու պահանջից յետ չի մնում՝ նա իր ու իւր ընտանիքի պատուի գաղաբարն էլ միշտ բարձր իդեալական դրօշակի վերայ է պահում: Մարդու պատուի զգացմունքը հասնում է այս դէպքում, նայելով նրա քաղաքակրթութեան աստիճանին, իւր մի յայտնի նրբութեանն ու ուժգնութեանը (интенсивность): Բայց մի հասարակութիւն, որը շատ քիչ է զանազանվում իր առօրեայ աշխարհային կեանքով Աֆրիկայի վայրենի ցեղերից. այն է՝ պապուականներից, հոտենդոտներից ու նեամ-նեամ կոչուած իրար միս ուտող մարդակերներից, որոնք զուրկ են ի հարկէ քաղաքակրթութեան, և համեմալսութեան ու անկեղծութեան միտումից, այդպիսի հասարակութեան մէջ անհատական պատուի գաղաբար չի կարող լինել: Եւ եթէ լինի՝ այն էլ ամենաստոր չափով կամ աստիճանով, որ միայն նրա հաշուեցուցակի ու կոպէկի մէջն է կայանում: Այստեղից պիտի մակարբերել, որ պատուի գաղաբարը պէտք է հասկանալ ընդարձակ և նեղ մտքով, որի աստիճանները, ի հարկէ, դժուարին է արշինով չափել ու ճիշտ կերպով որոշել:

Ներկայումս Եւրոպական ազգերի մէջ պատուի գաղաբարն իր մեծ նըբութեանն է հասել իրա բազմաթիւ աստիճաններով: Գերմանական ազգի մէջ այդ հասկացողութիւնը հասարակական զանազան շրջաններում ու շերտերում աւելի որոշ կերպարանք է ստացել թէ հին և թէ նոր սերնդի մէջ: Ահա հասկացողութեամբ այդ երկու իրարուց փարբեր հասարակութիւնների հոգեկան պատկերը, նրանց պատուի վրայ ունեցած գաղաբարը նկարել է նոյն ազգի պատկանող հռչակաւոր պ. Գ. Զուգերմանը «պատիւ» վերնագրով պիեսի մէջ: Սրա բովանդակութիւնը շատ հարուստ և բազմակողմանի է իր կրթիչ ու դաստիարակիչ նշանակութեամբ: Այս պիէսը կարելի է ասել, հայելի է երկու շրջանների կամ հասարակութիւնների մտաւոր ու բարոյական աստիճաններն որոշելու համար, որով արտափայլում է և նրանց ֆիզիօնօմիան: Մէկը հին սերունդը, հին հասարակութիւնը, որը գուրկ լինելով միանգամայն իդեալական «պատուի» ու ինքնաճանաչութեան գաղաբարից՝ ծախում է իր ընտանեական պատիւը կուպէկով: Իսկ միւսը, այն է՝ նոր քաղաքակրթութեան սերունդն ու դաստիարակութեամբ հասարակութիւնը՝ քաջ ըմբռնելով «պատիւ» ասած բանի վսեմ նշանակութիւնը՝ սրա գինը միմեայն արեան մէջ է տեսնում և ոչ թէ կուպէկով ծախում: Հին հասարակութեան ներկայացուցիչն է իտէնիկէն իր աղքատ ընտանիքով, բացի նրա Բօբերտ որդուց, որ նոր սերնդի ներկայացուցիչ է գառնում իւր Տրաստ-Չարբերգ ընկերի հետ միասին: Հին պատուազուրկ հասարակութեանը պատկանում է նաև Միւլինգ հարուստ վաճառականական տունը, բացի նրա Լէօնորա ազնիւ օրիորդից, որը իւր անկեղծ ու գաղաբարական սիրով դէպի աղքատ, բայց կրթութեամբ Բօբերտը՝ բարձր է պահում իր անհատական ձայնի, կանացի պատուի, իրաւունքի ու սիրոյ զգացմունքը և ոչ թէ կուպէկի ու հաշուի տակ խեղժութեամբ իր երջանկութեան հետ միասին: Նա, իբրև մի քաղաքակիրթ, լուրջ ու խելացի օրիորդ գիտէ պահել իրան

ու ապրել ինչպէս պէտքն է, խորութիւն չ'դնելով հարուստի և աղքատի մէջ, որից կախում է և մի քաղաքակիրթ ազգի մտաւոր զարգացման աստիճանն ու ընտանեական պատուի և նրա կոչման սրբութիւնը համերաշխ կեանքով:

Այս պիեսով Զուգերմանը մեծ հռչակ է հանել ներկայումս բոլոր Եւրոպական գրականութեան մէջ: Սա ունեցել է և ունի շատ մեծ յառաջադիմութիւն Արեւմտեան Եւրոպայի բոլոր բեմերի վրայ: Հեղինակը սրանով մեծ անուն հանեց միանգամից թէ հասարակութեան, թէ մամուլի և թէ գրականութեան մէջ ահագին հետաքրքրութիւն շարժեցնելով: Անլիմիտ է, որ այս թատերական գրութեան մի նոր երևոյթ է ներկայ դրամատիկական գրականութեան մէջ թէ իր գեղարուեստական արժանաւորութեամբ և թէ շատ լաւ դուրս բերած գործող անձինքների բնուորոշ յատկութիւններով, որոնք տալիս են հանճարեղ դերակատարին շատ լաւ նիւթ: Սրա մէջ հեղինակը վստահ կերպով դիտող հասարակութեան առաջն է դնում մի շատ հետաքրքիր հարց, որը վերաբերում է ինչպէս ասացի «պատիւ» կոչուած գաղաբարի որոշմանը: Հեղինակը վստահ կերպով մեղադրում է ժամանակակից հասարակութեանց այն բանի մէջ, որ պատուի հասկացողութիւնը սխալ ու աղաւաղուած կերպով են հասկանում: Նա պատկերացնում է հանդիսատեսների աչքի առաջ կենդանի պատկերներ մեր ժամանակակից մարդկանց: Գրանից մի մասը՝ որոնք ինչպէս ասացի, հարուստ լինելով, իրանց իրաւունք և լիովին օրէնք են համարում առանց խղճահարուելու գնել փողով մի աղքատ օրիորդի պատիւը: Իսկ միւս մասը, իբրև ողորմելի արարածներ, որոնք ըստ երևոյթին իրանց բազդաւոր են կարծում, հնարաւոր են համարում ծախել փողով պատիւ ասած վէճ ու նուիրական գաղաբարը:

Հեղինակն ահա այդպիսի մի բարոյապէս ընկած հասարակութեան մէջ երևան է հանում երկու իրօք պա-

տուի տէր ու կրթուած անհատներ. մէկը նոյն հասարակութեան անդամներէց, իսկ միւսը մեծացած ու սնուած հեռու այդպիսի անբարոյականացնող հասարակութեան ազդեցութիւնից: Այդ մարդկանց հէնց տուալին չփութից հին հասարակութեան հետ երեւում է այն անդունդն ու սաստիկ տարբերութիւնը, որը կայ երկու պատուաւոր անհատների և հասարակութեան մէջ: Այդ երկու մաքուր, անբիծ ու անարատ, հեռու ամեն տեսակ փարիսեցութիւնից, ներկայացուցիչները պատուի վրայ ունեն այն հասկացողութիւնն ու զաղարարը, ինչպէս թէ մի սուրբ պարտականութիւն:

Կարճելով մեր խօսքը պիտի ասենք, որ այս գրութեան մէջ ձեռք, թէ բնական և թէ գործող անձանց բնաւորութիւնները կատարելութեամբ օրինակելի մի դործ է եւրոպական գրականութեան մէջ: Մինչև անգամ երկրորդական տեղ բռնող անձնավորութիւնները պիտի մէջ երենց բնավորութեամբ, կարծէք, մարմնացած են երևում: Գիտենալ մի քանի բառով մի ամբողջ բնավորութիւն ու տիպ դուրս բերել, յիշաւի, դա զարմանալի է. օրինակ երրորդ գործողութեան մէջ այդ բանը լաւ է երևում, որտեղ հեղինակը, կարծէք, մի բարոյական դաստիարակութիւն է անում: Մինչև անգամ նրանց հոգևորականները, քահանաները, փաստօրենքը ժողովրդին քարոզելիս իրանց բեմբասացութեան բնաբանն ու նիւթն առնում են այս պատիւ վերնագրով, պիտից, որտեղ, յիշաւի, բարոյախօսութեան համար չափ լուրջ և առատ մաքուր կան: Զուգեբանը իր այս գործով տեղ է բռնել արդէն ամենայնառջնակարգ գրողների հետ դրամատիկական բանաստեղծութեան պատմագրութեան մէջ: Նա այդ գրական աշխատութեամբ նոր հոսանք ու նոր ուղղութիւն է տալով XX-որդ դարի համար եւրոպական գրականութեան մէջ: Այս պիտի մի տարուայ ընթացքում թարգմանուած է բոլոր եւրոպական լեզուներով: Ուստի ես ևս անհրաժեշտ համարեցի ունենալ նա և մեր հայ նորաբող-

բոջ ազգային գրականութեան մէջ, որի գեղարուեստական մասը իր ճշմարիտ մարով չափ քիչ է վարգացած: Մեր հայկական մանուկ բեմը, այդ նոր ազգային վարժարանը կարօտ է կրթիչ ու դաստիարակիչ և ժամանակի ոգուն համապատասխանող գրութեան: Մեծ մասամբ մեր թատրոնի անյաջողութիւնը կախուած է նա և չափազերուած յարմար պիտենցից: Մենք կարեւոր համարեցինք նա և առաջին եւ երրորդ գործողութիւնների դիկարացիաները վիճաբար սլաակներնելով զետեղել զաւուական քաղաքներում գիւրութիւն պատճառելու համար: Բացի այդ և մի քանի բնական յարմարութիւններով գերակատարների վերաբերմամբ, Գալով թարգմանութեան և նրա լեզուին՝ ես յաւակնութիւն չունիմ լիովին նրանց կատարելութեան նկատմամբ: Հաւատացած եմ, որ իմ թարգմանութիւնը զերծ չի կարող լինել պակասութիւններից: Բայց և այնպէս լի պատկառանքով յառաջարկում եմ հայ գրականութեան սառն, անաչառ և անկողմնապահ դատաստանին, որտեղ ճշմարիտ ու անկեղծ քննադատը միայն դէր պիտի ունենայ:

Յար. Ղարազեօզեան:

18 մայիսի, 1893 թ.

Տփլիս:

ԱՐԺԱՆԱՊԱՏԻ

ԲԱՐԵԿՐՆ ՆԵՐՍԷՍ ԱԻԱԳ ԲԱՀԱՆԱՅ

ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂԵԱՆՅԻՆ (ՀԱՂՊԱՏԵՑԻ)

Նուիրում է

ԼԻ ԵՐՍԽՏԱԳԷՏ ՍՐՏՈՎ

Հայ Թարգմանիչը:

ամփոփ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ՄԻԻԼԻՆԳԻ, գործարանատէր:

ԱՄԱԼԻԱ, նորա կինը:

ԼԷՕՆՈՐԱ, նորա աղջիկը:

ԿՈՒՐՏ, նոցա որդին:

ԼՕՏԱՐ-ԲՐԱՆԻՏ:

ԳՈՒԳՕ ՇՏԵՆԳԵԼ:

ԿՈՄՍ ՖՅՆ-ՏՐԱՍՏ ՉԱՐԲԵՐԳ:

ԽԷՅՆԻԿԷ ԶԱՅՐԸ:

ԽԷՅՆԻԿԷ ՄԱՅՐԸ:

ՐՕԲԵՐՏ

ԱԼՄԱ } *նոցա զաւակները:*

ԱԻԳՈՒՍԱՆ

ՄԻԽԱԼՍԿԻ, Աւգուստայի ամուսինը:

ԳԵԲԵՆՍՏՐԷՅՏ, այգեպանի կինը:

ՎԻԼՀԷԼՄ, սպասաւոր:

ԻՕԳԱՆ, կառապան:

Կոմս Տրաստի ծառայ՝ Տեղկացի:

Գործողութիւնը կատարուում է Միւլիենգի գործարանի մէջ, Նարլոտտենբուրգում, Բերլինի մօտ, մեր ժամանակ:

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆԸ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Սառը բնաւորութեամբ, իւր գործի տէր, խելքը գլխին, բայց ոչ չարագործ մարդ: Ինքն իրեն համարում է մի մեզմ, ամենքին սիրելի մարդ և սիրում է, որ ուրիշներն էլ նորան այդպէս ճանաչեն:

ԱՄԱԼԻԱ: Դիւրագորգիւ, վրդովուող մի կին է: Աշխատում է ցոյց տալ, թէ միայն իւր փողերով է առուտուր անում մարդը, և որ նրա առևտրական գործերի ծաղկիլը մի միայն իւր մէջ գրած փողերի շնորհիւն է եղել:

ԼԷՅՆՈՐԱ: Մի լուրջ, հասարակ ու բարի աղջիկ է, միայն եղբոր բարեկամների մօտ պահում է իրեն ինչպէս մի նազելի, աշխարհիկ օրիորդ, թէ և մասամբ մեծամիտ:

ԿՈՒՐՏ: Ներկայացուցիչ թեթև սօլիկ ու պնդամարմն «ոսկի երիտասարդութեան», բայց ոչ այնպէս չարասիրտ: Մինչև անգամ բեմի վրայ չորրորդ գործողութիւնում, երբ նա մեղադրում է գողութեան մէջ Ռօբերտին, արտայայտում է աւելի բուհական կատաղութիւն, քան թէ բնածին չարութիւն:

ԼՕՏԱՐ-ԲՐԱՆԴ: Մի մարդ, որ սրախօս լինելու լատակնութիւն ունի, օրինակելի է և բոլոր արտաքին ձևերով իրեն պահում է «մատաղ Գերմանիայի» ներկայացուցիչի պէս, և որը միացնում է իւր մէջ ընկերութեան պատկանող ուսանողի ու պահապան զօրքի սպայի լատ-

կանիշները: Գերը կատարում է պարզ և առանց ճիգ թափելու:

ԳՈՒԳՕ-ՇՏԵՆԳԵԼ: Բերլինի «պճնասէր»:

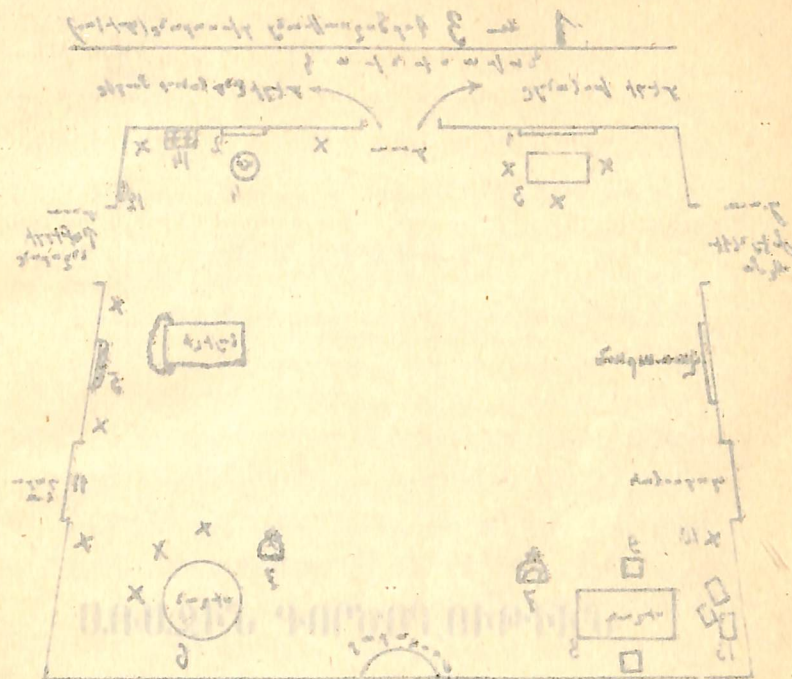
ՐՕԲԵՐՏ-ԽԵՅՆԻԿԷ: Առաջին գործողութեան մէջ հարկաւոր է աստիճանաբար երևացնել պարզահոգութիւնից, համարեա երեխայական պարզ հաւատից, կասկածոտութեան ու թերեհաւատութեան փոխուիլը: Երրորդ գործողութիւնը պիտի անցնի առանց աւելորդ ոգևորութեան կամ կրքի: Չորրորդ գործողութեան մէջ Ռօբերտը դառնում է մռայլ, չարացած, իրենից դուրս եկած մի մարդ, որը նոյն իսկ ընդունակ է սպանութիւն գործելու:

ԽԷՅՆԻԿԷ: Մի գլխից դուրս տուող ծեր է. միշտ կիսաբերան ծիծաղում է:

ԽԷՅՆ-ՄԱՅՐ: Բարի ու մի տխմար պառաւ է: Ռօբերտի ծնօղների վատ վարմունքները և բացասական վարք ու բարքը հետևանք են իրենց ամբողջ կեանքում ունեցած աղքատ ու չքաւոր կենցաղավարութեան և ոչ թէ բնածին հակման:

ԱԼՄԱ: Մի դատարկագլուխ, լիմար և իւր դրութիւնը չիմացող աղջիկ է: Երրորդ գործողութեան մէջ, սկզբում Ռօբերտի հետ նա անկեղծ է երևում իւր զղջման մէջ, բայց միայն երբ մերժում են նրան և թող չեն տալիս պարահանգէս գնալու, որը նորա կարծիքով մի անմեղ խնդիր էր, երևան է հանում իւր լանդգնութիւնը և իր վատ կողմերը:

ԱՒԳՈՒՄՏԱ: Մի ազա՜հ, խորամանկ, բայց խելացի
կին է:

[The page contains faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side.]

ՏԵՍԱՐԱՆ I

ԽԷՅՆԻԿԻ.-ՄԱՅՐԸ. (ուշի ուշով աշխատում է կարգի
ընտել սենեակը) եւ ԳԻՔԵՆՍՏՐԵՅՏ:

ԳԵՔԵՆ. (ըննից աջ ուղղուելով). ձե՛շտ է ու-
րեմն, որ եկել է ձեր օրդին:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Սո՛ւս, սո՛ւս, նա քնած է:

ԳԵՔԵՆ: Այնտեղ, օրիորդ Ալմայի փոքրիկ սենե-
կում:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Այո, այո. մի խօսքով չը գիտեմ
ինչ անեմ, ուրախութիւնիցս խելքս թռցրել
եմ: (ընկնում է քաղկաթոռի վրայ):

ԳԵՔԵՆ. Գիտեն՞ տան տէրերը նրա գալը:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ինչպէս չէ. ինքը հրամայեց յայտ-
նել. չէ՞ որ նրա տէրերն են և նրանց շնոր-
հիւն է, որ մի կտոր հաց ունենա:

ԳԵՔԵՆ. Շատ տարի է, որ նա օտարութեան
մէջ է:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Եօթ—ութ թէ ինն տարի կէս է.
այդքան ժամանակ է, որ չեմ տեսել երե-
խի:

ԳԵՔԵՆ. Ե՛, շուտ ճանաչեցիք նրան:

ԽԷՅՆ. Այդ էլ խօսք է: Երեկ երեկոյեան, այս-
պէս մօտ ութ ժամին, իմ ծերունին օղետ-
նից հարբած ներս պրծաւ, իսկ ես հենց այս-
տեղ նստած Ալմայի շապիկն էի կարկատում:
Երանի իմանաք թէ այդ իմ աղջիկը որչափ ճեր-
մակեղէն է մաշում: Յանկարծ լսում եմ դու-
ռը բախում են. նայում եմ, ներս է մտնում մի
տղամարդ և ասումէ. «տես ինչ տղամարդ
եմ.» այն ինչ իսկն ասած մի պարոն, այն էլ
սամուր մուշտակ հագած: Տես ահա նա կա-
խած է այնտեղ. մի մորթուն ձեռք տուր, տես:
Իսկ ես էլ այնպէս էի կարծում, թէ աղջ-
կանս ծանօթներից կամ երիտասարդ տան
տիրոջ սերտ բարեկամներից մէկը կըլինէր:

ԳԵՔԵՆ. Լաւ. յետո՞յ:

ԽԷՅՆ. Նրանք, մեր տէրերը, շատ պարզ սրտի
տէր մարդիկ են. սիրում են գալ մեզ պէս
խեղճ մարդկանց մօտ և զրոյց անել: Մինչ-
դեռ ես այդ մտածման մէջն էի, նա յան-
կարճ ձգեց իւր գլխարկն և մուշտակը յատակի
վրայ, ուղղակի դիմեց դէպի ինձ և անմիջա-
պէս առաջիս ծունկ չոքելով՝ աղաղակեց.
«մայրիկ, մայրիկ, միթէ՛ ինձ չը ճանաչեցիք.
չէ՞ որ ես ձեր օրդին եմ:» Ո՛հ, Տէր իմ, ինչ
սքանչելի բոպէ էր և ինչպէս դիմացայ ես
այդպիսի մի ուրախութեան:

ԳԵՔԵՆ. Ինչ՞ էք ասում, սիրելի դրկից, միթէ՛ ու-

բախութիւնից մարդ կը մեռնի: Գիշերը կատուն գորշ կերուալ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ո՛չ, այդպէս մի ասէք, իմ որդին լաւ զաւակ է, նա ազնիւ մտքերի տէր է:

ԳԵՐԵՆ. (հեղինակէն). Ինչպէս չէ, չափազանց առաքինի է, նա այնքան աշխարհներէ տեսել, ուսումնասիրել, մետաքսի, թաւշի մէջ է մեծացել. . . .

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (ցուց տալով քաղկաթոռը). մետաքս ասենք մենք էլ ունենք:

ԳԵՐԵՆ. Գեռ հարց է, կըհաւանի նա ձեր մետաքսը

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Անշուշտ. որովհետեւ ամէն պաշտօնից ու հարստութիւնից վեր է նրա համար մայրական գութը: Ախ՛, ուր՞ է կորել իմ ծերուկը: Չէք տեսել նրան: Ո՛ւր կորաւ այն կաղը:

ԳԵՐԵՆ. Նա կանգնած էր այս ցրտում և ահագին կարտօնը ձեռքին արագակի զէմ բռնած. «չորացնում եմ», ասում էր:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ինչ արած: Պէտքէ թողնել ծերուկը մի քիչ զուարճանալ. մինչև կէս գիշեր հէնց այն է կարտօնները իրար էր կպցնում: Վերջապէս ամբողջ գիշերը ուրախութիւնից աչքերն իսկ երկուստէլ չը կպցրինք:

ՏԵՍԱՐԱՆ II

ՆՈՅՆԸ Եւ ԽԵՅՆԻ (ներս է մտնում կաղի տալով, ձեռին բռնած մի ահագին հանդիսանկար):

ԽԵՅՆ. (ցոյց տալով հանդիսանկարի խորագիրը): Ուրա՛, վերջապէս պատրաստ է:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ինչ ես գոռում:

ԽԵՅՆ. (հանդարտ) «Բարի ես եկել քո հերանց տունը, թանկագին որդեակ:» Ոնց է, լաւ է շինած:

ԳԵՐԵՆ. Կասես զինուորի հրացանի շրջանիշ լինի:

ԽԵՅՆ. Ուզիդ է, իսկ հայրական սիրտն էլ հենց մէջ տեղն: Ա՛, մի նայիր է. . . ա՛, պառաւ: (քսորձանում է փոքրիկ ժուրճը ձեռին աթոռի վերայ, որպէս զի հանդիսանկարը պատին ամրացնէ):

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Վերջապէս, բաւական է, փակիր բերանդ:

ԳԵՐԵՆ. Ձեր որդին սրտեղ է ստացել այդ կըրթութիւնը ու առաքինի ազնուութիւնը: Ի հարկէ, ձեր բնատառիբում չէր կարող ստանալ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ի հարկէ, ինքն ըստ ինքեան այդ այդպէս է: Ահա՛, հոգիս, թէ ինչպէս է եղել: Տասն եօթը տարի սորանից առաջ մեր տան տիրոջը մի ինչ որ վաճառականական խորհրդականի ասորիճան տուեցին: Այդ առիթով նա ճրագալուցով սարքեց մի մեծ խնջուք: Տակաւներով գարեջուր ու գինի էր, որ կրում

էին գործարանի բոլոր ծառայողների համար: Իմ մարդն էլ այնտեղ մի լաւ թռչուէլ... Էր Խնճ ես այդպէս բաղխում դու, ծերուկ... Մի բան, որ առանց փողի է, ինչո՞ւ չխմես: Հիւրերը կառքերով իրենց տները ցրուելիս, ծերս պատահամբ կառքի տակով էր եղել, կառքն անցել էր ձեռն ու ոտի վրայով:

ԽէճՆ. Եւ այն էլ ինչպէս. հեշտ բան չը գիտենաս (սուղում է):

ԽէճՆ.-ՄԱՅՐ: Մի՛ սուղիր: Տան տէրը լսել էր այդ գէպի մասին և սկսել էր հարց ու փորձ անել թէ՛ ո՞վ է, ո՞րտեղից է և ինչո՞վ է ապրում: Ուրախութիւնից նա շատ բարի էր դարձել. այնպէս, որ խոստացաւ մեզ վերայ մի քիչ խնամք տանել: Բացի դրանից՝ խօսք տուեց մեր մեծ որդուն էլ իւր հաշուով ուսման տալ մարդ շինել:

ԳԵՅՆ. Բայց խոստումը կատարեց թէ ոչ:

ԽէճՆ. Ե՛հ, գրողը տանի նրանց:

ԽէճՆ.-ՄԱՅՐ: Ե՛հ... Ինչպէս ասեմ: Տան տէրը վերին չարկում մեզ մի փոքրիկ սենյակ տուեց և այնտեղից մինչև այժմ դուրս չարաւ, իսկ մեր որդուն ուսումնարան տուեց, նա կրթութիւն ստացաւ ու քիչ ու միչ տաշուեց կոպտութիւնից: Բայց երբ նա տօներին տուն էր վերադառնում, տան տէրերը միշտ իրենց մօտ էին տանում, շօխոլատով հիւրասիրում, ստիպում էին օրիորդների հետ խաղ անել: Երիտասարդ աղան այդ ժամանակ գեռ մանուկ էր:

ԳԵՐ. Ուրեմն, ձեր որդին, նշանակում է, աղջըկանիցդ աւելի բաղտաւոր է եղել, այնպէս չէ: ԽէճՆ.-ՄԱՅՐ: (հանդարտութեամբ) Ե՛հ, թնջ անես: ԳԵՐ. Այո՛, այո՛, ես էլ այդպէս եմ կարծում:

ԽէճՆ.-ՄԱՅՐ: Իսկ յետոյ նորան ուսման ուղարկեց, այն է՝ իւր զբաղենեակում նստեցրեց, որ արտասահմանի վաճառականների հետ գործեր կատարէ: Երբ նա 19 տարեկան դարձաւ, նորան ուղարկեցին Հնդկաստան, որտեղ շատ շոքեր են լինում, ասում են: Այնտեղ ապրում է մեր տան տիրոջ եղբօր որդին, որը սուրճի ու թէյի առևտուրով է պարապում:

ԽէճՆ. (սանդուղից ցած իջնելով) Այդ բոլորը այնտեղ այնպէս է բուսնում, ինչպէս մեզանում ետաշան ծաղիկը: (ցած է իջնում) Յը՛, ինչպէս է, փառաւոր է:

ԽէճՆ.-ՄԱՅՐ: Մեր որդին նորա մօտ, իբրև գործակատար, շատ ձեռնտու էր դարձել. Է՛հ, փառք Աստուծոյ, որ նա այժմս էլի տանն է: Օ՛հ, էլի սկսեցի շատախօսութիւն անել:

ԳԵՐ. Գնում եմ, դնում: Մնա՛ք բարով... բայց և այնպէս, նորան երես միք տայ: (մի կողմ դառնալով) Ե՛հ մարդիկ են էլի (հեռանում է):

ԽէճՆ. (նորա ետեւից) Ինքդ էլ պակտ օձը չես:

ՏԵՍԱՐԱՆ III

ԽԵՅՆԻԿԷ ԵՒ ԽԵՅՆԻԿԷ-ՄԱՅՐ.

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Նախանձից է, բոլորը նախանձից, ծերուկ:

ԽԵՅՆ. Այս ինչ՞ սատանայութիւն է. որտեղից ես ճարել այս քաղցր կարկանդակը:

ԽԵՅՆ-ՄԱՅՐ. Տան տիրոջ խոհարարուհին էր բերել: Նրանց օրիորդն է ուղարկել: Պատուիրել է բարևել:

ԽԵՅՆ. (երեսը դարձնելով): Սաստիկ զգուած եմ տան տիրոջ ամեն բանից. բայց ժամանակն է մեր ազնիւ, առաքինի որդին վեր կենալ. շուտով ճաշի զանգը կը տան: (զմայլում է հանդիսանկարով) «Գալգ բարի, որդես»:

ԽԵՅՆ-ՄԱՅՐ. (ընդհատելով) Ծերուկ, այտեղ է նա ահա:

ԽԵՅՆ. Ո՞վ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Մեր որդին:

ԽԵՅՆ. (ցոյց է տալիս հանդիսանկարը) Գիտեմ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Լսում ես, շուտ է լուռւմ... (աղանջ դնելով) կարծեմ կօշիկներն է հագնում. շատ հաւանական է կօշիկները հագնի և իսկոյն այս դռնից ներս մտնի:

ԽԵՅՆ. (հալարտուծեալը) Ես նորան միայն պիտի տեսեմ, «բարի լինի գալգ».....: Իսկ դու դրե՛լ ես Ալմալի ֆրանսիական հոտաւետ սաղոնը, որ նա լուացուի:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ (աղանջ չը դնելով): Քանիցս անգամ ես այտեղ նստած, մտածել եմ նորա մասին, թէ ինչպէս է քնում նա, ինչպէս է ապրում, հօ չէ՞ն կերել նրան այնտեղի վայրենի մարդիկը: Եւ ահա նա էլի իւր տանն է, գիտես, ծերուկ, տանն է: Վերջապէս, թող այդ չամիչները, բաւական է քչփոքս:

ԽԵՅՆ. Քեզ ինչ, ինձ դիւր է գալիս:

ԽԵՅՆ. Հանդարտ, կարծես գալիս լինի: Ախ, Տեր՝ Աստուած, էլի փողպատդ գուրս է ընկել: Քո բանը կատարեալ ամօթ ու խայտառակութիւն է: (բազկաթողի վերայ եղած չիժէ շապիկները ուղղում է):

ՏԵՍԱՐԱՆ IV

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՐՕԲԵՐՏ:

ՐՕԲ. (վրայ պրծնելով ծնողներին, որոնք կանգնած են յուզուած կերպով) Բարով հայր իմ: Աստուած իմ, որքան բաղգաւոր եմ ես: Բարով մայրիկ... (համընդունւմ է նորա ձեռք):

ԽԵՅՆ. «Գալգ բարի, որդես... (տեսնելով, որ Րօբերտը կամենում է նորա ձեռք համընդունել, արագութեամբ քսում է ձեռք իւր վարտիկին): ուզումես ձեռս համբուրե՛լ:

ՐՕԲ. Ի հարկէ, հայր, եթէ թոյլ կը տաս:

ԽԵՅՆ. (ձեռք պարզում է): Իսկոյն երևում է լաւ որդի լինելդ:

ԲՕԲ. (յետ նայելով) Այսպէս ահա, վերջապէս
ես տանն եմ: Ինքս էլ չը գիտեմ... գն-
ցէ այս ամենը երազէ: Ո՛հ, Աստուած իմ,
հայրենիքի, հայրենիքի կարօտը, որքան վիշտ
է պատճառում մարդու, այն, հայրենիքի կա-
րօտ. պատահում էր երբեմն գիշերները
քնած ժամանակս վառ կերպով պատկերա-
նում էր առաջս այն բոլորը, ինչոր հայրե-
նական է. հայր, մայր, այգի, պարտէզ, գործա-
րան, դաշտեր, ձորեր և այլն: Բացեմ անում
տէքերս, տեսնում եմ վերաս կախուած է ար-
մաւենու ճիւղը, իսկ հեռուից լսում է թուլթա-
կի ձայնը: Սթափւում և զգում, որ ես միայն
հեռու աշխարհի միւս ծայրումն եմ. ահա,
այսպէս էին իմ օրերը:

ԽԷՅՆ. Թուլթակներ: Այդ ինչ լաւ բան ես տեսնելիս
եղել: Մեզանում հօ թուլթակները միայն հա-
րուստների տներում են լինում:

ԲՕԲ. Այն, բայց պէտք է իմանաք թէ, վերջին
տարիները ես ինչպէս էի վախենում այնտեղ ...
Նոյն իսկ ճանապարհին՝ տուն դառնալիս՝
ինքս ինձ հարց էի տալիս. արդեօք կը գը-
տնեմ իմ հայրենիքում, մեր տանը, այն ամե-
նը, ինչ որ ես ինձ պատկերացնում էի:

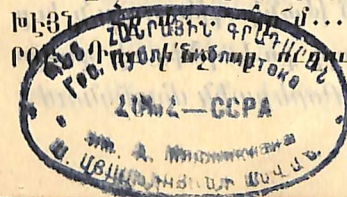
ԽԷՅՆ. Ինչո՞ւ համար չէ:

ԲՕԲ. Այնտեղ մի լաւ բարեկամ ունէի, որը փոր-
ձում էր սառեցնել ինձ հայրենիքիս մա-
սին ունեցած յոյսերից: «Գու արդէն խոր-
թացել ես, աւելորդ է փորձել ամբողջանել
այն, ինչ որ ժամանակի ու ճակատագրի ձե-

ռով բաժանել են, ասում էր նա: Եւ ուրիշ
աղապիսի շատ անմիտ բաներ: Այդ ժամանակից
վախ ընկաւ սիրտս թէ ձեզ և թէ ինձ համար:
Ե՛հ, փառք Աստուծոյ, այժմ այլ ևս վտանգ չը
կայ: Բոլորը կատարուեց համաձայն իմ ցանկու-
թեան՝ տեսնում եմ հայրենիքս միացած. բոլորն
այնպէս գտայ, ինչպէս տասը տարի առաջ էի եր-
կակալում: Ահա հայրս, ահա մայրս, ախ, որքան
սիրեկան ու բարի են... ափսոս մի քիչ ծե-
րացել են... Բայց ինչո՞ւ համար են իմ այս
ձեռները: Միայն մի փոքր սպասեցէք: Քոյրերս
էլ կ'աշխատեն: Ահա այստեղ է և իմ պապա-
կան օսլայով լի հին ծաղկամանը... Գործա-
րանի շոգեմեքեման ևս բոլոր ժամանակ՝ ա-
ռաջուայ պէս ուրախալի աղմուկներ է հա-
նում:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Գուցէ մեքենան ամբողջ գիշերը քեզ չը
թողցեց, որ քնես... սաստիկ աղմուկ է հանում:

ԲՕԲ. Ո՛չ, ընդհակառակը, նորա հանած աղմուկը
օրօրօցի երգից աւելի քաղցր էր թւում ինձ:
Քունս աւելի լաւ էր տանում: Բոլոր ժամա-
նակ մտածում էի. զէ՛հ, հնչի՛ր, բաղի՛ր, հի-
նաւուրց բարեկամ, մի ծուլանար, բայց ինչ-
քան էլ աշխատես, չես կարող Միլինգի տան
անուներ իմ չափ հօջակել: Միթէ չեմ կարող
պարծենալ ես: Եւ հենց այդ ժամանակ միտս
ընկան մեր բարերարները:

ԽԷՅՆ. Ե՞ս: Ո՛չ, ես ոչինչ չասացի:
ԲՕԲ. Ես այդ ընդհանուր աշխատել նորանց

Համար մինչև վերջին շունչս:
ԽԷՅՆ. Կարծում եմ, որ դու նորանց Համար շատ ես
աշխատել:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Տանջուեցիր, դեգերեցար դու նորանց
Համար այս տասը տարուայ ընթացքում:

ԲՕԲ. Ե՛հ, այնքան էլ ոչ, մայրիկ: Սակայն, թող-
նենք այս խօսակցութիւնը: Միւլինգի օճախը
ամեն օր ինձ շնորհակալութեան նոր առիթ
էր տալիս: Այն նամակները, որ ես ստանում
էի տան գլխաւորից, մանաւանդ Կուրտից, որ
այժմ նոյնպէս առուտուրի ընկեր է՝ շատ բա-
րեկամական էին:

ԽԷՅՆ. Կու՛րտ... ի՛հ, նա մի լաւ տղայ է: Բայց նա
էլ յետոյ այնպէս կըլինի, ինչպէս առհասա-
րակ ամենքը: Հենց որ էլ պետք չես գալ՝
գուրս կանի: Այդ տեսակ մարդկանց բնաւո-
րութիւնը ես լաւ գիտեմ:

ԲՕԲ. (կամենում է պատասխանել, ըստ լռելեայն
ու նեղացած յետ է դառնում):

ԽԷՅՆ. Որդիակա, ոչինչ չես տեսնում: Ա՛յ կին,
դեռ չի տեսել:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Բաւական է, քիչ գուրս տուր:

ԽԷՅՆ. Ինչ: Դո՛ւրս տուր: Եթէ ես սիրալիր կեր-
պով ընդունում եմ իմ թանկագին որդուն իւր
Հայրական տան մէջ, այդ քո կարծիքով դուրս
տալ է նշանակում... (Բօրերտին մօտեցնում է

նախնորհանկարծ): Ինչպէս ես տեսնում:
Ինչ կարծիք ունիս դու սորա մասին:

ԲՕԲ. Այս դու ես շինել, Հայրիկ, այդ քո սախատ
ձեռքով:

ԽԷՅՆ. Դա թնչ բան է որ: Ես կարող եմ ուրիշ
աւելի լաւ բաներ շինել: Եթէ ես սախատ՝
խեղճ տեղովս չը կարողանայի աշխատել, մեր
ամենապատուական այս փոքրիկ գերդաստանը
քաղցից վաղուց մեռած պիտի լինէր: Ա՛յ կին,
ինչ ես պարտաւ այստեղ կանգնել. ինչու չես
սուրճ բերում:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Օ՛հ, էլի... (դուրս գնալով):

ԲՕԲ. (նորա ետեւից): Մայրիկ, մայրիկ, հաւա-
տացնում եմ, որ Հայրիկը դորանով չէր ու-
զում քեզ վերաւորել:

ԽԷՅՆ.- ՄԱՅՐ: Ինչ նեղանալ: Եթէ իմանաս, նա նրա
Համար է այդ ձեով խօսում, որ դու կարծես
թէ նա այս տան մեծն է: (դուրս է գնում):

ՏԵՍԱՐԱՆ V

(ԼՌՈՒԹԻՒՆ).

ԲՕԲ. (Աշխատում է վարնագուրել անախորժ տե-
սարանը) Աստ, խնդրեմ, Հայրիկ, դու դարձեալ
առաջուայ պէս արկղիկներ շինո՞ւմ ես:

ԽԷՅՆ. Ինչպէս չէ:

ԲՕԲ. Ձեռդ չի՞ իրանգարում:

ԽԷՅՆ. Ձեռքս... Հո՛, Հո՛, Հո՛, ... ձեռքս: Կոչես տես, ինչպէս եմ կոչնում. առաջ վեր եմ առնում կարտօնը, ահա այսպէս... տես, տես... յետոյ կորացնում եմ այսպէս: (Չախ ծեռով քննելով կարտօնը, վրձինով քսում է օւղան): Ապա, ինչ նման սախատից ո՞վ կարող է աւելի լաւ շինել:

ԲՕԲ. Յիրաւի, կատարեալ ձեռնածու ես եղել:

ԽԷՅՆ. Այո՛, իսկապէս ձեռնածու եմ, միայն ինչ Հասկացող չկայ: Ո՞վ է ինչ, օգնողը. ոչ ոք: Պարզ բան է, որ մեր երկու աղջիկներն էլ այս դէպքում չեն կարող դէպի ինչ յարգանքով վերաբերուել... ասենք մէկն արդէն մարդու է գնացել... բայց ինչ անես, քանի որ հարազատ մայրը ինքն է վատ օրինակ տալիս:

ԲՕԲ. (Նախատանօք) Հայր:

ԽԷՅՆ. Ի հարկէ, դու դեռ մեր բաները չը գիտես:

Հեռուից նայելիս ամէն բան լաւ է երևում: Մի գլուխ լսում ես անուշ խօսքեր. սիրելի մայրիկ, սիրելի քոյրիկ և այլն... բայց եթէ իմանալիր, այստեղ ինչեր են անցնում հօրդ գլխով: Մայրդ մինչև անգամ ձեռքարշի փող չի տալիս ինչ, երբ քաղաք եմ ուզում գնալ մի բաժակ գարեջուր խմելու:

ԲՕԲ. Հայրիկ, դու չափազանց տնարդար ես դէպի մայրս: Մթթէ նա քեզ իւր աչքի լոյսից աւելի չէ պահպանում:

ԽԷՅՆ. Ախ՛, տէր Աստուած, ես հօ՛ նորա մասին վատ բան չեմ ուզում ասել: Սո՛ւս... գալիս է: ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: (Ներս է մտնում՝ սրճամանը ձեռին) Դէ՛հ... նստիր, որդեակ, նստիր այստեղ. այստեղ՝ բազկաթռի վերայ: Քիչ համբերիր (հանում է քաղկաթոռի շապիկը): Մեր ազիզ աղալի տեղը մետաքսի վերայ պիտի լինի:

ԲՕԲ. Տէր Աստուած, այս ինչ փարթամութիւն է: ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Այո՛, այո, ահա մէկն էլ նոյնպէս մետաքսով պատած: Մենք, գիտես, դրանից երկուսն ունենք: Տեսել ես հայելին, ամբողջ շրջանակը ոսկեգօծ է, իսկ ապակին սաղ կտորից: Մեր փեսան ասում է. ամենաքիչը նորա գինը հարիւր տալեր է:

ԲՕԲ. Բայց սրտեղից էք ձեռք բերել այդ բոլոր վայելուչ իրեղէնները:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Տան տէրն է տուել:

ԲՕԲ. Ուրեմն նա ձեզ այդպիսի ընծաներ է տալիս:

ԽԷՅՆ. Այսինքն, իսկապէս, ասած...

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: (հանդարտութեամբ) Սո՛ւս... սո՛ւս...

Դու չը գիտես, որ մեր երիտասարդ տան տէրը չի սիրում իւր մասին խօսեն: (ըստ ծրարական): Ինչպէս չէ: Անցեալ տարուայ զատկին մի եռօտանի հայելի ընծայեցին, այս տարի էլ բազկաթռուներ: Դո՛ւ, ծերո՛ւկ, կարկանդակը քիչ քրքրի:

ԲՕԲ. Այդպիսի առատաձեռնութիւնը աչքիս լաւ չի երևում:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: (սուրճը լցնելով) Ե՛հ, ասում ես: Ձէ՛ որ

այդ իրեղենները հօ ամենքի համար չեն: Բայց ինչ անես, քանի որ յաճախ առիթ ենք ունենում նշանաւոր հիւրեր ընդունել...: Մեր որդին համարեա աղայ մարդ է, իսկ մեր աղջիկը խելացի ու տաղանդաւոր:

ԲՕԲ. Աւման:

ԽԵՅՆ. Այո՛ այո՛: Մենք մեր աղջկայ համար ամեն բան արինք, ինչ որ մեր ձեռքից եկաւ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Իսկ դու, որդեակ, հենց դրա համար էլ, միշտ մեզ շատ վող էիր ուղարկում:

ԲՕԲ. Այո՛, բայց մեր պայմանն այն էր, որ ուսումը աւարտէր, և յետոյ կար ու ձեւ, հաշուապահութիւն սովորէր:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Ի՛ հարկէ... այդ սկզբում էր...

ԲՕԲ. Իսկ հիմա: Մթթէ նա առանց պաշտօնի է:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Արդէն կէս տարուց աւելի է:

ԲՕԲ. Ուրեմն, այժմ ինչ է անում նա:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. (հպարտութեամբ) Պատրաստուում է երգչուհի դառնալ:

ԲՕԲ. Ես երբէք չեմ լսել նորա երաժշտական ընդունակութեան մասին:

ԽԵՅՆ. Եւ այն էլ ինչպէս: (սուրճ նն խըմում)։

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Նա քննութիւն բռնեց մի իտալուհի երգչուհու մօտ, որին չրգիտեմ սինէօրա թէ այդպէս մի բան են անուանում այն տեղ... նա ասում էր, որ իւր ծնած օրից այդպէս մի ձայն չէ լսել, ինչպիսին է Աւմայինը: Իրան

համար պատիւ է համարում միջև անգամ ձրի դաս տալ Աւմայիս:

ԲՕԲ. Հապա դորա մասին ինչո՞ւ ինչ ոչինչ չը գրեցիք:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Ախ՛, տէր Աստուած, այստեղից մինչև Հնդկաստան այնքան հեռու է, որ ճշմարիտ, միշտ մոռանում ես մի բան գրել և

բացի այդ՝ մենք կամեցանք քեզ համար մի սիւրպրիզ (անսպասելի ընծայ) պատրաստել:

ԲՕԲ. (վեր է կենում տեղից եւ վրդովուած այս ու այն կողմն է գնում) Լաւ, իսկ Աւգոստոսն:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Նա նորա վերայ հոգ չի տանում:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Ի՛ հարկէ, նա նորա վերայից երբէք աչքը չէ հեռացնում: Աւման նորա մօտ համ

ճաշում է, համ էլ պարապում: Իսկ երեկոյանները, երբ ուշանում է, ձիաքարշ չի լինում,

մինչև անգամ գիշերը մնում է նորա մօտ: Այ, ինչպէս այսօր...

ԲՕԲ. Իսկ նորա ուշ տուն վեռադառնալը ձեզ չէ՞ անհանգստացնում:

ԽԵՅՆ. Խ՛ր... խ՛ր... մեծ բան չէ...

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Գիտենք, որ Աւգոստոսն նորան միայնակ չի արձակի: Թէ և պիտի ասել, որ այժմ

նա պիտի տանը լինէր: Կաթ ծախող աղջիկը առաւօտեան վաղ մի նամակ տարաւ նրան:

Ո՛րքան կուրախանայ:

ԲՕԲ. Իսկ Աւգոստոսն երջանիկ է պարում:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Ինչպէս ասեմ: Պատահում է, որ նորա մարդը մի-մին լաւ կոնծում է, ժամերով

ուշանում ու հովանում է բանից, թէպէտ և...
ԽէՅՆ. Նա, այն... փնթփնթալու ու աղմուկ
հանալու շատ վարպետ է:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Բայց առհասարակ, երևում է, որ նո-
քա ապրում են խաղաղ, հաշտ: Աւգուստան
երկու սենեակ է կահաւորել ու մի Պօտոստա-
մբեցի հարուստ պարոնի վարձով է տուել: Նա
մի-մին իջեանում է նորանց մօտ և ամսէ
ամիս վճարում: Այդ էլ տնտեսութեան համար
մի նեցուկ է: Սուրճի համար նա ամեն
առաւօտ մի մարկայ է վճարում: (յուսամուտին
է նայում): Ահաւասիկ փեսայի հետ գալիս է:

ԲՕԲԵՐՏ: Ինչպէս, Ալման նորանց հետ չէ:

ՏԵՍԱՐԱՆ V I

ՆՈՅՆՔ, ԱԻԳՈՒՍՏԱ ԵՒ ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Վերջապէս, դու էլ վերադարձար:
(համբուրում են): Դէ, աստ, ինչպէս էիր
ապրում: Այդպէս շքեղ ապրողի մասին թէև
հարկ չկար հարցնելու, ... բայց այն էլ պիտի
ասել, որ ամեն փալլոզ բան ոսկի չէ...: Ահա և
իմ հարազատ ամուսինը:

ԲՕԲ. Դէ, սիրելի փեսայ, տուր ինձ քո ձեռք, բա-
րեկամ դառնանք:

ՄԻԽԱՅ. Խնդրեմ, ինձ համար մեծ պատիւ է:
Շատ հազիւ կպատահի, որ իմ այս կոշտ ձեռ-
ներն արժանանային այդպիսի մի պատուի:

ԲՕԲ. Փեսայ, այդ բարեկամական հոգով չասացիր:

(Աւգուստային:) Իսկ Ալման ո՛ւր է:
ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Մեր իշխանուհին դեռ ևս չի զու-
քուել՝ որպէս զի եղբօրն երեւայ: Դեռ ծա-
մերն է հիւսում: Երևի, հետեւեալ ձիաքարշով

կը գայ: Այս կարկանդակը սրտեղից է:
ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: (ընդորին տալով կարկանդակը,
Միխայլսկին ուտում է:) Մի կտոր էլ գու-
կէր, որդեակ իմ: (Րօքերտը հրաժարում է
ուտելուց, մ'իաներն ուտում են: Լոռիծին:)

ԽէՅՆ. Նայիր մէկ, Միխայլսկի, ինչ կասես:
«Գալուստդ բարի լինի, թանկագին զաւակս»:
ՄԻԽԱՅ. (ծամծամելով:) Դատարկ բան է:

ԲՕԲ. (զարմացմամբ:) Փեսայ...
ԽէՅՆ. Ինչ: Այս սախատ ձեռովս սրտիս ուղածի
պէս են եմ պատրաստել... (Րօքերտին
ցոյց է տալիս:)

ՄԻԽԱՅ. Ես մի հասարակ՝ պարզ մարդ եմ,
միշտ ճշմարիտն եմ ասում... Այդպիսի լիմա-
րութիւններ չեմ սիրում: Ո՞վ է մեզ չափ աշ-
խատողը և սովն ունի է վերայ հասնում, եթէ
ոչ անգործներին:

ԽէՅՆ. Ինչպէս չէ... մանաւանդ, երբ փո-
խանակ աշխատելու, ամբողջ օրն անդործ
թափառում են ու քաղցր կարկանդակներ խրժ-
ռում:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Ե՛լի սկսեցիք ձեր հայհուցանքները. (հիւր
մարդուն). դանկ լեզուդ կարճացնէիր... Ձեռ-
տեսնում, որ ծերը երեխայութիւններ է տեսնում:

ԽԵՅՆ. Ե՞ս: Ե՞ս եմ երեխան: Ահա, այդ էր պակաս... ճարպիկ ես... ինքդ տեսնում ես այժմ, թէ ինչպէս են վարւում զաւակներս ինձ հետ:

ԲՕԲ. (հանդարտ կերպով Աւգուստային:) Ներողութիւն, քոյրիկ, միթէ կարելի է այդպէս խօսել:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ. Հապա ինչպէս խօսել: (ըստիսում են:)

ՏԵՍԱՐԱՆ V^{II}

ՆՈՅՆՔ եւ սպասաւոր ՎԻԼՀԵԼՄԸ իւր նշանազգեստով, ծաղկի փունջը ձեռին:

ԲՈՒՈՐԸ: (ըստի Բօքերտից:) Ա՛... Վիլհելմ, բարե՛ ձեզ, բարի առաւօտ: (Խէչնիկէն եւ Միխայիլէն սեղմում են նորա ձեռքը:)

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Այդ փունջն ո՞ւմ համար է: Երևի քաղաք մէկին ընծայ էք տանելու:

ՎԻԼ. Ո՛չ, այստեղ ուղարկեցին: Կարծեմ, գո՛ւք էք երիտասարդ Խէչնիկէն: (Բօքերտը զմիջոցով է անում, Վիլհելմը ձեռք անելով:) Ինձ շատ հաճելի է ձեզ հետ ծանօթանալ: (ձեռք պարզում է:)

ԲՕԲ. (ժպտալով քթի տակից ու ձեռ չի տալիս:) Դուք շատ սիրալիր էք:

ՎԻԼ. Մեծաւորներս ձեր բարի գալուստն են շնորհաւորում: Մեր ջերմանոցում բուսած ծաղիկներից կազմած այս փունջը ձեզ ուղարկեցին: Բայց գաղտնիք լինի, ծաղիկներն

օրիորդն է ուղարկել... առհասարակ ազնիւ օրիորդը՝ շատ...

ԲՕԲ. (իրեն զսպելով:) Միթէ քեզ հրամայել են, որ այդ բոլորն ինձ պատմես:

ՎԻԼ. Ո՛չ, չեն հրամայել, բայց...

ԲՕԲ. Ուրեմն, այդ խօսքերը քո մէջ պահիր: (Վիլհելմը գնում է դռան մօտ:)

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Վիլհելմ, կարկանդակ չես կամենում, մի քիչ մնացել է:

ԲՕԲ. Փոքր ինչ սպասիր, մայրիկ: (սպասաւորին փող է տալիս:) Առէք: Ասացէք ձեր պարոններին, որ ես պատիւ կունենամ ժամը երկուսին նոցա մօտ լինել կոմս Տրաստ Զարբերգի հետ միասին: Այժմ կարող էք գնալ (Վիլհելմը դուրս է գնում:)

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Կոմսի հետ: Ո՞ր կոմսի:

ԲՕԲ. Դա իմ ամենալաւ բարեկամներից մինն է, մայրիկ, ես շատ բանով եմ նորան պարտական:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ. (հանդարտութեամբ իւր մարդուն:) Լսում ես, կոմսերի հետ էլ է բարեկամութիւն սկսել:

ՄԻԽԱՅ. (հանդարտ կերպով:) Դօրանով ուզում է մեզ զարմացնել:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ. Տո՛ւր ինձ փունջը ջրի մէջ դնեմ: Լսիր, որդեակ, դու ինչո՞ւ համար Վիլհելմի հետ այդպէս վատ վարուեցար: Մենք, ախր նորա հետ սերտ բարեկամներ ենք:

ԱՒԴՈՒՍՏԱ: Մենք հասարակ մարդիկ ենք. զանա-
զան կոմսերի հետ ծանօթութիւն ունենալ
չենք կարող:

ՄԻԽԱՅ. Մեզ միայն սպասաւորների հետ է սա-
ղում բարեկամութիւն անել:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Այո, այո, Վիլհելմի հետ դու պէտք է
բարեկամանաս... գոնէ մեզ համար, որդեակ
իմ: Նա մեզ շատ բարիքներ է արել: Երբեմն
կերակուր է բերում մեզ, երբեմն էլ մի շիշ
գինի հասցնում...

ԲՕԲ. Ախ, մայրիկ, մայրիկ... և դու վերցնում էիր:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ինչո՞ւ համար չէ: Մենք աղքատ
մարդիկ ենք, պիտի ուրախանանք մէկը մի
բան բաշխելիս:

ԲՕԲ. Մայրիկ, ես աւելի շատ կանչատեմ, բոլորը
ձեզ կը տամ, բայց... դու ինձ խոստանում
ես, այնպէս չէ, որ այդ սպասաւորից դու
ալ ևս ոչինչ չես վերցնել:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ախ, որդեակ իմ, չէ որ այդ արգէն
հպարտութիւն կը լինի մեր կողմից. ինչո՞ւ
աւելորդ ծախսեր անենք... ինչո՞ւ լաւ բա-
նից հրաժարուենք: Ախր նա օրիորդի մասին
քեզ բարեմտութեամբ պատմեց, թէ և իբրև
գաղտնիք: Պէտք է ասած՝ շատ օտարօտի է: Հէնց
որ հանդիպում ես նորան դրսում, իսկոյն սկսում է
քո մասին հարց ու փորձ անել. լուր չունի՞ս սիրելի
Բօբերտից, առողջ է նա, և այլն... այսպիսի
բաներ... Եւ միշտ այնպէս սիրալիր կերպով

փալփայում, ընդունում է... եթէ դու միշտ խե-
լացի լինէիր, որդեակ իմ...

ԲՕԲ. Ի սէր Աստուծոյ, մայրիկ, վերջ տանք դո-
րա մասին խօսել:

ԽԷՅՆ. Միլիօնատէրերի մի զոյգ մեր ճաշակին
շատ յարմար կը գային:

ՄԻԽԱՅ. Այն ժամանակ դու ինձ մի քանի ըսելի
ձեռաց փող կ'առայիր թէ ոչ:

ԲՕԲ. (ինքն իրեն): Արդեօք նրանք երկաթ են ինձ
չարջարելու:

ՏԵՍԱՐԱՆ VIII

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԱԼՄԱ, վերջը ՀՆԿԱՑԻՆ:

ԱԼՄԱ: (Դաշտային ըստիկոնով պճնուած, սանդու-
ած, ձեռնոցներով, ըստիկոնով ապարանջան-
ներով եւ մի զարդարուած հովանոցով,
դռան միջից):

ԲՕԲ. (դիմադրում է նորան ու փաթաթում):
Ալմա... վերջապէս:

ՄԻԽԱՅ. (կնոջը) Ահա, մեր ազգականներից երկու
կամ իբար գտան:

ԲՕԲ. (զրկախառնելով Ալմային): Լսիր, քոյր իմ, եթէ
դու այնքան տգեղ լինէիր, որքան այժմ գե-
ղեցիկ ես, դարձեալ չը պիտի վախենաս մեծ
եղբօրդ դուր գալուց:

ԱԼՄԱ: Ֆո... Աւագուտան ինձ բաց բերան է... բո-
լորը պատմել է:

ԲՈՒՐ. Դէ, դէ, նա ինձ չար մտքով չէ պատմել:
Բաւական է, մի բարկանա:

ԱԼՄԱ: (կեղծատրարար:) Սիրելի եղբայր...

ԱԻԳՈՒՍՏՈ: (հանդարտ կերպով:) Տեսնո՞ւմ ես.
սրտարուջ է: (մայրը օգնում է Ալմային
ըստիկոնը հանելու:)

ԽԵՅՆ. Դէ, ինչ կասես, (փայփայելով Ալմայի
այտերը:) Սա իմ գանձն է թէ ոչ:

ԱԼՄԱ: (զեղզեղելով) „Oui cher papa, c'est girofla“.

ԽԵՅՆ. Լսո՞ւմ ես, լսո՞ւմ ես, ինչպէս է եր-
գում: Հէնց կ'ասես Իտալուհի լինի:

ԲՈՒՐ. Ասա՛, խնդրեմ, այդ ինչ նորութիւններ են:
Միթէ դու կամենում ես անպատճառ նշա-
նաւոր երգչուհի դառնալ:

ԱԼՄԱ: Այո՛, եթէ կարելի լինի, ընդ դէմ ոչինչ չնւնիմ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ամիկս, կարկանդակ ուզո՞ւմ ես:

ԱԼՄԱ: Merci beaucoup: (վերցնում է մի կտոր
կարկանդակ եւ մօտենում է հայելուն սի-
րունասալու:)

ԲՈՒՐ. Եւ դու աշխատում ես:

ԱԼՄԱ: (լի ընթանով:) Ես ամեն օր դաս ունիմ.
do, re, mi, fa, sol, la, ci, la, sol, fa, mi, re, do:
Ախ՛, որքան ինձ ձանձրացրել են այդ դամ-
մաներն ու այդ զգուելի վարժութիւնները:
Բոլոր նետրդերս թուլացել են դորանից:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Խեղճ աղջիկս:

ԱԼՄԱ: O yes ma! Դու գիտես, ես Անգլիերէն էլ
եմ սովորում: Ես շատ ուսեալ եմ. ես ամեն
բան գիտեմ: Բան կայ, որ չիմանալիս լինիմ:

ԽԵՅՆ. Այո՛, այո՛, ահա տեսնո՞ւմ ես դու:

ԱԼՄԱ: Այո՛, և առհասարակ... Չէ որ մեր կեանքը
կարճ է... Գլխաւորն այն է, որ ուրախ
կեանք ունենանք... Դու էլ ես ուրախ, եղ-
բայր, այնպէս չէ:

ԲՈՒՐ. Ի հարկ է, եթէ միայն պատճառ կայ:

ԱԼՄԱ: Այ՛ թեզ բան: Հարկաւոր է ուրախ լինել
առանց որ և է պատճառի: Ինչո՞ւ համար է
մեր երիտասարդութիւնը: Ախ՛, կեանքը որ-
քան լաւ է... Ամեն օր որ և է նորութիւն...

Իսկ Բերլինը այնպէս լաւ է, այնպէս զեղե-
ցիկ, զիտես... Օրինակ... Լորենիների տակի
էլեկտրական լոյսը... Դու արդէն տեսել ես:

Աշխարհի երեսին ամենից շատ այդ եմ սի-
րում... Էլեկտրական լոյսի տակ մարդ միշտ

մի տեսակ գունաթափ, բայց հետաքրքիր է
լինում... Հիմա բոլոր պանդոկներն էլեկտրա-
կան լոյսով են լուսաւորւում...

Հրաշալի է: Ես մի ջաՀ տեսայ... գիտես, նոր բացուած
Դեօնհօֆշպլաց սրճարանում. ահագին ծաղի-
կեայ սլակ և իւրաքանչիւր ծաղկի մէջ կրակ

է վառւում:

ԲՈՒՐ. Դու... Դու եղել ես այդ սրճարանում:

ԱԼՄԱ: Ե՛ս: Ո՛չ. ինչպէս կարող էի. լուսամու-
տից միայն նայեցի: Բայց, ասա՛ խնդրեմ, Հնդ-
կաստանում այդպիսի բան չը կայ գեռ ևս,

այնպէս չէ:

ԲՈՒՐ. Իհարկէ չը կայ:

ԱԼՄԱ: Մենք առհասարակ շատ լատ աշագիծութիւն

ենք արել լուսաւորութեան և քաղաքակրթութեան մէջ... Մի պարոն ինձ ասաց, որ այստեղ, Բերլինում, այնպէս լաւ է, ինչպէս Պարիզում: Զի՞շտ է այդ:

ԲՕԲ. Պարիզում չեմ եղել, սիրելիս:

Ա.Լ.ՄԱ. Ֆոֆ... ափսո՛ս: Ամեն մի երիտասարդ մարդ պարտական է տեսնել և ճանաչել Պարիզը:

ԲՕԲ. (կոտկերով շփոթի եւ հիացման մ'էջ): Ախ', դու իմ փոքրիկ չարածնի:

Ա.Լ.ՄԱ. Հա՛, հա՛, հա՛... սրբան ծիծաղելի եմ ես, այնպէս չէ: Ահա՛, թէ ինչպէս եմ: (ծիծաղելով եւ վեր—վեր թռչելով գնում է Աւգուստայի մօտ ու քթին դէմ անում՝ իւր թաշկինակը, որը նորա գօտկի տակն էր:)

Ապա՛, մի հօտ քաշիք:

Ա.Ի.ԳՈՒՍՏԱ. (հանդարտութեամբ): Ահ, ինչ լաւ է:

Այդ թն՛ջ է:

Ա.Լ.ՄԱ. (հանդարտութեամբ): Իկզօր, Պարիզի ամենանոր տեսակիցն է: Այսօր եմ ստացել:

Ա.Ի.ԳՈՒՍՏԱ. Դու այսօր տանից դուրս ես գալու:

Ա.Լ.ՄԱ. (հպարտ կերպով): Դեռ ևս չը գիտեմ: Նա ինձ իմաց կրտայ: Իսկ վաղը մենք գիմնական դպրոցի պիտի գնանք. հա՛, հա՛, հա՛...

ԲՕԲ. Դէ, բաւական է, փոքր ինչ էլ խելօքանանք: Ե՛կ այստեղ նստի՛ր... Այստեղ, այստեղ, իմ դիմացը:

Ա.Լ.ՄԱ. Ախ', Տէր Աստուած, դու ինչպէս մարդ ես, այդ հօ կատարեալ քրէական լանցաւորի դատ է:

ԲՕԲ. Գոնէ քեզնից հարցնելու բան շատ ունիմ: (ծերերը կանգնում են Ալմայի աթոռի ետեւը, Միխայլսկին նստում է աթոռի վերայ, Աւգուստան նորա մօտ նստաւարանի վերայ:)

Ա.Լ.ՄԱ. Սկսում է: S'il vous plait, monsieur.

ՄԻԽ. (հանդարտութեամբ իւր կնոջը): Ե՛հէ՛, սկսուեց:

ԲՕԲ. Այդ ինչպէս է պատահել, որ դու տաղանդաւոր ես դարձել:

Ա.Լ.ՄԱ. Դա էլ սիրոյ նման մի բան է. չես իմանում, ինչպէս է լինում:

ԲՕԲ. (անքաւալանութեամբ): Հը՛մ... Բայց և այնպէս եղել է մէկը, որ քեզ առաջին անգամ դուրս մասին ասել է: (Ալման ուտերը սեղմում է եւ վեր—վեր է անում:)

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ. Ապա՛, միտդ բեր, աղջիկս, դա մեր երիտասարդ պարոնն է:

ԲՕԲ. Երիտասարդ պարոնը:

ԽԷՅՆ. Ի հարկ է:

ԲՕԲ. Իսկ նա ինչպէս իմացաւ:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ. Նա լսել էր դրսից Ալմայի երգը և յետոյ մեզ ասաց, որ լիմարութիւն կը լինի, եթէ այդպէս մի ձայն...

ԲՕԲ. Ա՛լմա, ինչո՞ւ ես ստիպում մայրիկին քո փոխարէն խօսելու:

Ա.Ի.ԳՈՒՍՏԱ. (իւր մնորդուն): Երեւի շատ ամօթխած է:

Ա.Լ.ՄԱ. «Շատ ցաւալի բան կլինի, օրիորդ, ասաց նա, քո ձայնի նման մի ընտիր ձայն փչանայ այսպիսի մի նեղ, լեւ ընկած տեղում:»

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ես էլ այդ բանը լսեցի, որ նա Ալ-
մային օրիորդ անուանեց:

ԽԷՅՆ. Ինչպէս չէ, ինչպէս չէ, աղջիկս, ո՛...
արդար է, ինչպէս արեգակը:

ՐՕԲ. Շարունակիր:

ԱԼՄԱ: «Իմ ծնողները հոգ տարան ձեր եղբօր
մասին», ասաց նա, «ես էլ ձեր մասին եմ
կամենում հոգալ»... Յետոյ նա ինձ հա-
մար վարժուհի գտաւ, որ ունէր cierge musical,
այս կը նշանակէ երաժշտական ուսումնարան:
Նորա մօտ սովորում են ջաճիլ կանայք, ամե-
նանշանաւոր ընտանիքներից միայն: Նոցանից
մէկն էլ մինչև անգամ նշանուեց մի սպայի
հետ: Բայց վերջինիս գլխում միշտ սաստիկ
քամիներ էին բարձրանում:

ՐՕԲ. Ինչպէս է այդ վարժուհու ազգանունը:

ԱԼՄԱ: (կասկածանքով:) Ինչ հարկաւոր է իմանալ:

ՐՕԲ. Չէ որ գաղտնիք չէ:

ԱԼՄԱ: Սինիօրա են ասում նորան:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Իսկ և իսկ Իտալուհի (հիացմամբ:)

ՐՕԲ. (հանելով յիշատակարանը:) Եւ բնակում
է նա...

ԱԼՄԱ: (արագութեամբ:) Ինչ բան ունիս նորա
մօտ գնալու: Ինչ որ նորա մասին քեզ պատ-
մել ենք, բոլորն ուղիղ է:

ՐՕԲ. Հասկանալի է, որ ճիշտ է այդ բոլորը, բայց
ցանկալի էր այդ վարժուհուց անձամբ իմանալ
քո յառաջագիծութեան մասին:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Հն, եթէ կամենաս, կարող ես վաղը

ճանապարհ գցել նորան ուսումնարան:
ԱԼՄԱ: Այո, այո, վաղը:

ՐՕԲ. (վեր է կենում տեղից եւ այնկոծուած յեա-
ու առաջ է գնում:) Ես չեմ կամենում քեզ
վերաւորել, սիրելիս, սակայն յոյսերդ ցնորք
եմ համարում:

ԽԷՅՆ. Այդպէս... այդ ինչու:

ՐՕԲ. Որովհետեւ քանի քանի զեռահաս աղջիկ-
ներ են ոտ գրել այդ ճանապարհի վերայ և
նոցա հրապուրողը եղել է միշտ կօկետութիւնն
ու անձնապատանութիւնը, որ շատ վտան-
գաւոր է աւելի՝ քան թէ կարծում էք: Ես,
ի հարկ է, հաստատ համոզուած եմ, որ երի-
տասարդ պարոնի շարժաւիթները խիստ մա-
քուր են, չափազանց ազնիւ, բայց... Այ,
էգուց եթէ լսեմ մասնագէտ տիկնոջից, որ
իմ կասկածներն անհիմն են, այն ժամանակ
խոստանում եմ ինքս օգնել քեզ և չեմ հան-
գատանայ՝ մինչև որ արհեստովդ չը հասնես
ցանկալի հետեանքների: (Ալման վերցնում
է փունջի ամանը եւ երեսը թաղում է ծա-
ղիկների մէջ:) Եւ զարմանալի է, որ ամեն
բանով, նոյն իսկ այս մեծ բաղդաւորութեամբ
պարտական ենք Միւլինգենց ընտանիքին:
(Միխայիլսկին հեղնօրէն ծիծաղում է եւ Րօ-
քերտը ահանջ է դնում:)

ԱԼՄԱ: Մայրիկ, այս շքեղ փունջն ո՞վ ինձ ուղար-
կեց:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Այդ ձեզ չի ուղարկած... այլ... (ցոյց տալով): օրիորդիցն է...

ԱԼՄԱ: Ախ', նորանից է՞! (ամանը տեսնելէ զընդամենը):

ԲՅԲ. Քիչ սպասիր: Մի հարց ես: Նկատուեմ եմ, որ հէնց պարոնենց տան կամ նոցա ընտանիքից մէկի անունը տալիս եմ, իսկոյն ձեզնից մէկը կամ ծիծաղում է, կամ չարակամ խօսք է ասում, բայց երևում է՝ երիտասարդ Միլինգը ձեր բոլորի համակրութիւնը գրաւել է: Ի՞նչ թշնամութիւն ունէք մեր բարեկամների դէմ, թէնչ պատճառով նորանց վերայ տրտնջալ: (լռութիւն): Օրինակ, փեսայ, ինչո՞ւ դու, այս բօլէիս այդպէս հեզնօրէն ծիծաղեցիր: (լռութիւն): Կամ թէ չէ, ասենք, դու Ալմա, ինչո՞ւ հաճելի չէ քեզ լսել Լէօնօրայի ուղարկած փնջի մասին: Մայրս հէնց նոր պատմում էր, թէ նա միշտ իւր հետ այնպէս սիրով է:

ԱԼՄԱ: Ո՞վ, նա... սիրով է: Ուռած, փքուած, սնապարծ. ինձ որ պատահում է, չի իմանում, թէ ո՞նց անի, որ քիթն աւելի ցցի: Հազիւ է բարեւներէս պատասխանում: Օ... նա...

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Ինձ հետ էլ նա այդպէս է:

ԲՅԲ. (վշտահար ինչն իրեն): Ո՛չ, այդ վարմունքը նորան չի սազում:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: (քնքշութեամբ) Միայն թէ թող նա Բօքերտիս առնի:

ԲՅԲ. (վախեցած, ընդմիջելով): Մայրիկ, մայրիկ, սակայն ներեցէք... բոլորովին մոռացայ, որ

դանազան իրեր եմ բերել քոյրերիս ամեն մէկին: Նոյնպէս էլ ձեզ համար, փեսայ:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: (վեր թռչելով ազահով թեամբ): Ո՛ւր է, թէնչ է:

ԲՅԲ. Ննջարանում, սեղանի վերայ է: Ամեն մէկի վերայ գրած է. թէ՛ ո՞ւմ համար է: (երեքով, Ալգուստան առաջ ընկած, վազում է ննջարանը):

ԽԷՅ. Բաս մեզ թէնչ, ոչինչ չե՞ս բերել:

ԲՅԲ. Ձեզ համար, թանկագին ծնողք, այնպէս լաւ բան չը կարողացայ գտնել արտասահմանի փալասներից, որ բերէի: Ինքներդ ինձ ասացէք, թէնչ էք ցանկանում:

ԽԷՅ.-ՄԱՅՐ: Ախ', գոնէ չը մեռնէի, մինչև որ ինձ բազմոց ընծայող լինէր մէկը՝ միայն այնպէսը, որ սազէր իմ երկու բազկաթոռներին: (Բօքերտը զարմացած նայում է նորան): Ասածս չե՞ս հասկանում:

ԲՅԲ. (յանդիմանաբար): Ո՛չ, մայրիկ, չեմ հասկանում քեզ:

ԽԷՅ. (աշխոյթով): Իսկ ես ուզում եմ նոր աման սոսնձի համար: Կարծեմ այդ կարող ես տունել ինձ համար: (Ալգուստան երփներանգ շալով, Ալման զգրոցով, Միխայիլին ղալիանով ներս են գալիս, շրջապատում են Բօքերտին եւ շնորհակալութիւն են յայտնում նորան):

ԱԻԳՈՒՍՏԱ. Ախ', թէնչպէս ցաւում եմ, որ Հնդկաստանի շալերը հիմայ մօզա չեն:

ՄԻԽ. (փորձելով ծխախողով:) Հասկանալի է,
օգը չի գուրս գալիս:

ԲՕԲ. (Ալմային, որ տնտղում է կոծակները:)

Իսկ դու, Ալմա, գոհ ես: Տես, այս կապոյտ
քարերը կոչում են Հնդկաստանի շափիղաներ:
ԱԼՄԱ. Շատ գեղեցիկ է, բայց ես աւելի սիրում եմ
սև շափիղաներ, նոքա աւելի բոցավառ են:

ԲՕԲ. Ո՞րտեղից գիտես:

ԱԼՄԱ. Ա՛խ, ակնագործների ապակիների ետևը
գրած շափիղաները լաճախ գրաւել են իմ ա-
ռանձին ուշադրութիւնը:

ԲՕԲ. Հապա այդ քնն է ականջիդ փալլում:

ԱԼՄԱ. Ա՛խ, սոքա կեղծ աղամանգներ են, ուրիշ
ոչինչ: Զոյգը երկու մարկ:

ԲՕԲ. Հոգեակս, այդ ոչ ոք չի գործ անում:
Եթէ խօսք տաս, այս բոպէիս հանել, պայու-
սեալումս էլի մի ուրիշ ընծայ ունեմ, քեզ
կտամ:

ԱԼՄԱ. (կասկածանօք հանում է օղերը:) Ի՞նչ բան է:

ԲՕԲ. Գիտես, նա մի հնդկացի իշխանուհու
զգեստ է, որ արշաւանքի ժամանակ բարե-
կամներիցս մէկը ձեռք է բերել: Որ իմանաս,
ի՞նչ հրաշալի բան է. կարմրի վերայ ոսկեկար:

ԱԼՄԱ. (հիացմամբ:) Ո՛հ, Տէր իմ, քնն շքեղ է:

ՄԻԽ. (ծիծաղելով:) Իսկ յետոյ, երևի, կախաղան
բարձրացրիք նորան: (Բօքերտը զարմացած
նայում է նորան:)

ԱԼՄԱ. (եղբորը քսքսուելով:) Սիրելիդ իմ, թանկա-
գին եղբայր: (կտապանը նշանազգեստ հա-

զած, ծեծում է պատուհանը:)

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ. Գնա՛, ծերուկ, տես քնն է ուզում
Օհանը:

ԱԼՄԱ. (Ալգուստային:) Ո՛ւֆ, նախանձից ինչպէս
քար են կտրուելու բոլորը, եթէ ես էգուց
գիմակահանգէտում...

ԱԻԳՈՒՍԱ. Սը՛ս... սը՛ս...

ԽԷՅ. (կորքից) Ա՛լմա, Օհանին ուղարկել է,
երիտասարդ պարոնը, որ իմացանէ թէ՞ ժամը
երեքին քաղաք է գնալու: Հրամայել է հար-
ցնել. հետը գնալու ես թէ՛ ոչ: (Ալգուստան
եւ Ալման լուռ իրար աչք են ձգում:)

ԲՕԲ. Ա՛յդ ինչ է նշանակում:

ԱԻԳՈՒՍԱ. Մի այնպէս բան չը կայ: Երիտասարդ
պարոնը սեփհական կառք ունի. նա այնքան
բարի է, որ մի անգամից ընդ միշտ վճռել է
Ալմային իւր կառքով ուղեկցել մինչի քաղաք:
ԲՕԲ. Ի՞նչպէս, և դուք այդ թող էք տալիս: Եւ
դու, քոյրիկ, համաձայնում ես:

ԱԼՄԱ. Խեղճ աղջիկն էլ է ցանկանում լաւ կառ-
քով մանգալ:

ԽԷՅ.-ՄԱՅՐ. Բացի այդ, ձիաքարշի համար էլ քիչ
փող է գնում:

ԲՕԲ. Տէր Աստուած, ապա տիրուհիները քնն գա-
ղափար կ'ունենան ձեր մասին:

ԱԼՄԱ. Օ՛, նոքա բան էլ չը գիտես: Երբ ես
գնում եմ, կառքը կանգնում է ետևի դռան
մօտ, որտեղով միայն բանւորներն են անցնում:

ԲՕԲ. Աւելի վատ: Այդ տեսակ զաղտնիքներն ա-

առտ նիւթ կը տան բանբասանքի: Միթէ՞ չես նկատել: (Ալմային:) Ե՛կ այստեղ, ինձ մօտ, աւելի մօտիկ, ուղիղ աչքերիս նայի՛ր:

Ա.Լ.ՄԱ.: (նայելով նրան:) Հ՛ը, թնչ:

ԲՕԲ. (ընում է նորա գլխից:) Ձէ, այս աչքերը չեն կարող խաբել: Դու անարատ ես... (համբուրում է նորան:)

ԽԷՅ. Դէ, վճռի՛ր շուտով, ախր Օհանը սպասում է:

ԲՕԲ. Ասո՛ւ Օհանին, հայր, որ նախ և առաջ ես կը խօսեմ նորա պարոնի հետ:

Ա.Լ.ՄԱ.: Ինչո՞ւ. չէ որ ամեն բան վճռուած է...

ԲՕԲ. Դու այլ ևս երիտասարդ պարոնի հետ կառքով չես զբօսնիլ: Մեր շրջանի աղջկերանց համար ձիաքարշ կայ: (Ալման քրքրուելով լալիս է:)

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ.: Խղճուկ զաւակս:

Ա.Ի.ԳՈՒՍՏԱ.: Դու այստեղ ինքնակամ կարգադրութիւններ ես ուզում անել, թնչ է: (ըրսից) լսում է մանկական աղաղակ:)

ԽԷՅ. (պատուհանի մօտ:) Եկէ՛ք այստեղ, շուտ, շուտ... տեսէ՛ք նեղրի (խափշիկի) չալմով գլուխը: (ըլորը վազում են պատուհանի մօտ, քացի Բօքերտից, որ, մտիկ տալով նրանց, գլուխը շարժում է:)

ԲՕԼ. Նեգր: Ձէ, սա նեգր չէ:

Ա.Լ.ՄԱ.: (շարունակելով լացը:) Բ՛րեքտ, սա նեգր է:

ԲՕԲ. (միայնադէմ:) Ո՛չ, հոգիս, դա հնդկացի է, բարեկամիս ծառան:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ.: Բարեկամի՞դ. էն քս ասած կամսի:

ԲՕԲ. Այն: (մոնում է հնդկացին, ըլորը նորան շրջապատում են:)

Թագարիտա, պարոնդ հիւր է այս տանը: (հնդկացին զնում է մեծ իրարանցում: Պառաւ Խէնիկէն տեղից տեղ գնալու զնում կան կարասիկը եւ արքում է հայելին:)

Ա.Լ.ՄԱ.: (նայելու դիմաց:) Բո այդ կոմսը ծեր է, թէ ջահիլ: (Բօքերտը լուում է:) Ախ, թնչպէս կարմրել են աչքերս, բոլորովին կարմրել են: ձիշտ չէ, Աւգուստա: Եւ երեակալիւր, եթէ նա լանկարծ ջահիլ լինէր (զնում է:)

ՄԻԽ. Գնանք, Աւգուստա, չը խանգարենք աւագանի պարոններին:

ԽԷՅ. Զերդ պայծառափայլութիւն, կապս, համեցէ՛ք, ա՛յ, էս բազկաթուռի վերայ, կասեմ... Օ... մենք էլ ենք հասկանում աղջիկ քաղաքաւարութիւն:

ԽԷՅ.-ՄԱՅՐ.: Մի օր մի բարօն ընդունեցինք. երիտասարդ պարոնի բարեկամներինցն էր: Միտք է, ծերակ, Ալմայի առողջութիւնն էլ հարցրեց... իսկ կոմսեր մեր տանը դեռ չեն եղել:

ԲՕԲ. Ո՛վ է եղել, ասում ես, ձեր տանը, մայրիկ:

ՏԵՍԱՐԱՆ IX

ՆՈՅՆՔ Լ ԿՈՄՍ ՏՐԱՍՏ (խիստ ալեխառը մազերով, երկար՝ խարտեաշ մօրուքով: Բօ-

ընտրող լուռ շտապում է նորան ընդ առաջ
եւ սեղմում է նորա ձեռքը։)

ՏՐԱՍՏ: (կամաց) Ինչ է եղել քեզ: Միթէ դեռ
չեմ սթափուել տուն վերադառնալուցդ (բարձր):
Ահա սոքա են, որոնց մօտ դու այդպէս
շտապում էիր (սեղմում է ձեռքերի ձեռնները):
Գիտէ՞ք արդէօք, ամենայարգելիք, թէ ինչ
հրաշալի որդի է պարգեւել ձեզ Աստուած:
Թանկագին Ռօբերտիս բարեկամութիւնը ինձ
իրաւունք է տալիս, որ այդ ասեմ ձեզ:
(Խէչնիկէ լուռ գլուխ է խոնարհեցնում եւ
զնում է:)

ԻԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Կարկանդակ չէք կամենալ արդէօք
Զերգ պայծարափալութիւն, մի կտոր էլ է
մնացել:

ՏՐԱՍՏ: Շնորհակալ եմ, կուտեմ, կուտեմ: (մայրը
գլուխ է տալիս եւ զնում է):

ՏԵՍԱՐԱՆ X

ՏՐԱՍՏ ԵՒ ՐՕԲԵՐՏ:

ՏՐԱՍՏ: Դու գեղնած ես: Զեռներդ դողում են:
Ինչ է պատահել քեզ:

ՐՕԲ. Ախ', ոչնիչ: Ես երջանիկ իմ, հասկանում ես.
լուզվում եմ, և այդ՝ չէ որ շատ բնական է:

ՏՐԱՍՏ: Իսկ և իսկ (առանձին): Սուտ է ասում:
(նորան) Ասա, խնդրեմ, դու մտադի՞ր ես
այստեղ երկար մնալ: Ըստ այնմ ես ևս կը
կանոնաւոր եմ իմ Եւրոպայում մնալը:

ՐՕԲ. Անկարելի է, սիրելի բարեկամ, այժմ մեր
ճանապարհները պիտի ջոկուին:

ՏՐԱՍՏ: Շատ ցաւում եմ:

ՐՕԲ. Ես պիտի խնդրեմ Միւլինգից, որ ինձ այս-
տեղ պաշտօն տալ: Հնդկաստանի կլիման քեզ
յայտնի է:

ՏՐԱՍՏ: Այլ քեզ բան: Երեւի լաւ է մօր փեշի տա-
կին ծուարիլ:

ՐՕԲ. Ոչ ծաղրիր, ոչ էլ հարցրու: Եւ որովհետեւ
շուտով բաժանուելու ենք իրարից, ուստի, այդ
երբ և իցէ պիտի ասէի, ուրեմն, ընդունիր, իմ թան-
կագին, սիրելի բարեկամ և խնամակալ, ան-
կեղծ շնորհակալութիւնս: Օրհնուի այն ժամը,
երբ ես քեզ առաջին անգամ պատահեցի, երբ
տենդից դադալով, կանգնած էի Բիւտինցորի
ժողովարանում երիտասարդ պարոնիս ետեւ,
որ կանաչ սեղանի վերայ իրար ետեւից ձգում էր
100 գուլդենանոց թղթերն:

ՏՐԱՍՏ: Ուրեմն լիմար էի, որ քեզ հետ մտերմա-
ցալ, իսկ դու այժմ... ինձ... ֆո՛ւ... այդ
անազնուութիւն է:

ՐՕԲ. Տրտտ, մի վշտացնիր ինձ: Տեսնում ես, չեմ
ուրանում այն բոլորը՝ ինչ որ դու արիր:
«Տրտտ և ընկ.» անունը ձապօնիայից մինչև
Ադէն թնդում է. երբ լսեցի, խոնարհու-
եցայ, ինչպէս կայսրի առաջ:

ՏՐԱՍՏ: Այո, Կայսեր՝ միայն սուրճի տոպրակների
շնոհիւ:

ԲՕԲ. Բառաւիպում Միւլինգի գործը քիչ էր մնում սնանկանար:

ՏՐԱՍՏ: Զարմանալի չէր, քանի որ նոցա ներկայացուցիչն Սրբիպելագոսի առաջին անպիտանն էր:

ԲՕԲ. Սպառնում էին տեղից զրկել ինձ: Այդ ժամանակ դու քո հովանաւորութեան տակ առար խեղճ գործակատարին: Քո անունով ես բազմաթիւ յարաբերութիւններ սկսեցի: Քո խորհուրդները ինձ մարդ շինեցին և երբ Բիննո- Միւլինգը շարունակում էր իւր շուալ կեանքը, բոլոր գործերի կառավարութիւնն իմ ձեռն անցաւ:

ՏՐԱՍՏ: Եւ վերջ 'ի վերջոյ, մեր շնորհիւ Միւլինգենց տունը և իւր համբաւաւոր ներկայացուցիչը մի քանի 100,000-ով հարստացան... Ափսոս... աւելի լաւ կը լինէր, եթէ այդ բոլոր փողերը քեզ մնային: Ոչինչ, ես տան տիրոջ աչքը պիտի բաց անեմ, որ քեզ տեսնի: Եւ եթէ նա քեզ գոնեայ՝ իրեն ընկեր չը դարձնէ, այն ժամանակ ես այլ ևս չեմ դիմանալ և սուրճի գինն այնքան կերերեմ, որ Գերմանական կազնի ծառի այդ ազնիւ շառաւիղը բաւարովին անսպասելի պտուղներ կը տալ: Հանաքը դէնք ինչու ես խմառում և ուզում, որ անպատճառ ծառայութիւնդ շարունակես այս առեւտրական տանը: Անցկաց ինձ մօտ, գաւակա: Ես քեզ իշխանական ապրուստ կը տամ և ամեն մի ծննդեան մի քոյգ անդրաժարտիկ (Րօքերտը լուռ ըսացաւ

ուսկաննչան է անում՝ գլխով): Միայն երախտագիտութիւնը երբէք առիթ չի կորոյ լինիլ քո այգալիսի լիմարութեան: Այս տան կայքի ցուցակում չը կայ արգետօք մի գերմանացի գեղեցկուհի, որը... (առանձին): Ե՛՛՛՛՛... (ըսածը): Յիրաւի, ի դէպ է մեր խօսակցութիւնն օրիորդների մասին: Երեւակալիր, ինչ պատահեց ինձ երեկ երեկոյեան: Քեզ մնաս բարեւելուց վայելետոյ, ես անցալ փողոցներով... Աչքիս ընկաւ մի յայտարարութիւն, որ դիմակահանգէս էր՝ հրաւիրում... 'ի միջի ալոց յայտարարուած էր, թէ հարիւրաւոր պարող կանայք պիտի խաղան Հնդկաստանի կրքոտ պարեր: Զէ որ դրա մասնագէտ եմ... Ո՛հ, այդ տեսարանը նոյն իսկ խտտակեաց ճգնաւորին անգամ կըստիպի թողնել իւր ուխտը... Մէկ էլ տեսնեմ, ամբողջի մէջ առաջս է գալիս կիսահաս գեղձի նման մի մատաղ, քնքոյշ ու թարմ արարած: Երեւում էր, հետը մարդ չկար: Ես վրայ ընկայ: Նա, ինչպէս երեւում էր, լիմար չէր և քաղցր մանկական ձայնով թախանձելով, պոկեց ժամացույցիս փոքրիկ մեղալիօնը... Հանեց չ'առնի տուճոյ, որն իմ պաշտպանն է, իբրեւ յաջողութեան չ'աստուած, որին, ինչպէս գիտես ներկայացնում եմ մկանը հեծած... Մուկն, 'ի հարկէ, մկան հոտը կառնէ... Եւ գիտես ինչ իմացալ, գնալով և զուարճախօսութիւն անելով նորա հետ: Իմացալ, թէ ինչ պար-

դամիտ ապականութիւն էր թաղնուած մանկական քօղի տակ։

ԲՐԲ. (վախեցած) Մթթէ իրօք այդ հնարաւոր է։

ՏԲԱՍՏ։ Ինքդ խօ լսում ես, իսկ սիրտս չէ որ սովորել է միշտ զարկել է այն չափով, որ պահանջում են ինձ հիւրնկալող երկրի բարքերը։ Ես ուրախութեամբ ամբօխի ստրուկ եմ դառնում։ Արեւելքում հարեմ եմ պահում։ Իտալիայում լուսնեակի լոյսով աչքինների պատերի վերալից անցնում։ Ֆրանսիայում կրպակների հաշուէցուցակով վճարում։ Իսկ Գերմանիայում առաքինութեան ճանապարհ բաց անում։ Իսկ և իսկ տրամաբանօրէն է։ Արեւելքում սիրում են զգացմունքով, Իտալիայում երեւակայութեամբ, Ֆրանսիայում քսակով, իսկ գերմանիայում —, խելքով։ Այսպէս ուրեմն, ես վճռեցի այդ լանցաւոր մանկիկն ապաշխարող Մազդաղինէ դարձնել։ Մտադրութեանս դեռ ձեռք չէի տուել. շամպանեա գինին դեռ չէինք բաց արել, որ մի պարոն՝ կէս զե, կէս խեղկատակ, եկաւ և յայտարարեց իւր իրաւունքները նորա մասին։ Ես միշտ յարգում եմ աւագութեան իրաւունքները. այդ պատճառով վերադարձայ և պարկեցի, քնեցի, չը կարողանալով մի բարի բան շինել։ Բայց ես թանկ կը վճարէի, եթէ բաղար... ինձ... այն սիրուն արարածը... (Քօքերտը հոգս է հանում եւ նրնար ծածկում է ձեռքերով)։ Ո՛հ, սատանայ, այս ինչ բան է։

ՏԵՍԱՐԱՆ XI

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԽԵՅՆԻԿԷ ՄԱՅՐԸ։

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ։ Բ՛օբերա։

ԲՐԲ. Ի՞նչ ես ուզում, մայրիկ։

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ։ Խցահան չ'ուռնիս։ (Տրատտին)։ Աղջիկս ուզում է ձեզ գինով մեծարել, Ձերդ պայծառափայլութիւն։ Հասարակ գինի չէ, եղածներից ամենալաւն է։

ԲՐԲ. Երեւի տանտիրոջիցն է։

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ։ (հպարտ)։ Ի հարկէ!

ԲՐԲ. (շարժւում է սեղանի վրայ դանակը)։ Ահա։

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ։ Համա ինչն ես!

ԲՐԲ. Այ՛ն, այ՛ն, ճիշտ ես ասում, ներքի։ (մայրը գնում է։)

ՏԵՍԱՐԱՆ XII

ՏԲԱՍՏ։ Դէ, դարձի եկ, սիրելիս, յուս՛ս ինձ։

ԲՐԲ. Երանի այնպէս լինէր, որ այլ ևս հայրենիք չ'վերադառնայի։

ՏԲԱՍՏ. Օհ... Այժմ ուրիշ քամի է փչում!

ԲՐԲ. Ես ամաչում եմ այն շրջանից, ուր ծնուել եմ։ Իմ ընտանիքն ինձ համար այլ ևս ոչինչ է։ Ես սարսափում եմ նորանց հետ շփուելիս։ Ես վախենում եմ, թէ մի գուցէ խելագարուեմ։ Անմիտ կասկածներ իրարից մտքումս չեն հեռանում. Տրատտ, վախում եմ մինչև անգամ, մէջս որդիական զգացմունքը մեռած լինի։

ՏՐԱՍՏ. Ի՞նչ լիմարութիւններ:

ԲՕԲ. Ո՛հ, եթէ կարողանալի պատմել քեզ, թէ որքան եմ տանջուել այստեղ: Ամեն մի լուրջ խօսք ինձ համար բռունցքի հարուած է, ամեն մի կատակ — ապտակ: Կարծես գործածելու ուրիշ բառեր չկան. այլ այն տեսակ՝ որ ինձ վերաւորական են: Ես չուսով էի, որ այստեղ ամեն ինչ հարազատ է, բայց ընդհակառակը, զգում եմ, որ բոլորովին օտար աշխարհումն եմ գտնոււմ, ուր հազիւ եմ կարողանում շունչ քաշել: Մի խորհուրդ տուր ինձ. թէ՛նչ անեմ:

ՏՐԱՍՏ. Պայուսեալներդ ժողովիր:

ԲՕԲ. Բայց դա կը նշանակէր, վաղկոտութեամբ ու անսիրտ կերպով փախչել: Միթէ այդ բանին արժանի է մայրս:

ՏՐԱՍՏ. Գիտես ինչ կալ. թողնենք այդ ճոճոտն բառերը: Այստեղ բանը շատ պարզ է, մանաւանդ ինձ ու քեզ համար, որ ուսումնասիրել ենք դասակարգերի ոգին իրենց բուն հայրենիքում: Այստեղ էլ միևնոյն դասակարգերընեն: Դուքա իրարից ոչ թէ այն պատճառով են ջոկուել, որ արգելուած է մի ամանից ուտել, ամուսնանալ միւս դասակարգի անձանց հետ. և ո՛չ էլ կրօնական կարգի կանոններով են բաժանուած, դուքա արդէն շատ մանր բանէր են. այլ նրանց միմեանցից բաժանող անդունդը հայեացքների և գաղափարների զանազանութիւնն է: Ամեն մի դասակարգ

իւր գաղափարն ունի պատուի մասին, իւր ինքնասիրութիւնը, իւր իդեալը, մինչև իսկ իւր սեփական լեզուն: Այդ պատճառով իւր դասակարգից ու հասարակութիւնից ջոկնուողն անբաղդ մարդ է, եթէ քաջութիւն չունի նորանից բոլորովին խզել իւր կապերը: Այսպէս էլ դու: Դու գիտես, որ մի ժամանակ ես էլ այդպէս էի: Այն, ինչ որ դու ես քաջում հիմալ, այդ բոլորը ես քաշել եմ շատ տարի առաջ: Միթէ դու կարծում ես, թէ այն ժամանակուայ հեծելազօրում ծառայող ջահիլ, գեղեցիկ սպայի համար հեշտ էր, մի գեղեցիկ առաւօտ զարթնել 90 հազար տալեր թղթախաղի պարտքով 24 ժամում վճարելու պայմանով: Տուն շտապելս ու հօրս ոտները ընկնելն ինձ օգուտ չբերեց: Նա իմ ու իւր անուան պատիւն ազատելու համար՝ գրաւ կը դնէր՝ եթէ գրաւ գրած չէր եղել արդէն այդ գլուխը: Եւ քանի որ ինձ ընծայելու բան չ'ունէր, ուստի, իւր անէծքն ընծայեց միայն:

ԲՕԲ. Եւ դու այնքան արիութիւն ունեցար, որ շարունակեցիր ապրել:

ՏՐԱՍՏ. Ե՛հ... բաս չը գիտես, թէ՛նչպէս եղաւ:

ԲՕԲ. (շփոթուած:) Ես էլ ոչինչ չը գիտեմ... ոչինչ...

ՏՐԱՍՏ. Այդ քեզ խրատ լինի. կարելի է պէտք գալ: Ընկերներս, որ ինձանից բաժանուեցան, վերջին լաւութիւնն այն եղաւ, որ լցրած՝ ոտը

քաջած ատրճանակը սեղանին վրայ դրին: Ես ամեն կողմից զննեցի նորան: Թէ ես, իբրև պատուազուրկ մարդ մի ժամ էլ չը պիտի ապրէի, ինձ համար շատ պարզ էր: Եւ երբ ատրճանակը քունքին դրի՝ գլխումս մի միտք ծագեց. «սա խիստ է, լիմարութիւն է. ինչու դու այժմ աւելի վատացար, քան երեք տարի սորանից առաջ: Դու լիմար երեխայի պէս կարողութիւնիցդ վեր գումարների խոստմունքներ անելով՝ գուցէ ծեծի միայն արժանի լինէիր, բայց ոչ մահուան: Հազարաւոր տարիներ մարդիկ վայելել են արևի լոյսը, չը խաւարացնելով նորան պատուի ցնորքով: Եւ հէնց այժմս էլ այդպէս է ապրում ամբողջ մարդկութեան 99 տակոսը: Ապրիր, աշխատիր և վայելիր նորանց պէս»:— Երբ ես 12 տարուց լետոյ վերադարձայ, պարտքս, խօսք չըկայ, շատ վաղուց էի վճարել: Իմ և հօրս մէջ մի տեսակ հաշտութիւն կայացաւ, միայն երեսանց: Եթէ նա ինձ անառակ որդու օրն ընկած տեսներ իւր դրան շէմքում, ցեխից կը հանէր և իւր կրծքին կը սեղմէր, բայց ես որ նորա մօտ եկայ հպարտ, գլուխս բարձր բռնած և նոյն իսկ իրեն կարող էի օգնութիւն հասցնել իմ կէս միլիօնովս,— այդ երբէ՛ք ինձ չէր կարող ներել: Մի քանի շաբթից լետոյ ես կրկին լետ մեկնեցի: Հարստացած սուրճ վաճառողն ու սնանկացած ազնուականն՝ էլ կապ չունէին իրար հետ:

ԲՕԲ. Եւ ահա նա էլ կենդանի չէ:

ՏԲԱՍՏ: Նա արքայութեան բաժին լինի, որին հաւատում էր: Սակայն, ահա և բարոյական խրատը: Թող ձերոնք իրենց հայեացքն ունենան աշխարհի վերայ, դու նորանց փոխողը չես: Տո՛ւր նորանց ինչ որ հարկաւոր է, մինչև անգամ աւելի, քան թէ պետք է և... հեռանանք միասին:

ԲՕԲ. Չեմ կարող... Եւ լսիր, թէ ինչու քեզ առաջ ես բան չ'առացի սորա մասին: Ես ինքս ինձնից ամաչում էի: Ես այստեղ մի սիրած քոյր ունիմ: Նա դեռ երեխայ էր, երբ ես զնացի: Ո՛հ, ես սրբան ուրախանում էի նորա տեսութեան: Յոյսերս չը խաբեցին ինձ: Այժմ սպասածիցս առաւել չքնաղ ու սիրուն է նա, բայց դէպի նա ունեցած սէրս սարսափի ու տանջանքի փոխարկուեց: Հազար վտանգներից եմ վախենում... վախենում եմ նոյն իսկ անուաները տալուց: Ինչ է անում նա և ինչպէս են վարւում նորա հետ: Ի հարկ է, պատուի վերաբերմամբ ունեցած զաղափարներին, բոլորովին անգիտակցաբար, հակասում են ամէն մի քայլափոխում: Քիչ առաջ, որ պատմում էիր ինձ այն դեռ չը բացուած, բայց արդէն ապականուած արարածի մասին. սարսափը... սարսափը տիրում էր ամբողջ անձնիս, որովհետեւ... ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ...: Այս է իմ տեղը, այստեղ պիտի մնամ ես և եթէ կարիքը պահանջէ, մինչև անգամ զոհուելու եմ: ՏԲԱՍՏ: Համաձայն եմ, որ դու հիմնաւոր պատճառ-

ներ ունիս... բայց խիստ զրգուռած ես. մարջ
կը դամ, որ դու ամեն բան աւելի սե գոյ-
նով ես տեսնում՝ քան թէ իսկապէս կան:
ԲՕԲ. Աստուծոյ կամքն է: (ձեռքերով սեղմում է
գլուխը):
ՏԲԱՍՏ: Ի հարկ է դու չը պիտի վհատուէիր. այն
ժամանակ հեշտութեամբ շատ բան կը տա-
նէիր:

ՏԵՍԱՐԱՆ XIII

ՆՈՅՆՔ Լ ԱԼՄԱ (ձախ կողմից, ձեռին մա-
տուցարան, որի վերայ դրած են զինի եւ
րաժակներ: Կոմսը յետ է թռչում, Ալման
ձայն է արձակում եւ քիչ է մնում վայր
ձգի մատուցարանը: Կոմսը դրստուելով,
շտապում է նորան օգնութեան):

ՏԲԱՍՏ: Քիչ մնաց այս բոլորը ջարդ ու փշուր ա-
նէիք, mademoiselle: (տաանձին): Աբդէն ամեն
բան ջարդ ու փշուր է եղել:

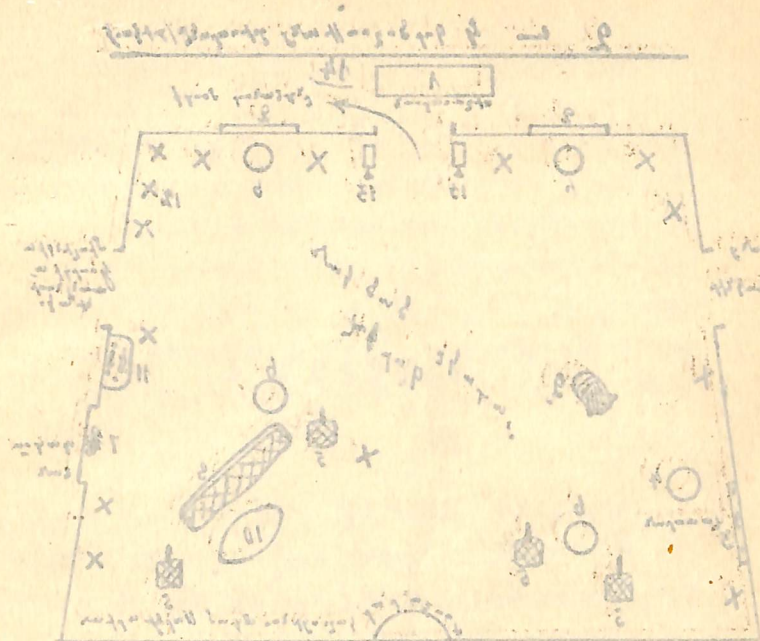
ԲՕԲ. (փաթաթուելով քրոջը): Նայիր, սիրելի Տրաստ,
ահա նա: ձշմարիտ չէ, հրեշտակ է: Դէ, հիմա
մօտեցիր նորան, թաթիկդ տօւր Լ ասս.
«բարով էք եկել»:

ԱԼՄԱ: (կամաց Տրաստին): Դուք էք. չը մատ-
նէք ինձ:

ՏԲԱՍՏ: (տաանձին) Ողորմելի... Ես նորան ինչ-
պէս հանեմ ալտեղից:

Վերջ I. գործողութեան:

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ՏԵՍԱՐԱՆ I

ՄԻՒԼԻՆԳ, ԱՄԱԼԻԱ, ԿՈՒՐՏ (ծախ կողմը),
ԼԵՕՆՈՐԱ (աջ կողմը ծոծրում գիրքը ձեռքին):
Սպասատրը սուրճ է բաժանում: միւս սպա-
սատրը սեղանն է հաւարում:

ԿՈՒՐՏ: Խօսք չկայ, սե ձին հիանալի է:

ՄԻՒԼԻՆԳ: Բայց թանկ է...

ԿՈՒՐՏ: Թանկ. ախ Տէր իմ:

ԱՄԱԼԻԱ: Պակասն ինձ վերայ եմ առնում, միայն
թէ միանգամայն այս խօսակցութեանը վերջ
տրուի:

ԿՈՒՐՏ: (համբուրելով նորա ձեռքը): Շնորհակալ եմ,
մայրիկ, ուրեմն, ես այնուամենայնիւ կերե-
ամ իմ սիրելի Բերլինցիներին նոր ձի հեծած:
(Լէօնորային) Քեզ ես կը թող տամ, որ ինձ
վերայ նայելով, զմայլուիս:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (կարողալով): Լաւ, բարեկամս:

ԿՈՒՐՏ: Լօտար Բրանդտը և Գուգօ Նաենգելն ու-

ղում էին գալ ձին տեսնել. Լօրի, գուցէ կա-
րող է այդ քեզ հետաքրքրել:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ի հարկ է նոքա շուտ կը գան: պա-
րապ մարդիկ են: (ժամացոյցին նայելով,
ինքն իրեն): Ատուած իմ, ինչպէս ժամա-
նակն երկար է տևում (սպասատրը զնում է):

ԱՄԱԼԻԱ: Դու, լաւ կը լինէր այդպէս չը խօսէիր
այդ պարոնների մասին, զաւակս, քանի որ
Լօտարը, ինչպէս երևում է, ուղում է ձեռք
խնդրել:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Միթէ:

ԱՄԱԼԻԱ: Միթէ ոչինչ չես նկատում:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ես նրան չեմ հետեւել, մայրիկ:

ԱՄԱԼԻԱ: (կէս ձայնով մարդուն): Այդ անկարելի
է, Թէոդոր:

ՄԻՒԼԻՆԳ: Այդ խօսակցութեան ձեռք մեզ շատ լաւ
ծանօթ է, զաւակս, բայց հօր գրպանով
հպարտանալն էլ իւր սահմանը պիտի ու-
նենայ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (շիտկուելով): Հօր գրպանով:

ՄԻՒԼԻՆԳ: Բայց ինչ անուշ տանք քո վարձուներին, որ
տասը տարի շարունակ քեզնից հեռացնում
ես յայտնի և հարուստ փեսացուներին... Ես
հասարակ մարդ եմ. քչից սկսել եմ և իմ
սեփական աշխատանքով եմ ձեռք բերել բոլորը:

ԿՈՒՐՏ: (առանձին): Այսինքն՝ հարուստ կնիկ ես
առել:

ՄԻՒԼԻՆԳ: Այդ ինչ ասացիր, Կուրտ:

ԿՈՒՐՏ: Ո՛հ, սա հրճուանքի թուիչք էր, ուրիշ ոչ-
ինչ, հայրիկ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Եւ ինձ համար այնքան էլ հեշտ չի
եղել, ինչպէս քեզ, որդիս: Ես չեմ սիրում
գոռողանալ ու չեմ ուզում նոյնը տեսնել և
որդոցս մէջ: Միայն այդպէսով կարելի է
քաղցր կեանք վարել:

ԿՈՒՐՏ: Ասա և էժան:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Հայրիկ, քո նախատինքն ինձ չէ վերա-
բերում:

ԱՄԱԼԻԱ: Դէ, ուրեմն բացատրիր մեզ վերջապէս
քո վարմունքը:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (յանդիմանելով): Մայր:

ԱՄԱԼԻԱ: (ցնցուած): Ախ, 'իսէր Աստուծոյ, 'իսէր
Աստուծոյ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (վէր կենալով): Աստուած իմ, ինչո՞ւ
դուք ինձ թոյլ չէք տալիս ապրել, ինչպէս
որ ես կամենում եմ: Ես ձեզանից ոչինչ չեմ
խնդրում ու չեմ պահանջում, բացի այն՝ որ
ինձ թողնէք ուզածիս պէս ապրեմ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Եւ քու աչքում այդ համեստութիւն է:
Այն ժամանակ ուր կը մնայ բնատնեկան կա-
պերի սրբութիւնը:

ԱՄԱԼԻԱ: (մարդին): Դէ, ինքզ տեսնում ես. ինչ-
պէս չը վրդովուիմ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Իմ պատճառով, մայրիկ:

ԱՄԱԼԻԱ: Ամեն օր այսպիսի տարօրինակ ու անվայե-
լուչ վարմունք... Դէ, աստ, ինչ է նշանա-
կում, օրինակ, որ ամբողջ ջերմանոցը քան-

դեցիր. ինչ է... մի փունջ ուղարկեմ վերա-
դարձած գործակատարին:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Այսինքն, Ռօբերտին, կամենում ես ասել:
ԱՄԱԼԻԱ: Երիտասարդ Խէյնիկէին, ուզում եմ ասել:
ԼԵՕՆՈՐԱ: Նա ինչ գործակատար է. նա համա-
բեայ մեր տանիցն է:

ԿՈՒՐՏ: Շնորհակալ եմ:

ԱՄԱԼԻԱ: (մեղմ) Այսինքն, մենք նորան ցեխից
հանեցինք:

ՏԵՍԱՐԱՆ II

ՆՈՅՆՔ և ՎԻԼՀԵԼՄ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Հ'ը... ինչ կայ:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Երիտասարդ պ. Խէյնիկէն հրամայեց
յայտնեմ, որ նա պատիւ կունենայ այստեղ
գալ ժամը երկուսին: (Լէօնորան շարժումն
է անում եւ նայում է ժամացոյցին):

ՄԻԻԼԻՆԳ: Մի տեսէք, ինչ մեծ աղայ է... Լաւ:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Եթէ թոյլ կը տաք... նորա հետ կը
լինի և մի պարոն, կոմս Տրաստ, կարծեմ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: (տեղից վեր թռչելով): Ինչ, Կոմս
Տրաստը... «Տրաստ և ընկ.»: Կոլրտ, սուրճի
թագաւորը: (ձեռով է անում Վիլհելմին, սա
գնում է):

ԿՈՒՐՏ: Ինչ բաղդաւորութիւն է վիճակում եր-
բեմն գործակատարներին:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ամալիա, պէտք է անպատճառ հրա-
ւիրենք նորան:

ԱՄՍԼԻՍ: Լա՛ւ. էգուց ճաշի:
ԼԵՕՆՈՐԱ: Ինչպէս, իսկ Բօբերտ Խէչնիկէին չէք
հրաւիրելու:

ԿՈՒՐՏ: (առանձին) Հետզհետէ բանն աւելի ծան-
րանում է:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Իսկապէս ասած, դու իրաւացի ես:
Եթէ երբեմն հաւասարում ես այդ մարդ-
կանցը, միայն առևտրական շահերն աչքի ա-
ռաջ ունենալով, այդպիսի յարաբերութիւն
յաճախ խիստ շահաւէտ է, Կո՛ւրտ: Այդ պա-
տանին լաւ կրթուեց Բեննօյի ձեռքի տակ և
քանի որ ես նորան եկող տարի ուզում եմ
Անտիլեան կղզիներն ուղարկել:

ԼԵՕՆՈՐԱ. (զայրոյթով) Բոլորովին այդ չէ իմ ա-
սածը, հայրիկ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Միևնոյն է:

ԱՄՍԼԻՍ: Իսկ դու, Կո՛ւրտ, մտիկ տո՛ւր նորան,
որ մի անշնորհք բան չ'անի: Գիտես թէ ինչ
շրջանից է նա. իսկ այդ շրջանը միշտ թողնում
է իւր դրօշմը:

ԿՈՒՐՏ: (զանգնելով) Pardon! Բայց ախր դուք
ցանկանում էք, որ բարեկամներս էլ կան-
չաին:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ի՛հ հարկէ, քո բարեկամներն էլ: Ջա-
հիւները միշտ ազատ ժամանակ կուսենան:

ԿՈՒՐՏ: Ես կը խնդրէի ինձ ազատելիք գորանից,
ինձ համար անմիտ բան կը լինի պատուա-
ւոր մարդկանց այնպիսի շրջան տանել, որ-

պիտին է մի որ և է Խէչնիկէի որդու շրջանը:
ԼԵՕՆՈՐԱ: (նորան նանդարտ կերպով) Թերևս
դու կամենում ես ասել օրիորդ Խէչնիկէի եղ-
բօր մասին:

ԿՈՒՐՏ: (առաջ վախեցած, յետոյ սիրտ առնելով) Գորանով ինչ ես ուզում ասել:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Գո՛հ եղիր իմ լուսթիւնից:

ԿՈՒՐՏ: Ո՛չ, ո՛չ, խնդրեմ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ասեմ:

ԿՈՒՐՏ: Ինչ, դու ինձ աղաւանդում ես:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Զուականերս, ես թոյլ չեմ տալ, որ իմ
տան մէջ այդպիսի անախորժ տեսարաններ
տեղի ունենան:

ԱՄՍԼԻՍ: Ի՛հ, Թէոդօր, Ենթադրենք, թէ մենք
ոչինչ չենք լսել: Ես հեռանում եմ, և կար-
ծեմ, դու փոքր ինչ կը հանգստանաս: (Միւ-
լինզը համընդրում է ձեռական կերպով նո-
րա ծակատը):

ԿՈՒՐՏ: (մի կողմը) Ա՛յ կիտի հին ժամանակ: (Ա-
մալիան զնում է դէպի դուռը, Միլինզը
զանզը տալիս է):

ԼԵՕՆՈՐԱ: (հըր մօր ետեւից հասնելով) Մա՛յր:

ԱՄՍԼԻՍ: (յետ է դառնում մայրական զգուան-
քով եւ սիրով) Լա՛ւ, լա՛ւ, թող ինձ: (զնում
է: Ներս է մտնում Վիլհելմը):

ՄԻԻԼԻՆԳ: Եթէ ինձ հարցնող լինի, ես առանձ-
նասենեակումն եմ:

(դուրս է գնում Վիլհելմը նորա ետեւից):

ՏԵՍԱՐԱՆ III

(Կուրտը նոյնպէս կամենում է դուրս գնալ:)

ԼԷՕՆՈՐԱ: Կուրտ, ինձ թվում է, թէ իրար հետ մենք դեռ ևս խօսելիք ունինք:

ԿՈՒՐՏ: Մեզ հարկաւոր է զարձեան խօսել: Հը՞նչ:
ԼԷՕՆՈՐԱ: Եւ դու կարեւորութիւն չ'ունիս ինձնից բացատրութիւն պահանջելու:

ԿՈՒՐՏ: Կարծեմ քեզ համար անտանելի է, որ հասարակութեան մէջ եմ մտնում: Երևի դեռ էլի ուզում ես ինձ ճշմարիտ վերայ մանածել. որովհետեւ ինձանից չորս տարով մեծ ես և երբեմն ինձ քայլել էիր սովորեցնում... իսկ այժմ, հակառակ ես. ես ինքս կարող եմ քայլել իմ ոտներով... և մի քանի կանայք գտնում են մինչև անգամ, որ ես երբեմն սահմանից անցնում եմ: Բայց ես քեզ մի բան կը խնդրեմ. թող տուր գտնեմ արքայութեանս ճանապարհը:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Ես քեզ ոչ մի բանում չեմ նախաստել, գուարճացիր, քէֆ արա, որքան կամենաս, միայն քաջութիւն ունեցիր այդ բանը խոստովանելու:

ԿՈՒՐՏ: Ե՛հ, այդ ինձ համար կարող է անհաճոյ հետևանքներ ունենալ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Դու այժմ հնազանդ որդու գեր ես կատարում, որպէս զի յետոյ յետևից ծիծա-

ղես ծնողներիդ վերայ: Կուրտ, հաւատա՛ւ, որ դու այդ ճանապարհով կը փչանաս:

ԿՈՒՐՏ: (Տեղափոխ) Միթէ:
ԼԷՕՆՈՐԱ: Մի բան եմ խնդրում քեզ. հանգիստ

թող մեզ ու մեր տունը:

ԿՈՒՐՏ: Այդ կը փորձենք, Աստուծով:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Դու գիտես թէ ամբողջ գործարանում ինչ բանի վերայ են փափում ու խօսում:

Դու, ասում են, Բօբերտ խէյնիկէի քրոջ ետ-

ևիցն ես ընկել, որ դու...

ԿՈՒՐՏ: (ուսերը վեր քարճրացնելով) Ե՛, է՛. ինչ ասեմ, քանի որ թող ես տալի տարածել փո-

ղոցալին բամբասանքներ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Խնդրեմ, թող քո այդ ոճը: Այսօր մեր

ծնողաց ներկայութեամբ ես քեզ խնայեցի. միւս անգամ ներողամիտ չեմ լինիլ: Նախ և առաջ...

Բօբերտը վերադարձել է, եթէ նա իւր քրոջը կը գտնի անարգութեամբ... ան-

հոգ կ'սց, ես չեմ վախիլ: Բայց օրիորդը թե-

թեմաւոր է... Եւ եթէ այդ պատահեց, այն էլ քո շնորհիւ, Կուրտ, զգուշացիր, նա քեզ կ'ոչնչացնէ:

ԿՈՒՐՏ: Ո՞վ, իմ գործակապարձը, իւր պաշտոն-
կով ու նմուշներով:
ԼԷՕՆՈՐԱ: Իսկ որ դու կողոպտում ես քո գոր-
ծակառարին, այդ մասին ոչինչ:
ԿՈՒՐՏ: Այդ ինչ խօսք է, թէ կողոպտում ես:
Նորա ինչն եմ խլում:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Նորա հասարակական գիրքը, նորա բարի անունը:

ԿՈՒՐՏ: Խէչնիկէի անունը, փա... (վիշէլմը ներս է ժտնում. քերում է երկու այցետոմսեր ու տալիս է Լէօնորային):

ԼԷՕՆՈՐԱ: Քեզ են բերած:

ԿՈՒՐՏ: Ո՞վ է:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Կարգան:

ԿՈՒՐՏ: Լօտար Բրանդտ... Գուգօ Շտենգել...

Ներս խնդրիր, ներս խնդրիր: (վայր է ձգում այցետոմսը սեղանի վերայ դէպի աջ: ծառան դուրս է գնում):

ԼԷՕՆՈՐԱ: (Նստում է ծոծքի վերայ):

ԿՈՒՐՏ: Զարմացք բան է: Դու այսօր չես շտապում հեռանալ:

ՏԵՍԱՐԱՆ IV

ՆՈՅՆՔ ՇՏԵՆԳԵԼ և ԲՐԱՆԴՏ:

ԲՐԱՆԴՏ: Բարով, բարեկամ:

ԿՈՒՐՏ: (առաջը գնալով): Ախ', դուք եկել էք իմ սե ձիուն նայելու: Այդ ինչ շատ հաճելի է:

ՇՏԵՆԳԵԼ: (զլուխ տալով Լէօնորային): Մենք մեզ թող տուինք:

ԲՐԱՆԴՏ: (նոյնպէս): Եթէ նեղութիւն չենք տալ օրիորդին:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (շատ սիրալիր): Օ՛, խնդրեմ, բնաւ ես շատ սակաւ եմ լինում ախուռում: (երկունս էլ փոքր ինչ շփոթւում են):

ԿՈՒՐՏ: Ինչո՞ւ չէք նստում:

ԲՐԱՆԴՏ: Սպասում ենք, որ օրիորդը թող տայ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (սառը) Խնդրեմ: (թերթում է գիրքը:

Կուրար դժգոհ վէկ նայում է նորան: Բոլորը նստում են):

ԿՈՒՐՏ: Դէ, ասէք, երեկ որտեղ էիք քաշ գալիս:

ԲՐԱՆԴՏ (քրքրուելով) Երեկ... ինչ տեսակ պա-

հանջներ ես անում լիշողութիւնիցս: Եւ ու-

ղիկ... որտեղ էի երեկ... Առաջ ձիարշաւի ըն-

կերութեան ժողովումն էի, յետոյ հօրս հետ

էի խորհրդակցում: Սուրճի գինն էլի ցածրա-

նում է:

ՇՏԵՆԳԵԼ: Դա երկիւղալի է — 53 1/2:

ԲՐԱՆԴՏ: Երկիւղալի է ասելը, սիրելի Գուգօ, բո-

լորովին ճիշտ չէ: Յաճախում է. մենք էլ կը

մրցենք: Յետոյ ես այցելութիւններ արի:

Յետոյ ճաշեցի սպաների ժողովարանում:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (մտիկ տալով նորան): Ա՛, ուրեմն

դուք սպան էք:

ԲՐԱՆԴՏ: (վիրաւորուած): Ես կարծում էի ձեզ

արգէն այդ լայանի է, օրիորդ: Ես՝ թագա-

ռանգի անունն՝ պահեստի գրահաւոր հեծե-

լագնդի սպայ եմ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (ժպտալով եւ նայելով սեղանի վերայ

այցետոմսին): Իբրաւ, պետքէ նայել այցե-

տոմսին:

ԿՈՒՐՏ: (Բրանդտի ուսին խփելով): Իսկ միւս ժա-

մանակները հօրդ գրասենեակում երեւի աթո-

ռին ես հեծնում:

ԲՐԱՆԻՏ: (խտիւ) Խնդրեմ, խնդրեմ, սիրելի:
ԼԵՕՆՈՐԱ: Պարոն սպալ, բաղդ որոնելու համար
դա վատ ձի է:

ՇՏԵՆԳԵԼ: Ախ', սրբան տեղի է՝ ձեր տօածը, լի-
րաւի':

ԿՈՒՐՏ: Ես երեկ երեկոյեան ձեզ փնդուում էի:

ԲՐԱՆԻՏ: Երեկոյեան: Երեկոյեանները միշտ հրա-
ւիրուած եմ լինում: Ո՛րտեղ. ինքս էլ լաւ չեմ
լիշում: Թողնենք այդ: Դուք ժպտում էք,
օրիորդ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Արդեօք կը համարձակուեմ ես:

ԲՐԱՆԻՏ: Զեր փակ կեանքով դուք երեւակայել ան-
գամ չէք կարող, թէ ինչ է նշանակում մեր
սիրուն լեզուով բառ սեղօն:

ՇՏԵՆԳԵԼ: Երկու ամիս կը լինի, որ ինձ, ինչպէս
ասում են, չի յաջողւում մի կուշտ քնել,
ինչպէս պետքն է:

ԿՈՒՐՏ: Այն էլ բիլիարդի վերայ:

ԲՐԱՆԻՏ: Սիրելի, Կուրտը հանաք է անում: Բայց
եթէ գիտենայիք, թէ ինչ է նշանակում
զուարճութիւնների նահատակ լինել իսկա-
պէս, դուք զուցէ մեզ հասկանալիք:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ես այնչափ աշխատում եմ ձեզ հա-
կանալ, որ սկսում եմ արդէն ձեզ խղճալ:

ՇՏԵՆԳԵԼ: (կամաց Բրանտին:) Կարծես այդ աղ-
ջիկը մեզ վերայ ծիծաղելիս լինի:

ԲՐԱՆԻՏ: (կամաց եւ կծու:) Ամեն մէկն էլ իւր ու-
զածի պէս է քրքրւում:

ԿՈՒՐՏ: (անցնելով Լեօնորայի կողմի, կամաց:)

Ես կարծում եմ, բոլորովին չպետք է այդպէս
անքաղաքավարի լինել:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (ծօծուելով:) Հ՛րմ... (կարդում է:)

ԲՐԱՆԻՏ: Կարելի է իմանալ, ինչն է այդպէս
զբաղեցնում օրիորդին:

ԿՈՒՐՏ: (ինքն իրեն:) Ինչ է ուզում այս աղջկանից:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ասենք՝ հազիւ թէ հետաքրքիր լինի
զուարճութեան մարտիրոսներին, քանի որ
խնդիրը վերաբերում է աշխատանքի նահա-
տակներին:

ԲՐԱՆԻՏ: Այդ այդպէս է:

ՇՏԵՆԳԵԼ: (վեր թռչելով:) Գնանք ձին տեսնենք:

ԲՐԱՆԻՏ: Շատ գեղեցիկ. առաջ ընկէք: Աշխա-
տութեան նահատակներն ինձ հետաքրքրում
են աւելի, քան կարծում է օրիորդը:

ԿՈՒՐՏ: (առանձին:) Ախ', դու թշուառ:

ՇՏԵՆԳԵԼ: Օրիորդ...:

ԿՈՒՐՏ: (դուրս քրթելով նորան:) Դէ', գնա, 'ի սէր
Աստուծոյ, եղբայր: (զնում են:)

ՏԵՍԱՐԱՆ V

ԼԵՕՆՈՐԱ և ԲՐԱՆԻՏ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (անհամբեր ժամացոյցին է նայում:)

Պարոն Բրանդտ. ինչ բանով կարող եմ օգ-
տաւէտ լինել ձեզ:

ԲՐԱՆԻՏ: Ի մեծ ցաւ սրտիս, օրիորդ. ես տեսնում եմ,

ինչքան էլ մեծ ընդունակութիւններ ունենամ, բայց էլի շատ քիչ եմ գրաւում ձեր բարի աչքը:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Եւ այդ բանն ինձ արտայայտելու համար, դուք ձեր ձեռից թողնում էք յարմար դէպքը:

ԲՐԱՆԴՏ: Մի բոսկէ էլ, ինչպէս եմ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (առանձին:) Առաջարկութիւն:

ԲՐԱՆԴՏ: Իմ թերութիւններն, օրիորդ, գուցէ և անհամար լինին, բայց ես նախ և առաջ ազնիւ մարդ եմ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Պ. Բրանդտ, ինձ թւում է, թէ ընտիր ընտանիքի մարդու համար այդ ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է: Այդ յատկութիւնը նոյնպէս քիչ գովասանքի է արժանի, ինչպէս որ լաւ հագուստը...

ԲՐԱՆԴՏ: Դուք այնքան սակաւ էք գնահատում...

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ներեցէք, ես իմ յարգանքը չեմ զլանում և վատ հաղնուածին, բայց նորանց ներս չեն թողնում սալօնները մտնելու: Սակայն, պ. Բրանդտ, ես ձեզ ընդհատեցի: Գուցէ ձեր մասին ես սխալ զաղափար ունիմ: Շարունակեցէք:

ԲՐԱՆԴՏ: Պէտք է խոստովանեմ, օրիորդ, դուք ինձ ընկճեցիք. իսկ այդ արդէն մի նշանակութիւն ունի. որովհետեւ էլ ինչ տղամարդ է նա, որ քաջութիւնը կորցրել է:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ախ', անշուշտ. ես միշտ յարգել եմ քաջութիւնը, բայց ձեր քաջութիւնն ինչո՞ւմ է արտայայտուել:

ԲՐԱՆԴՏ: Դա բոլորովին աներկբայելի է. հարցրէք բարեկամներին:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Երևի կամենում էք տեսլ. մենամարտել էք: ԲՐԱՆԴՏ: Կանոնց հետ այդպիսի բաների մասին չեն խօսում:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Բայց մենք այնուամենայնիւ ի վերջոյ իմանում ենք: Չէ որ կանայք հենց նորա համար գոյութիւն ունին, որ յաղթողներին դափնիներ բաժանեն: Գուցէ դուք պատերազմել էք այնպիսի բաների դէմ, որոնց դուք ձեր սրտի խորքում համակրել էք:

ԲՐԱՆԴՏ: Այդ ինչպէս էք մտքից անցկացնում: Ես այդպէս հայեացքներ չ'ունեմ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Կամ դուցէ դուք լուռ ու մունջ տարաք անարժան կատածանք:

ԲՐԱՆԴՏ: Ե՛ս, լուռ թեամբ. երբէք. ընդհակառակը:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Երբէք:

ԲՐԱՆԴՏ: Երբէք, օրիորդ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ուրեմն ձեր քաջութիւնն էլ անյայտութեան մէջ է մնացել, պարոն... կարելի է տեսլ... սղոյ: Նախ ապացուցէք, յետոյ մանրամասն կը խօսենք: (ուզում է վեր կենալ):

ԲՐԱՆԴՏ: (չը թողնելով նորան:) Օրիորդ:

ՏԵՍԱՐԱՆ V

ՆՈՅՆՔ, ՎԻԼՀԵԼՄ, ՏԲԱՍ և ՐՕԲԵՐՏ:

ՎԻԼՀԵԼՄ: (ղուան շէմին:) Բարեհաճեցէք փոքր ինչ սպասել այստեղ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Ահ, վերջապէս... (վրայ է ընկնում
Բօքերտին ձեռները նորան պարզած:)

ՏՐԱՍ: (առանձին:) Ահա թէ ինչումն է բանը:
(աչ դուռը զնացող սպասատրին:) Բարեկամ,
այստեղ եկէք: (նորա ձեռիցը առնում է մի
այցետումն, դնում է զրպանը:)

ԲՐԱՆԴՏ: (դիտելով Լէօնորային եւ Բօքերտին:)
Ինչ է նշանակում այս:

ՏՐԱՍ: Իմ այցետոմսը բաւական է, զնացէք: (սպա-
սատրը զնում է:)

ՐՕԲԵՐՏ: Լէօնորա, ներկայացնում եմ ձեզ Կոմս
Տրաստին, իմ ամենալաւ բարեկամին:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (ուշքի գալով:) Պարոնայք, թող տուէք
ներկայացնել ձեզ պ. Լօտար Բրանդտ, Կոմս
Տրաստ, պ. Բօքերտ Խէյնիկէ, իմ մանկու-
թեան ընկեր (փոփոխակի ողջոյններ:)

ԲՐԱՆԴՏ: (ինքն իրեն:) Նա ինձ ներկայացնում է
Ալմայի եղբօրը. լաւ նշան է: (ըստ ձր:) Պա-
րոնները կը ներեն ինձ... բայց բարեկամ-
ներս... (կրմ'կրմում է եւ մըմ'նշում:)

ՏՐԱՍ: Սպասում են ձեզ, այնպէս չէ:

ԲՐԱՆԴՏ: (մեծամտութեամբ դիտելով նորան
ոտքից ցը գլուխ, զնալով:) Դա ինչ տեսակ
կոմսերիցն է: (դռան շէմքին շուռ է գալիս.
գլուխ է տալի, կրնկները իրար խփելով:)

ՏԵՍԱՐԱՆ VII

ԼԷՕՆՈՐԱ: (խնդրելով, որ նստեն:) Վաղուց է,
Կոմս, որ մեր կողմերը չէք եղած:

ՏՐԱՍ: Ես մօտ քառորդ դար է՝ որ առևտրական
գործերով եմ զբաղուած արեւդարձի երկիրներում:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Զուարճութեան համար:

ՏՐԱՍ: Ամենայն դէպս, որքան հնարաւոր է:
Բացի դորանից, ձեռք եմ գցել սուրճի, համե-
մունքի փղոսկրի շահագործութիւնը: Փղեր
եմ որսում. եկած տեղը դեռ ինքս էլ եմ
փիղ դառնում:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (ծիծաղելով:) Ուրեմն, ինչ ձեռով կը
հրամայէք ողջունել այդպիսի մի բազմակող-
մանի անձնաւորութեան:

ՏՐԱՍ: Ընտրութիւնը ձեզ եմ թողնում, օրիորդ:
ՎԻԼՀԷԼՄ: (դառնալով:) Պարոնը ձեզ խնդրում է
իւր մօտ: (ըլլորը կանգնում են:)

ՐՕԲ. Ուրեմն, ես պէտք է...

ՏՐԱՍ: Մնաս այստեղ: Առաջ ես պէտք է խօսեմ
քո մեծի հետ: (կամաց:) Մի հակառակուրդ.
ինչպէս դու ինձնից ծածկել ես դորա մասին:
(ըստ ձր:) Ամբողջ տասը տարի իմ առաջ սա
երգ է կապել ձեզ վերայ զանազան եղանակ-
ներով: Միթէ արժանի չեմ, որ դուք էլ տասը
րօպէ գոնէ նորանից մի լաւ բան լսէք իմ
մասին:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (մատը թափ տալով նրա վրայ:) Որ-
չափ խորամանկ էք եղել:

ՏՐԱՍ: Զեզ հաճոյանալու համար, դորան էլ պատ-
րաստ եմ: (զնում է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ VIII

ՐՕԲԵՐՏ և ԼԷՕՆՈՐԱ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (Րօբերտի ձեռքը բռնելով): Վերջապէս կրկին տեսնում եմ ձեզ, Րօբերտ:

ՐՕԲ. Լէօնորա, ձեր ամեն մի բարի խօսքի համար, ի սրտէ շնորհակալ եմ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Օհ... այդ ինչ վսեմ ոճ է. իմ բարի խօսքերը ողորմութիւն չէ: (տանում է նորան վառարանի մօտ): Նստեցէք այստեղ, կրակի մօտ՝ իմ դիմաց: Միթէ դուք կամենում էք ցրտից փետանալ սառը Գերմանիայում: Սպասեցէք, կրակը վառեմ (փուքսով չաղացնում է): Հիմալ ամեն տեղ բուխարի վառարան է... շատ անյարմար է... բայց շատ դուրեկան է կշտին նստել և զրոյց անել: Հնդկաստանում երեւի վառարանները կարիք չեն զգում. այնպէս չէ: (ինքն իրեն): Ո՛րչափ երջանիկ եմ ես... Օ՛, որչափ ուրախ եմ ես, Րօբերտ... Թողէք բոլոր կասկածներն շիտակ խօսեցէք... ես ձեզ ականջ եմ դնում:

ՐՕԲ. Լէօնորա, մի բորբոքէք սիրտս:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Աստուած մի արասցէ:

ՐՕԲ. Այդ տեսլով, դուք յարուցանում էք ուրուականն այն բաղդի, որին ես վաղուց թաղել եմ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Օ՛հ, եթէ դուք նոյնը մնացած լինէք:

ՐՕԲ. Վկայ է Աստուած, որ ես միւսնոյն եմ. սա-

կայն դորանից ինչ օգուտ: Մեզ բաժանում է մի սոսկալի անդունդ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (ոյժահատ ծայնով): Այո՛, եթէ այդպէս է:

ՐՕԲ. Ո՛հ, ի սէր Աստուծոյ սխալ մի մեկնէք խօսքերս: Ձե՛ որ չեմ համարձակուում ասել ձեզ այն ամենը, ինչ որ փափակս է: Միտներդ է ինչ ասացիք ականջիս հրաժեշտի րօպէին:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Ինչ էր:

ՐՕԲ. «Ինչ հաւատարիմ կաց»:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Այդպէս ասացի ես:

ՐՕԲ. Այդպիսի խօսքեր չի կարելի մոռանալ, Լէօնորա:

ԼԷՕՆՈՐԱ: ձիշտ այդպէս: Ձե՛ որ մեզ արգելում էին «դու» ով խօսել:

ՐՕԲ. Բայց մենք շարունակում էինք:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Ուրեմն, ինչո՞ւ այժմս էլ նոյնը չ'անել:

ՐՕԲԵՐՏ: Լէօնորա, կատակ էք անում ինչ հետ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Բարեկամ, դուք իրաւացի էք... բայց այդ այժմ անյարմար է. դա կը լինէր կոկեկութիւն: Հաւատացած եղէք, որ ես ուրախ եմ կրկին ձեզ տեսնել: Դուք պարզեցիք ինչ, որ մեր մանկական երազները վերջացել են:

ՐՕԲԵՐՏ: Այդպէս էլ պէտք է լինի: Ձեր հայրն իւր մեծահոգութեամբ ինչ մարդ շինեց: Ես ամեն ինչով նորան եմ պարտական: Սեփական կամքի իրաւունքից ես զրկուած եմ: Այս տան մէջ ես միայն խոնարհ ծառայ եմ, և իմ տիրուհու հետ ինչ ձևով էլ լինի, այդ-

չափ մտերմանալու իրաւունք չունիմ:
 ԼԷՕՆՈՐԱ: Ձեր հպարտութիւնը թելադրում է
 ձեզ կեղծել:

ՐՕԲԵՐՏ: Գուցէ, լիրաւի, հպարտութիւնն է այդ
 լուծն ինձ վերայ դրել:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Եւ դուք չէք ուզում գորանից մի
 ամենաչին մասը զոհել ինձ համար:

ՐՕԲԵՐՏ: Մի տանջէք ինձ: Բանը միայն այդ չէ:
 Մտածեցէք իմ վիճակի վերայ միայն այժմ:
 Այս ըոպէին, երբ ես նստած եմ ձեզ մօտ,
 զգում եմ, որ գտել եմ մի սրտակից բան:
 Բայց ես ողորմելի եսական մարդ կը լինեի,
 եթէ ազատութիւն տալի այս զգացմունքներին,
 քանի որ այնտեղ, բակի ծայրում կե-
 նում է իմ բնտանիքը. հայրս, մայրս, քոյրս:
 Եւ այդ բնտանիքը... Ախ', Լէօնորա, այդ
 անկիւնում գործի ընթացքն այնպէս է, որ
 երեւակայել անգամ չէ կարելի:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Սիրելի բարեկամ, իւրաքանչեւ օտա-
 րանալու համար, հարկ չը կայ Հնդկաստան
 գնալու:

ՐՕԲԵՐՏ: Ինչպէս, Լէօնորա, միթէ դուք էլ նոյն
 դրութեան մէջ էք:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Աւելի լաւ է լռել այդ մասին: Ես ձեզ-
 նից ամաչում եմ, ես ինձ զսպելու համար
 ձեր չափ ընդունակ չեմ: Բոլոր իմ պարտա-
 ւորութիւնները դառն ատելութեամբ մոռա-
 ցել եմ. մի տեսակ գօրոզ կերպով եմ վերա-
 բերում այն ամենին, ինչ որ այստեղ կատար-

ւում է, թէ և ես մեծամիտ չեմ: Ասացէք,
 ինչ է պատահել ինձ:
 ՐՕԲԵՐՏ: Սնւ...

ՏԵՍԱՐԱՆ IX

ՆՈՅՆՔ, ՄԻԻԼԻՆԳ և ՏՐԱՍ (մտնում են աջ
 կողմից):

ՄԻԻԼԻՆԳ: (հրաժեշտ տալով կոմսին): Ուրեմն
 մինչև վաղը, ճաշին, Կոմս... Օ՛հ, ահա և
 երկտասարդները: Բարով ես եկել, բարով ես
 եկել: (ձեռք սեղմում է): Ինչ է. արդէն ու-
 զում էք հաշիւ տալ:

ՐՕԲԵՐՏ: Ես ուզում էի ձեզ ներկայանալ թղթերս
 դեռ բաց չեմ արել:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Լաւ, Լաւ, շտապելու բան չը կայ: Դու
 այստեղ ինչ գործ ունիս, Լէօնորա:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Շատ բնական է. ես ուզում էի ՐՕ-
 բերտին տեսնել:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Հը՞րմ... բայց ախր գիտես, որ մայրդ
 քեզ կանչել է: Գնանք, պարոն, ես ձեզ շատ
 բաներ ունիմ ասելու: Դուք գիտէք, Կոմս,
 որ ձեզանից ծածուկ մենք ոչինչ չունինք:

ՏՐԱՍ: Աւելի լաւ է, դուք երկուսով խօսէք: Ես
 քեզ կը սպասեմ այստեղ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Բճեղատ, ցրտեսուլութիւն: (սեղմում է
 նորա ձեռքը):

ՄԻԻԼԻՆԳ: (ըստկացած:) Հըմ... (Միլինգը և
Րօքերտը զնում են:)

ՏԵՍԱՐԱՆ X

ՏՐԱՍՏ և ԼԵՕՆՈՐԱ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Կոմս, դուք լսեցիք... ես ստիպուած եմ
հեռանալու:

ՏՐԱՍՏ: Օրիորդ: (Լեօնորան զնում է դէպի դուռը,
Կոմսը ետեւից նայում է. երբ աղջիկը շուտ
է գալիս, նա ժպտալով, միասը թափ է
տալիս:)

ԼԵՕՆՈՐԱ: (չոր-չոր:) Կոմս, այդ ինչ է նշա-
նակում:

ՏՐԱՍՏ: Հըմ... իսկապէսդ ասած, սա... (ծափ է
տալիս:)

ԼԵՕՆՈՐԱ: Իսկ այդ ինչ է նշանակում:

ՏՐԱՍՏ: Այս նշանակում է... (ձեռով զուռնայ է
շինում:) Բրավո...

ԼԵՕՆՈՐԱ: Պարոն, ես ձեզ չեմ հասկանում: Ա՛հ,
ա... (ծիծաղում է, յետ է դառնում եւ
ձեռը մեկնում է նորան:) Միտքդ հասկա-
ցայ. գիտեմ, ինչ ես ասում:

ՏՐԱՍՏ: (երկու ձեռով առնելով նորա աչքը)
Վերջապէս...

ԼԵՕՆՈՐԱ: (կրկին աւելի խիստ:)

ՏՐԱՍՏ: Օրիորդ, (Լեօնորան զնում է:) Ինչ հի-
անալի աղջիկ է: Սրտանց բաղդաւորութիւն եմ

ցանկանում երկուսին էլ: Սա նորանը պէտք է
լինի:

ՏԵՍԱՐԱՆ XI

ՏՐԱՍՏ, ԿՈՒՐՏ, ՇՏԵՆԳԵԼ և ԲՐԱՆԴՏ:

ԿՈՒՐՏ: (Շտենգելին:) Համարձակ, բարեկամս, հա-
մարձակ ներս մտի: (Տրաստը նայում է
նորա վերայ եւ ծանաչում է: Կուրտը նոյն-
պէս ծանաչում է նորան. վախեցած խուլ
ծայնով:)— Դուք ինչ էք որոնում, պարոն:
ՏՐԱՍՏ: Ո՛չ, բայց ես շատ ուրախ եմ ձեզ այստեղ
տեսնելու համար:

ԿՈՒՐՏ: Ո՛ւմ հետ պատիւ ունիմ արդեօք:

ՏՐԱՍՏ: Կոմս Տրաստ:

ԿՈՒՐՏ: (այլապիւս եւ շատ քաղաքաւարի կեր-
պով:) Ա՛հ, մենք պարտական ենք ձեր այցե-
լութեամբ մեր... կարելի է ճանապարհոր-
դական ծանօթութիւն է... Մեր պարոնը...

ՏՐԱՍՏ: Դուք, երեւի այս տան տիրոջ որդիքն էք:

ԿՈՒՐՏ: Pardon, ծառադ եմ: Զմարիտ չէ, Կոմս:

Մենք երկուսս էլ այնքան վեհանձն ենք, որ
չը պիտի յիշենք երեկուայ երեկոն:

ՏՐԱՍՏ: Դուք կարծում էք:

ԿՈՒՐՏ: Աղջիկը շատ սիրուն է և դուրեկան: Այդ
իմ գիտենալու բանն է: Կոմս, ձեր ճաշակը պիտի
ասել, որ ձեզ պատիւ կը բերէ: Բայց դուք
տեսնում էք, որ իրաւունքը իմ կողմն է:

Յուսով եմ, որ իրարու հակառակորդներ չենք լինի:

ՏՐԱՍ: Նա մանաւանդ, որ այդ աղջկայ եղբայրն իմ ամենալաւ բարեկամն է:

ԿՈՒՐՏ: (վախեցած ինքն իրեն հաւաքում է. լռութիւնից յետոյ:) Դուք ինչ էք մտածում անելու:

ՏՐԱՍ: Դեռ ևս ես ինքս էլ չը գիտեմ: Եթէ ինձ յաջողուի ազատել նորան իւր երեւակայական պարտաւորութիւնից ձեր տան վերաբերմամբ և եթէ դուք ինձ այդ բանում կ'օգնէք, այն ժամանակ գուցէ ես կը լռեմ ձեր արարքի մասին:

ԿՈՒՐՏ: Բայց եթէ ոչ:

ՏՐԱՍ: Ե՛հ, այն ժամանակ այդ պ. Խէյնիկէի գործն է:

ԿՈՒՐՏ: Միթէ՞ դուք կարծում էք, որ ես կարող եմ մենամարտել իմ գործակատարի հետ:

ՏՐԱՍ: Ձեր ինչի... ախ... այո՛...

ԿՈՒՐՏ: Դուք, Կոմս. կարող էք վարուիլ, ինչպէս կամենաք:

ՏՐԱՍ: Ես միշտ այդպէս էլ վարում եմ: Պարոն Խէյնիկէն հենց այժմս գտանւում է ձեր հօր առանձնասենեակում: Դուք ինձ թոյլ կը տա՞ք մի քիչ այստեղ մնալու, որպէս զի ձեր տեսակցութիւնը ընդհատել: Ես կամենում էի թոյլ չը տալ, որ դուք միմեանց ձեռ տայիք:

ԿՈՒՐՏ: Խնդրեմ, խնդրեմ:

ՏՐԱՍ: Շնորհակալ եմ ձեզանից: (յէտէ դառնում եւ նայում է պատից կախ արած պատկերների վերայ: Կուրտը վրդովուած խորքն է մտնում:)

ԲՐԱՆԴՏ: (Շտենզելին:) Ինչ է պատահել ճոցահետ: Եթէ չեմ սխալվում, մեր զօրագնդի մէջ կար մի ինչ որ Կոմս Տրաստ, որի վերջը շատ վատ եղաւ: Համբերիր փոքր ինչ:

ՇՏԵՆԳԵԼ: (Երկիւղով:) Միթէ՞ դու ուզում ես նորան մօտենալ:

ԲՐԱՆԴՏ: Ինչո՞ւ չը մօտենալ. նա ինձ շատ է հետաքրքրում: (ժօտնում է Տրաստին:) Կոմսը, կարելի է գերադաս է համարում առանձնութիւնը:

ՏՐԱՍ: (Երեսը շուռ տալով:) Անկասկած:

ԲՐԱՆԴՏ: Այդ համարեայ անբաղաժարութիւն է:

ՏՐԱՍ: (նայելով նորա վերայ զարմացքով:) Ա՛հ, ձեր ինքնասիրութիւնը, կարծեմ, գտանվում է դանակի ծայրին, պարոն... Pardon:

ԲՐԱՆԴՏ: Անունս Լօտար Բրանդտ է և ես աւելորդ չեմ համարում աւելացնել, որ թագաժառանգի զօրագնդի սպայ եմ:

ՏՐԱՍ: (շատ քաղաքավարի կերպով:) Միայն:

ԲՐԱՆԴՏ: (սպառնալով:) Այն, միայն, Կոմս:

ՏՐԱՍ: Ներեցէք, բայց պահեստի զօրագնդի մէջ եղածները ծառայում են միայն պատերազմի ժամանակ: Երբ ես գալիս էի այստեղ, կարծում էի, որ խաղաղ ժամանակ կը լինի:

ԲՐԱՆԳԻՏ: Դուք սխալվում էք, Կոմս: Պաշտոնի զորագնդի մեջ ծառայում են նաև զործնական պարապմունքների ժամանակ:

ՏՐԱՍՏ: Ինչպես. ես ձեր զործնական պարապմունքների համար պետք եղալ:

ԲՐԱՆԳԻՏ: Թող տուէք ինձ, Կոմս, նախ ձեզ մի հարց առաջարկել:

ՏՐԱՍՏ: Ուրախութեամբ, խնդրեմ:

ԲՐԱՆԳԻՏ: Այն զորագնդում, որին ես պատիւ եմ ունեցել պատկանելու, մի ժամանակ ծառայում էր ձեր ազգանունով մի երիտասարդ սպայ:

ՏՐԱՍՏ: Հա... կարելի է այդ հենց ես եմ եղել:

ԲՐԱՆԳԻՏ: (խստիկ:) Այդ սպան ստիպուած էր դուրս գալ զորագնդից:

ՏՐԱՍՏ: Շատ ուղիղ է, շատ ուղիղ է: (ընդ որ ժամանակ շատ քաղաքավարի կերպով:) Եւ եթէ դուք, մեծապատիւ պարոն, դորանով կամենում էք ցոյց տալ, որ փողոցում հանդիպելիս գլուխ չը տալ ինձ, ոակայն ես ուրախութեամբ ազատում եմ ձեզ գլուխ տալուց: Ամենեւին կարիք չ'ունիմ դորա համար: (վերցնում է ալքոմը եւ սկսում է թերթել:)

ՇՏԵՆԳԵԼ: (հիացմամբ:) Այդպէս ճարպիկութիւնով դեռ ես ինձ չէին գններ: (մտննում է Տրաստին, խորը գլուխ տալով:) Թող կը տաք... իմ անունը Շտենգել է:

ՏՐԱՍՏ: (շուռ գալով:) Ինչ'ով կարող եմ ձեզ ծառայել:

ՇՏԵՆԳԵԼ: Շտենգել: (Տրաստը սիրալիւր կերպով գլուխ է տալիս եւ հանդարտ խօսում է:)

ԿՈՒՐՏ: (գալով ընտի առաջ Բրանդտի մօտ:) Դու գիտե՞լ ես, ինչ է: Չէ որ դա է Տրաստ եւ ընկ... կոչուած ամենազօրեղ ֆիրմայի գլխաւորը: Ինչ է, դու կամենում ես հօրդ ֆիրման քանդել:

ԲՐԱՆԳԻՏ: (վախեցած:) Դու ինչո՞ւ այդ բանը ինձ առաջուց չ'ասացիր:

ԿՈՒՐՏ: Յամենայն դէպս, հարկաւոր է շուտով այդ բանը ուղղել:

ԲՐԱՆԳԻՏ: Այո՛, եթէ դու կը գտնես դրա համար պատշաճաւոր առիթ:

ԿՈՒՐՏ: Ներեցէք, Կոմս, բարեկամս զղջում է...

ԲՐԱՆԳԻՏ: Զղջում է... այդ այնքան ճիշտ արտայայտութիւն չէ, սիրելի Կուրտ:

ԿՈՒՐՏ: (կակազելով:) Այսինքն... նա... նա...

ՏՐԱՍՏ: Այսինքն ձեր բարեկամը ցանկանում է, որ իբր թէ մեր մեջ ոչ մի խօսակցութիւն չի եղել:

ԲՐԱՆԳԻՏ: Դորա հետ ես պատրաստ եմ համաձայնիլ, սիրելի բարեկամ:

ՏՐԱՍՏ: Եւ ես իմ կողմից պատրաստ եմ և ցանկանում եմ նոյնը:

ԿՈՒՐՏ: Այսպէս ուրեմն. այդ տարաձայնութիւնը կարելի է վերջացած համարել:

ԲՐԱՆԳԻՏ: Իսկ ես թող եմ տալիս ինձ արտայայտել իմ բաւականութիւնը Կոմսի հետ անձամբ

ծանօթանալու համար, որի գործունէութիւնը ես վաղուց արդէն գիտէի յարգել: ՏՐԱՍ: (շատ քաղաքավարի կերպով:) Ահա տեսնում էք, պի սպայ. իմ հարցը ձեր հասարակական գիրքի մասին աւելորդ չէր: Քաղաքացիական տեսակէտից մենք շատ լաւ ենք ըմբռնում միմեանց: Պարոններ, կրտսեր Բրանդտը ժողովուրդ է Բրանդտի և Շտենգելի յարգելի վաճառականական տան: Ինչպէս ես հենց նոր իմացայ, այդ տունը գտանվում է վաճառականական յարաբերութեանց մէջ և որի հետ ես ինձ մեծ բաւականութիւն եմ համարում ծանօթանալ: Նա կարգաց ինձ primatissimo (երեւելի) գասախօսութիւն, պատիւ կոչուած գաղափարի մասին: Թոյլ տուէք ինձ նորա դէմ պատասխանել publizе. (հրապարակօրէն (նստում է աջ կողմը): Պարզ ասել, պատիւ ասած բանը գոյութիւն չունի: (ընդհանուր զարմանք:) Մի վախենաք: Այդ այնքան էլ սարսափելի չէ:

ԲՐԱՆԴՏ: Ինչ է պատիւը: ՏՐԱՍ: Այն՝ ինչ որ մենք առհասարակ պատիւ ենք անուանում՝ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի ստուեր, որ մենք ձգում ենք մեզանից, երբ մեզ լուսաւորում է հասարակական կարծիքի լուսոյ ճառագայթը: Բայց միևնույն ժամանակ, ամենավատն այն է՝ որ մեզանում այնքան տարբեր են իրարուց պատուի վերայ եղած հասկացողութիւնները, որքան և զա-

նազան են հասարակական շրջանները, խմբերը ու կուսակցութիւնները: Ինչպէս հասկանալ արդեօք՝ և ինչպէս որոշել: ԲՐԱՆԴՏ: (կատիւ:) Դուք սխալվում էք, Կոմս. միայն մի պատիւ կայ, ինչպէս մի արեգակ ու մի Աստուած: Պատիւ ասած բանը մարդ կամ պիտի խղճով խոստովանի, կամ պատկանի անկարգ մարդկանց խմբին: ՏՐԱՍ: Պարոններ, բարոյական է միայն այն բոլորը, ինչ որ բարոյական է համարվում մի որ և է երկրում: Բացի գորանից, պատիւ կոչուած հասկացողութեան հիմքն այն է, որ նա երևում է մարդու վերայ, իբրև մի առաքինի արժանաւոր սեպհականութիւն ու յատկանիշ միայն մի քանի մարդկանց մօտ, այսպէս ասած՝ մի խումբ կիսաստուածների մօտ. որովհետև նա, այսինքն, պատիւը մի տեսակ շուայութիւն են համարում մեզանում, որը կորցնում է աստիճանաբար իւր արժեքը, երբ նա ամբօրի սեպհականութիւն է դառնում:

ԿՈՒՐՏ: Բայց սպասեցէք, Կոմս, չէ որ գա տարրինակ (парадокс) միտք է: Մեզանից ամեն մէկը կարող է պատուի մարդ լինել: ՏՐԱՍ: Ընդհակառակը. այն ժամանակ փողոցից ամեն մէկը կարող է զալ այստեղ և պահանջել մեզանից յարգանք դէպի ինքը, ինչպէս

մի ջենտելմենի: (Կուրտը իրեն անպատուած է զգում:)

ԲՐԱՆԻՏ: Եթէ մարդ իւր վարմունքների մէջ հասարակական գործերում անարատ, անաչառ ու անբիծ է, ուրեմն նա ջենտելմեն է:

ՏՐԱՍ: Հըմ... այո... Դուք թոյլ կը տաք ինձ պատմել մի համառօտ պատմութիւն: Բայց ես վախենում եմ ձեզ ձանձրացնել, պարոններ:

ԲՐԱՆԻՏ և ՇՏԵՆԳԵԼ: (միասին ծիծաղելով:) Ո՛չ, ո՛չ, խնդրեմ:

ՏՐԱՍ: Գործողութիւնը կատարվում է հարաւային Ամերիկայի մի ինչ որ է տեղում: Այն տեղի արիստոկրատները կամ ազնուականները սպանիացիներից են, իսկ հասարակ ժողովուրդը նեգրիտոներից, հնդիկներից ու խառնուրդ ժողովուրդներից, որոնք ապրում են այնտեղ աշխարհիս զանազան անկիւններից հաւաքուած: Խառնուրդ ցեղերից մէկը... Հըմ, մըմ... Պեպէ անունով, պատահմամբ ընկաւ Սպանիա, որտեղ (թեւի վերայից թողը մաքրում է:) և կալաւ նորանց կատիլիական պատուի վերայ ունեցած հասկացողութիւնը:

ՏԵՍԱՐԱՆ XII

ՆՈՅՆՔ և ԲՈՔԵՐՏ (դուրս է գալիս աննկատելի կերպիւ առանձնասենեակից եւ գաղտնի լսում է:)

ՏՐԱՍ: Մի քանի տարուց յետոյ, երբ նա վերադարձաւ, այն ժամանակ գտաւ իւր նորափոխիլ ու մատաղ քրօջը չափազանց բարեկամական յարաբերութեան մէջ մի երիտասարդ ազնուականի հետ: Պարոններ, պէտք չէ վրդովուիլ: Մի մատաղահաս օրիորդի համար համապատասխան իւր ունեցած շրջանի, հենց նորա իսկական կոչումն էլ այդ պիտի լինէր: Բայց երիտասարդը համարձակուել էր հաշիւ պահանջել նորա սիրեկանից, իբր թէ՛ նա ծնուել է ո՛չ թէ մետիս կամ խառնորդ, այլ իբե ուր և է մի սպանիական ազնուական:

ԿՈՒՐՏ: (ցած կենդանով:) Լօխր, այդ իմ հասցեովն է:

ՏՐԱՍ: Ինչպէս տեսնում էք, պարոններ, դա նորա կողմից խելագարութիւն էր: Նորա հետ վարուեցին, ինչպէս մի խելագարի, բայց հենց այստեղ մերկայել է նորա իսկական բնաւորութիւնը: Նա իբրեւ մի չար աւագակ, թագնուած, սպասում էր երիտասարդ ազնուականին և սպանեց նորան: Պարզ բան էր, վճռեցին նորան կախելու: Բայց երեւկայեցէք, կախելուց մի քանի րոպէ առաջ, այդ բիրտ աւագակը... կարծեմ նորան Պեպէ էին անուանում, շարունակում է պնդել, որ նա մեռնում է իւր պատուի համար: ՂԵՏ, ասացէք խնդրեմ, դա ծիծաղելի չէ արդեօք:

ԲՈՔ. Դու սխալվում ես, բարեկամս, այդ լիմարը իրաւացի է եղել: Ես էլ լինէի նորա տեղը, նոյնը կանէի: (ըղբորը վեր են կենում:)

ՏՐԱՍ: Ախ', վերջապէս և դու: (արագութեամբ զնում է նորա մօտ եւ հանդարտ կերպով ասում:): Դու այստեղ ոչ ոքի չես ճանաչում. շուրջդ մի նայիր: Գնանք:

ԲՕԲ. Այդ Կուրտը չէ:

ՏՐԱՍ: Այստեղ ամենքն էլ օտարականներ են: Գնանք: Ներեցէք, պարոններ, մենք ըշտապում ենք: Յըտեսութիւն:

ԲԲԱՆԻՏ: (Կուրտին:) Ես այժմ նորան կը բռնեմ: (ըստ ծրար:) Թոյլ տուէք ինձ, Կոմս, ձեզ էլի մի հարց առաջարկել: (շեշտելով) Եթէ դուք կամենում էք պատիւ ասած բանը կամ նորա հասկացողութիւնը ոտի տակ առնել, ուրեմն ձեր կարծիքով պատուի տէր մարդիկ նորա տեղ ինչ հասկացողութիւն պիտի ունենան:

ՏՐԱՍ: (ուղղուելով:) Պարտաճանաչութիւն, երիտասարդ պարոն: (ուրախ կերպով) Ի հարկէ, դա այնքան էլ յարմար չէ... (զլուխ տալով:) Պարոններ:

ԿՈՒՐՏ: Կոմս, դուք մեծ պատիւ արեք մեր տանը:

ԲՕԲ. Ներողութիւն, խնդրեմ ասացէք, դուք էք պարոն Կուրտ Միւլինգը:

ԿՈՒՐՏ: Այո, հենց ես ինքս եմ:

ԲՕԲ. (այլապընաձէ) Ինչպէս... և... այո, ես մոռացել էի: Դուք, կարծեմ, ինձ չէք ճանաչում... Ես... (զնում է նորա մօտ ձեռքը սլարգած):

ՏՐԱՍ: (կանգնելով նոցա մեջ տեղը:) Դու այդ պարոնին ձեռ չը պիտի տաս:

ԲՕԲ. (վայրենի կերպով նայում է Կուրտի վերայ, յետոյ Տրաստի, յետոյ էլի Կուրտի վերայ ու աղաղակում:): Դէմ յանդիման ես ձեզանից բացատրութիւն եմ պահանջում, պ. Միւլինգ:

ԿՈՒՐՏ: Ինչպէս տեսնում էք, ես այժմս զբաղուած եմ, բայց մի ժամից յետոյ պատրաստ եմ:

ԲՕԲ. Ուրեմն մի ժամից յետոյ, պ. Միւլինգ:

ՏՐԱՍ: (ինքն իրեն:) Նա բոլորը հասկացաւ, թէ բանն ինչումն է:

Վերջ II գործողութեան:

ՎԱՐԱԳՈՅԻ:

ԵՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՇՈՒՆԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵՆ ԳԵՎԵՐՇԵՐՆ

Սեղանի վերայ վառվում է լապտերը: Լուսադեմ է: Յետևում, բեմի խորքում, ձախ կողմից պատրաստած, չը բացած մահճիճը. նորա մօտ դրած մի պայտասակ: Բոբերտը նստած է սեղանի մօտ, գլուխը յենած ձեռի վերայ:

ՏԵՍԱՐԱՆ I

ԲՕԲԵՐՏ և ԽԵՅՆԻԿԷ—ՄԱՅՐԸ: (գլխին գիշերուայ թաշկինակ եւ քրդեայ իւրկայ:)

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Բարի լոյս, որդեակ: (Բօբերտը չի պատասխանում:) Աստուած իմ, ամբողջ գիշերը չի էլ պառկել: Դժուարում է նորան արտասուները սրբելով:)

ԲՕԲ. (տեղից վեր է թռչում, աղաղակում է:)

Ինչ է, ինչ էս ուզում:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Տէր Աստուած, սա ինչպէս է գո-

ւում ինչ վերայ: Դու մըսում ես, որդի, տես, գողում ես: Ուզում ես սուրճ խմել: (Բօբերտը մերժում է:) Օրինակ ան քո պառաւ մօրից: Մարդ ինչքան էլ որ վիշտ ունենայ, բայց էլ չի քնել հարկաւոր է. քունը ոյժ է աւելցնում: (շապտերը մարում է:)

ԲՕԲ. Մայրիկ, մայրիկ, այդ ինչ է ձեր արածը: ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (լնլով:) Մենք մեղաւոր չենք, որդիս: ԲՕԲ. Մեղաւոր չէք... ո՛հ, մայրիկ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ես Աւմային դաստիարակում էի պատուի զգացմունքով ու առաքինութեան մէջ պահելով: Նա մեր տան մէջ ոչ մի վատ օրինակ չի տեսել: Ես ստիպեցի նորան ուսումնարան լաճախել, նաև քահանային հանդիսաւոր խոստովանք կատարեց, թէև այժմ մենք գորան կարիք չ'ունինք: Հաղորդութեան ժամանակ ես նորան հազցրի նոր շորեր... Տուեցի նորան իմ պսակադրութեան ժամանակից մնացած թաշկինակը... Իսկ քահանան խրատում ու խօսում էր այնպէս սրտաշարժ, այնպէս սրտաշարժ...

ԲՕԲ. Դու ինչպէս թոյլ տուիր Աւմային ծանօթանալու այդ պարոնի հետ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Կարելի է գեռ եւ գործն ուղղել:

ԲՕԲ. Ել ինչ ապացոյցներ են հարկաւոր: Նա խոստովանեց իւր արածը լանդուզն պարզութեամբ: Մթթ է ինքը Աւման մերժեց: Ես երեկ երեկոյեան Միխայիլիների տանն էի. այնտեղ ամեն բան իմացայ: Հենց քո սիրելի-

մեծ աղջիկը, Աւգուստան է պատրաստել նո-
ցա համար գաղտնի բոյն... Նորան, իհարկէ,
վարձատրել են դորա համար... հա, հա,
հա... Այն անպիտանը երեկ ձեռու մտէր:
Ո՛հ, եթէ ես կարողանայի հանգստացնել
սիրտս:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Բայց, Բոբերտ...
ՐՕԲ. Լաիւր: Նա խոստացաւ ինձ բաւարարու-
թիւն տալ, գոնեայ դորան էլ արժանացայ:
Նա տեսաւ, որ ես ամեն բանի պատրաստեմ:
Եւ հենց այսօր բաւարարութիւն պիտի տայ
ինձ էլ, ձեզ էլ: Ես մտածեցի անբազդ աղջ-
կայ, ապագայի մասին, ուստի, նորան հան-
գիստ թողի:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Բոլորովին չէի կարծում, որ վերջն
այդպէս վատ կը լինի:
ՐՕԲ. Դու պէտք է գուշակէիր: Հապա ինձ էիր
մտածում, երբ տեսնում էիր, կես գիշերին
ճանապարհ էր ձգում նա նորան:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ե՛հ, որդեակ, քնելու միջոցին էլ
ոչինչ չէի մտածում: Ախր նոքա էլ դուան
ջոկ բանալի ունէին:

ՐՕԲ. Ախր դու չէիր կարող չ'իմանալ, որ եթէ նո-
քա տուն էին վերագառնում միասին, պէտք
է որ մի տեղ քաղաքում իրար պատահած
լինէին:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ի հարկ է կարծում էի, որ երեւի
միասին զբօսնում են:

ՐՕԲ. Ես քեզ չեմ հասկանում, մայրիկ:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Այսինքն, որ նոքա միասին ման են
գալիս:

ՐՕԲ. Ձէ որ դու ասացիր.....

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Դէ ինչպէս որ առհասարակ աղջիկ-
ները ջահիլ կավալերների հետ զբօսնում են:
ՐՕԲ. Ջբօսնում... Ինչպէս թէ զբօսնում:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Կոնցերտ են զնում, կամ ընտօրան-
ներ: Եթէ փող կայ, թատրոն. իսկ ամառը
Գրունեվալդ, Տրեպտո... և այլն:

ՐՕԲ. Մենակ:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Մենակ... (լեզուն քսիւսնելով):
Ձէ, ջահիլ կավալերների հետ:

ՐՕԲ. Ես ուզում էի ասել. առանց ծնողների:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Հասկանալի բան է: Ինչ է, ուրեմն
քո ասելով, ես այս իմ պառաւ տեղովս, թոյլ
ոտներովս ջահիլների երեք պիտի քաշ գամ:
ՐՕԲ. Հըմ... նշանակում է դու գիտէիր, որ նո-
քա ամեն տեղ միասին են լինում:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ձէ, ես այդ միայն ենթադրում էի:
ՐՕԲ. Եւ դու նորանցից ոչինչ չէիր հարցնում:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Հարցնելն ինչ հարկաւոր է: Դորա-
նից միայն զուր խօսակցութիւններ դուրս կը
գան: Աղջիկն ինքը պիտի գիտենայ, թէ ինչ
է անում:

ՐՕԲ. Այդպէս, այդպէս:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ախ, որ նա... ու՛հ, ո՛վ կը կար-
ծէր... Տէր Աստուած, ինչպէս դողում ես: Այս

ընդհանուր քեզ համար սենեակը կը տաքացնեմ:
(գնում է վառարանի մօտ:)

ԲՐԲԵՐՏ: Ո՛չ մի ելք և ո՛չ մի փրկութիւն: Նախա-
տինք, անբողջ կեանքում նախատինք:
ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: (ձայն է տալիս դէպի խոհա-
նոցը:) Ծերո՛ւկ, շուտով ածուխը բեր: (չո-
քում է վառարանի առաջ եւ մոխիրը հա-
նում է:)

ԲՐԲ: Եւ ին՛չ բաւարարութեան մասին էր նա ինձ
հետ խօսում: Ամուսնութիւն... հա՛, հա՛, հա՛...
Եւ եթէ պարզն ասենք... պէտք է ցանկա-
նամ արդեօք ես այդ: Ին՛չ արած. վերջ 'ի
վերջոյ, ինձ մնում է մենամարտութիւնը:
Եթէ նա ինձ սպանէ, ես անբիծ կը լինիմ.
Բայց սոցա վիճակն ին՛չ կը լինի այստեղ:

ՏԵՍԱՐԱՆ II

ՆՈՅՆՔ և ԽէՅՆԻԿԷ (պատռտուած խալաթով,
թաղիքէ հողաթափերով, ներս է բերում
ածուխը:)

ԽէՅՆԻԿԷ: (քթի տակին:) Բարի լոյս:

ԲՐԲԵՐՏ: Աստուծոյ բարին, հա՛յր:

ԽէՅՆԻԿԷ: (մըթմըթում է:) Հ՛ը, Հ՛ը...

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Մի փնթփնթա՛, ծերո՛ւկ: Օգնիր ինձ
կրակ վառեմ:

ԽէՅՆԻԿԷ: Հ՛ը... հ՛ը... ասել է թէ՛ կրակ ենք
վառելու: (չոքում է վառարանի առաջ:)

ԲՐԲ: (ինքն իրեն:) Իսկ եթէ ես նորան սպանեմ...

ճիշտ է՝ բաւարարութիւն կը լինէր: Բայց էլի
հարցը բաց է մնում. ին՛չ կը լինի սորանից
վերջը... այստեղ... Վախենում եմ, որ չեմ
կարող ինձ թոյլ տալ մի այնպիսի շուայու-
թիւն, որպիսին է անձնական պատիւը (ձայն
է արձակում:): Ախ՛, ին՛չ կեղտոտ եմ ես:

ԽէՅՆԻԿԷ: Մի տեղդ ցաւում է, որդեակ:
ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: (կամոց:) Բալորը Ալմայի պատճա-
ռով: Այսօր չի էլ պառկել քնելու:

ԽէՅՆԻԿԷ: Հա՛, հա՛... Ալման... պատուով մարդը դորա-
նից կարող է հալկորուիլ... ես միշտ ասում էի.
տան տիրոջնց ընտանիքը մեզ միշտ թշուա-
ռութիւն կը բերի:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Լաց մի լինի, ծերո՛ւկ (փաթաթվում
են:)

ԲՐԲ: (ինքն իրեն:) Դէ, ինչպէս մարդու սիրտը չը
պատռուի:

ԽէՅՆԻԿԷ: Ախ՛, ես լաց՝ չեմ լինում... Ես իմ տա-
նը իշխան եմ... Ես գիտեմ ին՛չ պիտի անեմ...
Խեղճ անդամալոյճն էլ իւր պատիւն ունի:
Սպասեցէք. իմ աղջիկը... նա ինձ կը ճանա-
չի... (շարժելով կրակքաշը:) Կանիճեմ ես
նորան, ա՛յ...

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: (անկողինը ուղղելով:) Դէ, դէ...

ԽէՅՆԻԿԷ: Է՛, դու է՛... շատ ես հասկանում պա-
տիւն ին՛չ է (իւր կրծքին խփում է:) Ա՛յ,
հրտեղ է նա, իմ պատիւը: Ես փողոց կը նե-
տեմ աղջրկանս գիշերը, անձրեւով, քամով...

ԲՐԲ: Որ նա այնտեղ բոլորովին կորչի:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Թող նա դուրս տալ գլխիցը:
ԲՐԲ. Տես, ո՛ւր է նա այժմ: Երևի վախում է մեր
աչքին երևալ:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Քնած պէտք է լինի: (զննում է ղե-
պի դուռը:) Ա՛յմա... (պատասխան չը կայ):
ԲՐԲ. Ո՛հ, Տէր Աստուած, նորան չը պէտք է թող-
նէիք միայնակ:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Հ՛ը, ա՛յ, (դուռը քսւց անելով) ախր
ասում էի քնած է:

ԲՐԲ. Դեռ ևս նա կարող է քնել:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Դէ, կը վեր կենաս, թէ ոչ. անպի-
տան աղջիկ:

ԽԷՅՆԻԿԷ: (նորա երեւից:) Դէ, վեր կաց. թէ չէ
քեզ փախով կը վերկացնեմ:

ԲՐԲ. Հայր՛, մայր, մինչի նորա գալը, լսէք ինձ:
Նորա հետ խիստ միք վարուի, թէ չէ հեշ-
տով թեամբ կը չարացնէք նորան:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Դու, որդիս, խելօք ես քո պառաւ
մօրիցը, բայց այս բանումը ես քեզանից լաւ
եմ հասկանում: Թող սիրտս տրորուի, բայց
ես նորան ինչպէս բերդումը՝ այնպէս պիտի
պահեմ: Կարտօժիլ մաքրել, սենեակները
կարգի բերել, սանդուղը մաքրել, ա՛յ, ինչ
անել կը տամ նորան հիմայ:

ԲՐԲ. Իսկ եթէ նա գիշերը ձեզնից փախչի:

ԽԷՅՆԻԿԷ: Փահ... դուռը վերան կողպած կը պա-
հեմ, բանալին էլ գրպանս կը դնեմ... Դէ,
տեսնենք այն ժամանակը ո՞նց կը փախչի:

ԲՐԲ. Մտածեցէք, նա դեռ երեխայ է, միւսները
նորանից աւելի մեղաւոր են: Հարազատ քոյ-

րը... ա՛յ, նորա հետ պէտք է խիստ լինել,
ինչպէս մօցիքուլի հետ: Յոյսով եմ, որ գոնէ
այս կարող եմ ձեզանից պահանջել, որ ընդ
միշտ Աւգուստային և նորա մարդուն չ'ընդու-
նէք մեր տանը:

ԽԷՅՆԻԿԷ: ձիշտ է: Մի անգամ ընդ միշտ պէտք է
ազատուել այդ փուլերից: Միխայիլին ինձ
վաղուց զգուեցրել է: Ա՛յ, տեսնում ես, պա-
ռաւ, Բօբերտը պէտք էր Հնդկաստանից յետ
գար, որ մեզ վերջ 'ի վերջոյ խելքի բերէր:
Քեզպէսն, 'ի հարկ է, ինձ, պատուական ծե-
րունուս, ականջ չի՛ դնի...

ԲՐԲ. Ներքի, հայր, խնդիրը քո մասին չէ:

ԽԷՅՆԻԿԷ: Միւսնոյն է: Իսկ Աւգուստան աման
լպտող է. գող կատուի նման պատրաստ է
ձեռն ընկածը թռցնել:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: (Թաշկինակով աչքերը սրընդով):
Բայց չէ՞ որ նա էլ իմ զաւակն է: Ես զաւա-
կներիս հաւասարապէս եմ սիրում:

ԲՐԲ. Իսկ եթէ նոքա արժանի չեն քո սիրոյն, մայրիկ:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Էն ժամանակն աւելի եմ սիրում:

ԲՐԲ. Կամայ... Այման:

ՏԵՍԱՐԱՆ III

ՆՈՅՆ.Բ և ԱԼՄԱ (գիշերուայ սպիտակ քաճկոնը
և սպիտակ շրջազգեստը հագին, հերարձակ,
անհատատ դուրս է գալիս իւր սենեակից

նւ երկիրով նայում է մէկի, կամ միւսի վերայ):

ԽԵՅՆԻԿԷ: ՕՏՃ...

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (ծեռները ջարդելով): Աղջիկս, աղջիկս, անո՛ղ էր ուրեմն քո շնորհակալութիւնը մեր լաւութեան փոխարէն: Ինչ է, ես քեզ չէի խրատում, չէի սովորեցնում: Միթէ ես քեզ չեմ մեծացրել, ինչպէս մի իշխանուհի: Դէ, էլ այսուհետեւ բաւական է: Ինչ ես կանգնել. աւելը բեր, տունը սրբիր: (Այման ուտերը վեր-վեր քաշելով, անցնում է խոհանոց):

ԽԵՅՆԻԿԷ: (շուտ-շուտ մօտ է գալիս մի անկիւնից դէպի միւսը): Ես քո ծերունի հայրն եմ, կասեմ քեզ. ես քո ծնողն եմ... այո՛, ես ծերեցած պատուաւոր ծերունի եմ... Այո՛, ես, ես... (Այման երևում է դռան շեմքում աւելն ու խաքանդազը ձեռին):

ԲՕԲ. Ո՛րքան սրտաշարժ է նա իւր մեղքերը քաւելու մէջ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Դէ, ինչ է, շուտ կանեմ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: (հանդիսաւոր կերպով): Ալմա, աղջիկս, մօտ ե՛կ, էլի մօտ, էլի...

ԱԼՄԱ: Աստուծոյ սիրուն, Աստուծոյ սիրուն, մի՛ ծեծիր ինձ.

ԽԵՅՆԻԿԷ: Եդ դեռ քիչ է, ինչ որ գլխիդ գալու է: Ես ծերունի, պատուաւոր մարդ եմ: Ա՛յ, սրտեղ է իմ պատիւը... զիտեմ ինչ կա-

նեմ էս ըստէիս... կանիծեմ քեզ, անձ ինչ...

ՀՂ... ինչ կասես:

ԱԼՄԱ: Ա՛խ, հանգիստ թողէք ինձ, խնդրեմ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ինչ է, ուզում ես քո ասածի վերայ մնալ: Ո՛չ, դու ինձ կը ճանաչես, դու...

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ծերո՛ւկ, հանգստացիր. հարկաւոր է, որ աշխատի:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ինչ: Ես չեմ կարող անիծել իմ անպիտան աղջկանը:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ախ՛, եդ միայն բոմաններումն է լինում:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Փահ...

ԲՕԲ. Իմ թանկագին ծնողներ, այդպէս չի լինի. շնորհ արէք ինձ և մեզ երկուսիս մի ըստէ միասին թողէք:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Գնանք, ծերուկ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ես չեմ կարող իմ անպիտան աղջկանը... լաւ... կանգ դու... (մայրը քաշ է տալիս նորան իր ետեւից նւ երկունսն էլ դուրս են գնում):

ՏԵՍԱՐԱՆ IV

ԲՕԲԵՐՏ և ԱԼՄԱ:

ԲՕԲ. (ինքն իրեն): Հիմա ես վերահասու կը լինեմ թէ՛ ո՞վ է սա և ինչպէս պիտի վարուեմ (փափուկ): Ապա, քոյրիկս, մօտեցիր:

ԱԼՄԱ: Մայրս ինձ հրամայեց սենեակները մաքրեմ:

ԲՕԲ. Դեռ ժամանակ ունես: (ընում է նորա

ձեռք, նա դուրս է պրծնում:) Վախենալու ոչինչ չը կայ, ես քեզ ոչ կը ծեծեմ և ոչ էլ կանխեմ: Իմացիր, որ այսուհետև դու ունիս մի հաւատարիմ բարեկամ, որը քեզ կը պաշտպանի:

ԱԼՄԱ: Դու խիստ բարի ես... խիստ բարի: (հեծկըլտալով չորում է նորա առաջ:)

ԲՕԲ. Դէ, դէ, մի չոքիր. միայն նստիր նըստարանի վերայ: Այդպէս: (նստում է կողկին, զահաւորակի մէջ:) Նստիր այնպէս, որ ես կարողանամ ուղիղ նայել քո աչքերին: (ուզում է նորա գլուխը բարձրացնել, բայց նա թագցնում է երեսը նորա ծնկներում:) Դու, ուրեմն չես ուզում: Դէ լաւ, կանգնիր և լաց եղիր, որքան ուզում ես: Ես քեզ դուրս չեմ անի: Եւ դեռ շատ օրեր ու գիշերներ լալով կանցնես, մինչև կը հասկանաս, թէ ինչ արին քեզ: Ասա, խնդրեմ, մի՞թէ չես հասկանում, որ դու զղջալու ես ամբողջ կեանքումդ:

ԱԼՄԱ: Այո, ես հասկանում եմ:

ԲՕԲ. (ըննում է նրա գլուխը երկու ձեռքով:) Այո, այո, քոյր իմ: Այ, ահա, օտար երկրում ես քո բաղդի մասին էի հոգում 10 երկար տարիներ... Իսկ հիմայ 20 էլ քիչ է, որ այս անբաղդութիւնը մոռանամ:

ԱԼՄԱ: Զէ որ 20 տարուց լեռոյ ես կը պառաւեմ:

ԲՕԲ. Կը պառաւես. ինչ անենք: Մեր երկուսի համար այլ ևս ջահելութիւն չը կայ: Երիտասարդութիւնն այլ ևս գոյութիւն չ'ունի:

ԱԼՄԱ: Ո՛հ, Աստուած իմ:

ԲՕԲ. (վեր թռչելով յուզուած:) Մի վաղիր, ես քեզ հետ կը լինիմ: Մենք կը թագնուենք մի որ է որջում, ինչպէս հալածուած գաղափներ: Եւ մենք ճիշտ որ այդպէս էլ ենք: Մեզ ծաղրեցին, հալածեցին, պատառ-սլաղառ արին: (Այլման երկար պահում է միւս զահաւորակում:) Այ, տեսնո՞ւմ ես: մենք հիմայ կարող ենք մէկ-մէկու օգնել. դու ինձ, ես էլ քեզ... (ինքն իրեն:) Ինչպէս է ինքն իրեն տրորւում... Աստուած իմ, աւելի ու աւելի պառաւում է, ինչ պէտք է անեմ ես այս դէպքում: Անարատ մանկական հոգին, որ ցեխն է կոխած, նա չի կարող լեռ դարձնել ինձ, իսկ ուրիշ բաւարարութիւն ինձ պէտք չէ... Այլմա:

ԱԼՄԱ: (գլուխը վերցնելով:) Ինչ է:

ԲՕԲ. Դու նորան շատ ես սիրում:

ԱԼՄԱ: Ո՞ւմ:

ԲՕԲ. Ո՞ւմ: Նորան:

ԱԼՄԱ: Ո՛հ, այո:

ԲՕԲ. Եթէ դու նորան բոլորովին կորցնէիր... այն ժամանակ դու ինքդ ևս կը կորչէիր:

ԱԼՄԱ: Ո՛հ, ոչ:

ԲՕԲ. Լաւ, շատ ուղիղ է, հաստատ կ'աց... պէտք է սովորես մոռանալ, այո, պէտք է սովորես: (նստում է:) Ամենից առաջ դու նորից պէտք է գործի կենաս. դու պէտք է վերջ

դնես կկոցներիդ. այդ հասկանալի է ինքն
ըստ ինքեան: Չէ՞ որ դու սովորել ես դերձա-
կութիւն... միայն մի մտիւր արհեստանոց:

ԱԼՄԱ: Ա՛խ, հա՛, այդ մօղխակէքն այնպէս դար-
ձելիս են: առայս միջոցայս, միջոցայս

ԲՕԲ. Ո՛չ մէկին քար չը պէտք է ձգի մարդ, մա-
նաւանդ քեզ վրայ: Ու՛ր կը տեղափոխուենք,
դեռ ես էլ չը գիտեմ: Եթէ յաջողուի, որ
ծերերին էլ քաշ տամ, այն ժամանակ ձեզ
բոլորիդ կը տանեմ մի ուրիշ տեղ, միայն թէ
այստեղից դուրս գանք և այնտեղ դու միայն
իմն ես լինելու... իմը և աշխատանքինը...
Հաւատա՛ ինձ, աշխատանքից յոգնած լինելն
երջանկութեան կէսն է: Ծերերն, ի հարկ է,
մեզ հետ կապրեն, իսկ դու ինձ կօգնես, որ
նոցա խնամենք: Կար անելով՝ դու միևնոյն
ժամանակ տունն էլ կը կառավարես: Ռու՛կը
հոգաս նորանց հանգստութիւնը և համբե-
րութեամբ կը տանես նորանց կամայականու-
թիւնները: Ուզո՞ւմ ես դու:

ԱԼՄԱ: Եթէ դու կուզես:

ԲՕԲ. Չէ, դու ինքդ պէտք է ուզես այդ ուրա-
խութեամբ, թէ չէ Աստուծոյ օրհնութիւնը
չի լինի: Ելի հարցնում եմ քեզ. ուզո՞ւմ ես:

ԱԼՄԱ: Այո՛... վաղուանից ամեն բանի կը համա-
ձայնեմ:

ԲՕԲ. Ահա՛, այդպէս... բայց ինչո՞ւ վաղուանից և ոչ
այսօրուանից:

ԱԼՄԱ: Որովհետեւ այսօր ես դեռ...

ԲՕԲ. Ինչ է: Վերջով տայ՝ մի քանի օր
ԱԼՄԱ: Ա՛խ, դէ, խնդրում եմ, խնդրում եմ:

ԲՕԲ. (մտերմաբար:) Դէ, դէ, ասա՛, վերջացրու...

ԱԼՄԱ: Ես կուզէի այսօր... ախ՛, շատ կուզէի լի-
նել զիմեակահասակս (երկար լռութիւն:
Անճային տեսարան: Բօքերտը վեր է կենում եւ
յետ ու առաջ է գնում սենեակում: Ալման վեր
է կենում:) Հա՛: Կարելի՞ է: մոգ ասոց

ԲՕԲ. Կանչի՛ր ծերունիներին:

ԱԼՄԱ: Նշանակում է, չի՞ կարելի (լացակրկնած):
Մինչև անգամ... հեռանալու էլ չի կարելի
այս փոքրիկ զուարճութիւնը ստանալ:

ԲՕԲ. Արդեօք, դու հասկանո՞ւմ ես, թէ ինչ ես
յոյսով ասում: մոտայս ամ յոյսովս ի՞նչ ասոյ

ԱԼՄԱ: (կտոր—կտոր գալով:) Ես շատ լաւ եմ
հասկանում, թէ ինչ ես ասում: Ես իսկի
այնպէս յիմար չեմ. ես գիտեմ մարդիկ ո՞նց
են ապրում: Ինչ ես այդպէս տաքանում.
յիմարութիւն չէ՞ միթէ նստել այստեղ առանց
բան ու գործի... Այս բակում ոչ արեւ, ոչ
լուսին, երբէք չեն երևում, իսկ չորս կողմը
բամբասանք է ու հայհոյեանք... և ոչ ոք
կրթութեան վերայ էլ զաղափար չունի: Հայրն
էլ է հայհոյում, մայրն էլ է հայհոյում և...
կար անելով ողջ մատներդ կարիւնոտես ծակ-
ծրկելուց... ու ընդ ամենը կը ստանաս 50 պը-
ֆենինդ օրը, որը նաֆթի էլ չի հերիք: Սա-
կայն ես և՛ ջահել եմ և՛ սիրուն... Ուրախա-
նալ է ուզում սիրտս. մի քիչ լաւ հագնուել

եմ ուզում... Ես շատ կ'ուզէի ուրիշ շրջաններում ընկնել... որովհետեւ ես միշտ հակուածն եմ ունեցել դէպի բարձր շրջանը: Այո՛, այո՛, դա միշտ եղել է ինձանում... Ես միշտ սիրել եմ այդ մասին գրքերում կարգալ... Իսկ եթէ հարկաւոր է մարդու գնալ... Ախ՛, Տէր Աստուած, ախր ո՛ւմ գնամ: Մի որ և է քոսոտ բանւորի գնալ ես խկի միտք չ'ունիմ, նորանք գիտեն միայն հարբել ու կռիւ ձգել: Ինձ հարկաւոր է կլթուած, ուսում առած ու զարգացած մարդ, իսկ եթէ այսպիսին չը կայ, ուրիշն էլ պէտք չէ: Կուրտը միշտ ինձ հետ լաւ է եղել: Նա ինձ երբէք ոչ մի վատ խօսք չի սովորեցրել, ես այստեղ եմ սովորել այդ: Ես էլ ուզում եմ այստեղից դուրս գնալ... և խկի պէտքս էլ չի ինձ քո հովանաւորութիւնը: Ինձպէսները չեն կորչի: ԲՕԲ. (յարձակվում է նորա վերայ, քայց կանգ է առնում): Կանչիր ծերունիներին: ԱԼՄԱ. Իսկ հիմա ես հայրիկին կը հարցնեմ. կարելի է նա... (Րօքերտը սպաննալով, յարձակում է վերան): Դէ, գնում եմ, գնում... (զննու է): ԲՕԲ. Այդպէ՛ս: Ուրեմն տես ին՛չպէս է եղել: Ախ՛, ին՛չ լալիան լիմարն եմ ես: Եւ ես ուզում էի լաւ խօսքով ներգործել այս բիրտ մարդկանց վերայ: Ո՛չ, այստեղ բանը զայլթակղութեան ու փորձանքի մէջ չէ, այլ արեան մէջ է:

Հիմայ ես կը գործեմ անսիրտ, կուպիտ... միւսնոյնն է... Թէ չէ ամեն բան կորած է:

ՏԵՍԱՐԱՆ V

ԲՕԲԵՐՏ, ԽԵՅԱԻԿԷ, ԽԵՅՆԻԿԷ — ՄԱՅՐԸ Լ ԱԼՄԱ:
(մայրը Ալմային հրում է իւր առաջից, Խէյնիկէն մոտնում է կատաղած դէմքով):

ԽԵՅՆԻԿԷ: Այդպիսի անամօթութիւն:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Դիմակահանդէս գնալու փող է հարկաւոր. դէհ արի այժմ տանը նստիր:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ասա, խնդրեմ, դու միթէ արժանի չես իմ անէծքին: Ես քեզ էլի եմ անիծում, թանն ընկած մուկ:

ԲՕԲ. Ալմա՛, դուրս գնա՛. ինձ հարկաւոր է խօսել ծերերի հետ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ին՛չ ես թրեւ զալի այդպէս, գոնէ շոր ձգիր վերադ, հին կարկատած շոր:

ԱԼՄԱ: Հին ցնցոտիէն:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Դու՛րս:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Եւ չը համարձակուես սուրճ խմել: Դէ, դէ, մի՛ ուռա (ցած կերպով): Նա պլիտայի վերայ է դրած: (Ալման դուրս է գնում):

ՏԵՍԱՐԱՆ VI

ԲՕԲ. Հայրիկ, մայրիկ, մի՛ բարկանաք ինձ վերայ...

Զեր կեանքում պէտք է և կը լինի անշուշտ մեծ փոփոխութիւն...

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ինչ է եղել:

ՐՕԲ. Ես վերջնականապէս համոզուեցայ, որ Աւման կը փչանայ ու կորստեան յանդուհդը կը գլորուի, եթէ նորան լաւ հանգամանքների մէջ չը դնել, որպէս զի անհնարին լինէր նորա համար վերադառնալ կրկին իւր տիսուր անցեալին: Բայց ինչ կը լինի ձեր վիճակը: Զեզ այստեղ թողնել չի կարելի. որովհետեւ Միխայիլիները կը կողոպտեն ձեզ: Մի խօսքով, դուք ևս պէտք է ինձ հետ գաք:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (սարսափելով:) Հնդկաստան:

ՐՕԲ. Այդ միւսնոյն է թէ ուր կը գնանք, բայց գուցէ և Հնդկաստան: Տրաստի ազդեցութիւնը բնդարձակ է և հեռու է տարածուած: Մենք այժմ այնպիսի պայմանների մէջ ենք, որ ինչ որ ուզենք, այն կ'ընտրենք:

ԽԵՅՆԻԿԷ: (հաճոյքով:) Եթէ այդպէս է, այն ժամանակ միայն Հնդկաստան գնանք:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ախ', գլուխս պտոյտ է գալիս:

ՐՕԲ. Այդ ձեզ համար ծանր է, ես ինքս էլ եմ նկատում: Բայց խնդրեմ, մէք հրաժարուի գնալուց: Այդ միայն ըստ երևոյթին սարսափելի է թվում: Արեւդարձի երկրում, պարզ երկնքի տակ աւելի յարմար է ապրել, քան այստեղ... Դուք այնքան ծառաներ կունենաք, որքան կը կամենաք:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Օ, ինչ հիանալի կը լինի:

ՐՕԲ. Եւ սեփական տուն: ԽԵՅՆԻԿԷ: Եւ արմաւենիք:

ՐՕԲ. Զեր ուզածից աւելի շատ: ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Եւ մենք ինքներս կարողենք ծառերից ամենալաւ պտուղներ քաղել:

ՐՕԲ. Կարելի է հրամայել, որ քաղեն:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Եւ այդ բոլորն առանց փողի:

ՐՕԲ. Համարեայ առանց փողի:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Թուականներ էլ են թուշում այնտեղ, կապիկներ էլ, ինչպէս զազանանոցում:

ՐՕԲ. Ուրեմն դուք համաձայն էք:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Դու ինչ կասես, ծերունի:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ե՛հ, ինչ կայ, գնանք:

ՐՕԲ. Շնորհակալ եմ ձեզանից, շնորհակալ եմ: (մի կողմը:) Փառք Աստուծոյ, որ հեշտութեամբ բանը գլուխ եկաւ: (բարձր:) Մայն ժամանակ չը պիտի կորցնել: Ո՛ւր են գրիչը և թուղթը: (Խէյնիկէ խորը մտածմունքով քորում է ծործորակը:)

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Կարելի է Ալմայի մօտ լինի (զնուով է Ալմայի սենեակը:)

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ի հարկէ կը լինի, որովհետեւ նա միշտ նամակեր է գրում: (վառարանի դռնակը փակում է:)

ՐՕԲ. (ինքն իրեն թելթել հոգոց հանելով:) Այժմս կրկնակի ինձ հետաքրքրում է, թէ ինչ է այն բաւարարութիւնը, որ նա պիտի ինձ առջարկէ և որը ես պիտի մերժեմ: Կը մերժեմ, ինչպէս և մենամարտութիւնը: Նորա

ինձ վախկոտ և անսխալ մարդ պիտի համարեն: Ինչ արած... ինձ հարկաւոր չէ նորանց պատիւը: ինձ հարկաւոր է մի կտոր հաց վաստակել:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (վերադառնալով:) Այնտեղ սեղանի վերայ բոլորը պատրաստ է, կամ կարելի է դուր արտել ևս կամենում:

ԲՕԲ. Ո՛չ, ո՛չ, այնտեղ աւելի լաւ է, որովհետեւ ինձ չեն խանգարի:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Գուր շատ յոգնած կը լինես... գոնէ մի ժամ էլ է քնելիր:

ԲՕԲ. (զլուխը շարժելով:) Եթէ պ. Միւլինգը մարդ ուղարկէ, կամ ինքը դալ, այն ժամանակ կանչեցէք ինձ: (Գնում է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ V II

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (նստելով աթոռի վերայ) Հնդկաստան:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Մենք արդէն ծերացած ենք, մեզ, պատկառելի մարդկանցս, աշխարհի մի ծալրից միւս ծալրը պիտի քաշ տալ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Օ՛, Աստուած իմ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ինչ բան է:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Միխայիլիք են:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Մթթէ: Նորա: (Սէրտով կոճկում է:)

Լաւ, ես ցոյց կտամ նորանց: (Բաղխում են:)

ԵՐԿՈՒ ԽԵՅՆԻԿԷՔ: (ցած ձայնով:) Ներս մտէք:

ՏԵՍԱՐԱՆ V III

ՆՈՅՆՔ, ԱԻԳՈՒՍՏԱ և ՄԻԽԱՅԼԱԿԻ

ՄԻԽԱՅԼԱԿԷ: (մի կապոց ձեռքին:) Բարե առաւում:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ս՛, ա՛... ա՛...
ԽԵՅՆԻԿԷ: (ընունցքով սպառնալով:) Ահա ես քեզ
ձեզ ցոյց կը տամ. կորէք այստեղից այս րոպէին:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Այսօր դրսում օդը սրբան թարմ է:
ՄԻԽԱՅԼԱԿԷ: (նստում ու քայլ է անում շիշը:) Ահա ձեզ համար խմիչք էլ եմ բերել: Սա այն տեսակիցն է, որ մատներդ էլ հետը կը լիզես: Տո՛ւր ինձ խցահանը:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Մի ուրիշ անգամ: այժմ մենք չէ որ պէտք է ձեզ դուրս վաճառենք:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Այդ ո՞վ ասաց:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Մ... Բօքերտը:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Ինչպէս, միթէ դուք թող էք տալիս նորան, որ ձեր տան մէջ ձեզ հրամաններ արձակէ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: (ցած ձայնով:) Հանդարտ, չէ որ նա հարեան սենեակումն է:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: (ափսոսալով:) Խեղճ հայր: Նա մինչև անգամ դողում է երկիւղից:

ՄԻԽԱՅԼԱԿԷ: Այսպէս վարուել աղքատ, պատուա-

Լոր մարդկանց հետ... գարշելի արարած:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Նա գարշելի չէ, ընդհակառակը օրինակելի որդի է: Նա մեզ վերայ հոգս է տանում:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Գոնէ կամենում է մեզ մինչև Հնդկաստան տանել:

ՄԻԽԱՅԼԱԿԻ:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: Հնդկաստան:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Այդ քնչ բանի համար:

ԽԵՔ.-ՄԱՅՐ: Միայն նորա համար, որ Ալման դիմակահանդէս էր ուզում գնալ և նրա գլխի ամեն մի անկիւնում մի-մի կավալերներ են նրստած:

ՄԻԽԱՅԼԱԿԻ: Բայց նա գոռակ է, քնչ է:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: Ահա դուրա համար պիտի թողնենք մեր կահ կարասիները... մեր տան գեղեցկութիւնը...

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: (Միակողմանի կերպով:) Եւ ինչ անբաղդիս էլ նոյնպէս երեսի վերայ կը թողնէք: Դուք կահ կարասիներն արդեօք պիտի ծախէք:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: Կահ կարասիները: (Ազդուտան գլուխը քարծրացնում է ու ցածացնում:) Ստիպուած պիտի ծախել:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Հայելին էլ, (Մայրը հաստատելով գլուխը շարժում է: Ազդուտան զգացուած:) Եթէ ես ձեր տեղը լինէի, փոխանակ նորանց չնչին գնով տալու, յիշատակի համար կ'ըն-

ծայէիք ձեր աղջկան, որն որք պիտի մնայ: Ահա այն ժամանակ կարող էք հաւատացած լինիլ, որ ձեր կահ-կարասիները կը պահպանուին, ինչպէս պէտք էր:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: (կասկածելի հայեացքով չափում է Ազդուտային, յետոյ ցած ձայնով յօշոյնիկէ ին:)—Լսում ես, ծերուկ, սա արդէն մեր բազկաթոռների ընտրութիւնն է անում:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: (ուղղուելով:) Լաւ, եթէ դուք կամենում էք ծախել, մենք միշտ էլ ձեզ լաւ գին կը տանք, որպէս զի այդ բոլորը դոնէ որդոց որդի անցնեն:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Բայց սպասեցէք, խօսմ դեռ ևս մենք չը գնացինք:

ՄԻԽԱՅԼԱԿԻ: Ես եթէ ձեր տեղը լինէի...

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: Իհ, մենք քնչ կարող ենք անել: Մենք ամեն բանով կախումն ունինք. Բօբերտից: Նա ուր որ հրամայէ, մենք պէտք է գնանք: Այլապէս չենք գայ ձեր վզին նստելու:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Մի վախիր, մենք ինքներս ոչինչ չ'ուենենք ուտելու: (Բաղկում են:)

ՏԵՍԱՐԱՆ IX

ՆՈՅՆԲ. Լ ՄԻԻԼԻՆԳ: (Բողոքը վախեցած վեր են թռչում):

ՄԻԻԼԻՆԳ: Բարե առաւօտ ձեզ, իմ սիրելիք: Ձեր որդին տանն է, թէ ոչ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: (առանձին յարգանքով): Ինչպէս չէ, ինչպէս չէ, տանն է:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: (դուռը քաջ անելով): Բօքերտ... (Փափկութեամբ: Ախ տէր Աստուած, աթոռի վերայ քունը տարել է... Ախր նա ամբողջ գիշերը չէ քնել... Բօքերտ, պ. Միւլինդը:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ո՛չ, շատ խորն է քնել:

ՄԻԻԼԻՆԳ: (քաղցրութեամբ): Այո՛... Է՛հ աւելի լաւ, մէք զարթնեցնի:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Փակի՛ր դուռը:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: (ցած կերպով): Ձէ որ նա հրամայեց...

ԽԵՅՆԻԿԷ: Նա ասաց երիտասարդ աղալի մասին:

ՄԻԳՈՒՍՏԱ: (հար մարդուն): Նալի՛ր թէ թնջ կը լինի:

ՄԻԻԼԻՆԳ: (հայեացք ձգելով սենեակին): Սիրելիք, պիտի ասել, որ ձեզանում այստեղ շատ հիանալի է:

ԽԵՅՆԻԿԷ: (քաղաքավարի կերպով): Արդեօք ձեզ հաճելի չի լինի նստել... ահա այս բազկաթոռի վերայ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այ, այ, թնջ լաւ միտաքս է:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: Այո՛, շատ լաւ մետաքս է:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Կարելի է որ և է մարդու բերած ընծայ լինի:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: (կրկնապարով): Այո՛... այսպէս ասած... ՄԻԻԼԻՆԳ: (անհոգ կերպով): Կարելի է, իմ որդուն:

ԽԵՅՆԻԿԷ { Այո՛ և (մ'ախիւն):

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: { Մ... ս...

ՄԻԻԼԻՆԳ: (մի կողմ): Անպիտան: (Բարձր): Հա՛,

ի գէպ. ձեր սիրելի որդին այնքան զգուշ չէ վարուել իմ որդու հետ և իւր չափը չէ ճանաչել:

Պարզ ասեմ, ես սպասում էի նորանից ալ երախտապարտութիւն: Սակայն դուք նորան կարող էք հաղորդել, որ ես նորան արձակել եմ արդէն և հաշուի եմ սպասում նորանից մինչև երեկոյեան ժամի չորսը:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: Ախ, Աստուած, նա շատ պիտի վշտանայ ու տխրի դորա համար:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Նա սիրում է ձեզ ծնող հօրպէս:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այո՛, այդ ինչ շատ ուրախալի է: Բայց ես դորա համար չեմ եկել ձեզ մօտ սիրելիք...

դուք մի աղջիկ ունիք:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: (առաջ զայլով): Ծառադ եմ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ինչ բանով կարող եմ ձեզ օգտակար լինել:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: (առանձին յարգանքով): Ես եմ աղջիկը:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այո՛: Դուք էք: Շատ ուրախ եմ: Շատ ուրախ եմ. բայց իմ խօսքը ձեր մասին չէ: Իմ ասած աղջկայ անունը Ալմայ է:

ԽԵՅ.-ՄԱՅՐ: Շատ ճիշտ է: Եւ ճշմարիտ պիտի

խոստովանել, որ Ալման շատ գեղեցիկ է:
ԽէՅՆԻԿԷ: Եւ քանքարաւոր աղջիկ է: Մենք նո-
րան պատրաստում ենք, որ երգչուհի լինի:
ՄԻԻԼԻՆԳ: Ախ', միշտ հաճելի է տեսնել, որ զա-
ւակները մխիթարում են իրենց ծնողներին:
Բայց մի բան ինձ դուր չի գալի. այդ այն է՝
որ ձեր գեղեցիկ ու հիանալի աղջիկը օգտու-
եց այս տան մէջ ապրելով, որտեղ ես ձեզ
թող տուի. ամբողջ 17 տարի ապրել, որպէս
զի սիրային յարաբերութեան մէջ մտնի որ-
դուս հետ: Այո, պարզ ասեմ, ես ուրիշ ե-
րախտագիտութեան նշան էի սպասում:

ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Բայց, պարոն տէր:
ՄԻԻԼԻՆԳ: Ընդհատելու համար բոլոր յարաբերու-
թիւններն իմ և ձեր ընտանիքի մէջ, ես ձեզ
առաջարկում եմ նոյն բանի փոխարէն՝ մի
մեծ գումար, որը սիրելի Խէյնիկէ, կարող էք
բաժանել ձեր աղջրկայ հետ այնպէս, որ կեսը
օրիորդի համար օժիտ լինի, երբ նա պիտի
մարդու գնայ մէկին թէ ինչ տեսակ մարդ
կը լինի, այդ միւսնոյն է... (ժպտալով) Մինչև
նրա ամուսնանալն այդ գումարը ձեր տնո-
րէնութեանն եմ յանձնում: Ինչ կասէք, հա-
մաձայն էք:

ԱԻԳՈՒՍԱ: (յետեւից ցած ձայնով) Ասա, «այո»,
այո՛:

ԽէՅՆԻԿԷ: Ես... ես...
ՄԻԻԼԻՆԳ: Ես նշանակեցի սովորականից դուրս
մեծ գումար, որպէս զի լուծուի այն անմիտ

խոստումը, որ ձեր սիրալի որդին երեկ ճար-
պիկութեամբ կարողացել է դուրս խլել իմ
որդու բերանից: Այդ գումարը հասնում է
մինչև (տատանվում է եւ խօսքը կույ է
տալիս:) 50 հազար մարկի:

ԽէՅՆԻԿԷ: (Ճշալով) Օ՛, Աստուած իմ, սիրելի ա-
ղայ, ուղիղ էք ասում:
ԽէՅՆ.-ՄԱՅՐ: Օ՛, տէր' իմ, ես վատ եմ զգում ինձ:
(ընկնում է աթոռի վերայ, Ալգուստան
ընկնում է նորան:)

ՄԻԻԼԻՆԳ: (մի կողմը դառնալով) Շատ-շատ է...
(քարձր ձայնով) Ես ձեզ նորից եմ հարց-
նում. բաւական է ձեզ 40 հազար մարկ:

ՄԻԽԱՅԼԱՅԻ: Դուք կարծեմ, առաջ ասացիք...
ԱԻԳՈՒՍԱ: (հորը զաղտնի կերպով բռնելով)
Շուտով ասա, «այո»... եթէ ոչ նա էլի կը
պակսեցնէ:

ԽէՅՆԻԿԷ: Սիրելի աղայ, ես հաւատալ չեմ կարող
մինչև անգամ 40 հազարի: Այդքան փող աշ-
խարհումս չի էլ լինի: Այդ լիմարութիւններ
են: Ցոյց տուէք ինձ փողերը:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Փողերը պատրաստ են ձեզ համար իմ
գրասենեակում:

ԽէՅՆԻԿԷ: Բայց, կարելի է, ձեր գանձապահը հրա-
մայէ ինձ իմ վզակի թին տալով, դուրս անեն:
Գուցէ ասէ. թէ ես խելագար եմ, ինչ եմ:
Օ՛, Աստուած, գանձապահները ո՛ր աստիճան
կոպիտ են վարվում մեզ նման աղքատ մարդ-
կանց հետ: (Միւլինգը հանում է ծոցից ստա-

ցազրերի զրքոյկը, զրում է. սրկում է մի
հատ եւ տալիս է խէյնիկէին: Բոլորը վրայ
են թափվում եւ ուշադրութեամբ նայում են
օրդերի վերայ: 40 Հազար... սիրելի աղայ,
այս ձեր կողմից որքան ազնութիւն է: Տուէք
ինձ ձեր ձեռք:

ՄԻԻԼԻՆԳ: (ձեռք պահում է զրպանում:) Հա,
էլի ինչ պիտի ասէի: Ես վաղը կուղարկեմ
ձեզ կահ կարասիների համար սալ և երկու
ժամից յետոյ դուք նեղութիւն կրեցէք իմ
տունը դատարկել: Այնուհետեւ ես լոյս ունեմ:
որ ձեր մասին այլ ևս երբէք մի խօսք ան-
գամ չը պիտի լսեմ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Աղա՛ս այդպէս մի՛ ասէք: Եթէ ձեզ
ձանձրոյթ չի լինի պատուելի նուաստիս այ-
ցելութիւնը, այն ժամանակ ես երբեմն ու-
րախութեամբ, մեծ հրճուանքով պատիւ կու
նենամ ձեզ այցելելու: Այո՛, ես մի ծեր, պա-
տուի տէր մարդ եմ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ի հարկ է, ի հարկ է. խօսք չը կայ:
Մնաք բարով, սիրելիք: (Ի կողմ դառնա-
լով:) Հայրան! (զուտ է գնում:)

ՏԵՍԱՐԱՆ X

ՆՈՅՆՔ առանց Միւլինգի:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Դու, մայր, 40 հազար... (Միխայիլին
ուղում է նորան զրկել:) Դէհ, երեք քալ յետ

գնա՛, փեսայ, մօտ չը գաս:
... (որոնում է զրպանում քիթ) Թաշկինակը.
վերջապէս գտնում է, փռում է ծնկների վե-
րայ ամենայն խնամքով, փաթաթում է նո-
ւաւորաւ մէջ օրդերը եւ պահում զրպանի խոր-
քում: Այժմ դու կարող ես փափկասէր
դառնալ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ես այժմ ուրախութիւնից ինքս ինձ
կորցրել եմ: (Փաթաթվում են լաց լինելով:)
Երբ մտածում եմ, որ այլ ևս ես առանց փո-
ղի փողոց չը պիտի գնամ բան առնելու,
կարծէք, աշխարհս ինձ է պատկանում: Իսկ ճա-
շերից յետոյ, երբ ես լանկարձ մամբսեմ,
կարող եմ հանգիստ խղճով ու համարձակ
կերպով մի քանի անգամ վառարանը վառել:
Իսկ երեկոներին ընթրիք անելիս, կուտենք
խոզի միս և ուրիշ շատ տեսակ մսեղէն խոր-
տիկներ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Իսկ ես կարող եմ այժմ ձիաքարշով ման
գալ, որքան որ ուզեմ:
ՄԻԻՍԵԼՍԿԻ: Զիշտ 400,000 անգամ շտապ—տապ
պֆենինգով:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Իսկ ինձ համար կանապէ կանոնս:
ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Է՛հ, մի՛ վախենաք, Հնդկաստանի
ևս չէք գնալ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: { Աստուած քեզ հետ...
և (միասին):
ԽԵՅՆԻԿԷ: { Դու գժուէ՛ր ես, ինձ է...

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Բայց դորա մասին եղբայրս ինչ կասի:
ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (հրճուանքով:) Ախ, այո՛, իսկ որդիս...
ԱԻԳՈՒՍՏԱ: (ընկերով նորան:) Ես քեզ խորհուրդ
կը տամ նորան հանգիստ թողնել: Փամանակ
կը գայ, երբ նա կիմանայ. ինչ ես ըշտապում:
ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (վախեցած:) Ինչ կայ:
ԽԵՅՆԻԿԷ: (կնոջ փէշից քաշում է եւ ցոյց է տա-
նով լինող դուռը դէպի խոհանոց:) Իսկ այնտե՛ղ,
(այնտե՛ղ... Հ՛ը... հ՛ը...)
ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ախ, իմ սիրելի Ալմա, իմ խղճուկ
զաւակ:
ԽԵՅՆԻԿԷ: (խորհրդաւոր կերպով:) Մ՛ը, մենք նո-
րան մի սիւրպրիզ կամ մի անսպասելի ընծայ կը
թաղանթանք: (ըլլորը թաթերի վերայ գնում են
դէպի դուռը խոհանոցը մտնելու: Խէյնիկէն
գնում է առաջ եւ քաց է անում դուռը, խո-
հանոցում ծիւծի աղաղակ է քարճրանում,
խէյնիկէն զարհուրած յետ է թռչում:) Ահա
այդպէս, այդպէս:
ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (ծեղներին տալով:) Ո՛հ, Տէ՛ր Աս-
տուած:
ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: (մօր ուսերից նայելով:) Օ՛հ, սատա-
նէն տանի:
ԽԵՅՆԻԿԷ: (կեղծաւոր խստութեամբ:) Ռէ, դու
շո՛ւտ պիտի դուրս գաս, թէ չէ:

ՏԵՍԱՐԱՆ XI

ՆՈՅՆՔ Լ ԱԼՄԱ:

ԱԼՄԱ: (խոհանոցից վախվախելով:) Ախ, չէ, չէ.
աղաչում եմ:
ԽԵՅՆԻԿԷ: Շո՛ւտ: (Ալման դուրս է գալիս հարուստ
հնդկական հագուստով, ամաչելուց երեսը
ծածկում է ծեղներով: Բոլորը շրջապատում
են նորան, ծիծաղները զսպելով եւ զարմա-
ցքի հառաչանքներով:)
ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Հնդկական հագուստով:
ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: Այո՛, դքսուհու կողոպտած շորերով:
ԱԼՄԱ: Ես ուզեցայ... միայն... չափել վերաս...
ես այս րոպէին կը հանեմ...
ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (փաղաքշելով նորան:) Ախ, Աս-
տուած իմ, կարծէք, կատարեալ հրեշտակ լինի:
ԱԼՄԱ: Դուք այլ ես ինչ վերայ չէք բարկանայ:
ԽԵՅՆԻԿԷ: Ինչպէս թէ չէք բարկանայ: (վրայ է
ընկնում խստութեամբ:) Այսինքն լատկապէս
ասած, շատ, բայց մենք կամենում ենք էլի
ցոյց տալ քեզ մեր ներողամտութիւնը: (յետ
դառնալով:) Լաւ ասացի, չէ:
ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (Ալմայի գլուխը շփում է եւ նո-
րան տանում է դէպի աջ:) Ե՛կ, այստեղ նըս-
տի՛ր, այստեղ: Ո՛հ. այստեղ, այստեղ, բազկա-
թոռի վերայ:
ԱԼՄԱ: Բազկաթոռի վերայ. ինչ է պատահել:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Հ՛ր... Հ՛ր... (նստում են Ալմայի շուրջը):
ԱԼՄԱ: Այսօր ուրեմն ինձ ղրմակահանդէս էլ կա-
րելի է գնալ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Այո, այո, կարելի է, կարելի է:
ԱԻԳՈՍՏԱ: Խեղճ զաւակ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: (տեղից վեր թռչելով): Ախ, հա... ինձ
հարկաւոր է այս րոպէիս աղալի գրասենեակը
ըշտապել:

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: Սպասիր, այստեղ հարկաւոր է մի
քիչ թռչունիք, որ բաղդը մեզ լաւ կպչի: Ալ-
մա, բաժակները բեր: (շէշը բաց է անում):

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (տեղից վեր թռչելով): Հանգիստ
թող սիրելի աղջրկանս: Ես ինքս այս րոպէին
կը բերեմ: (գնում է պահարանի մօտ եւ
զուրս է քերում կարաքէ լէկետրի քաժա-
կներով): Մի քանի րոպէ առաջ դու ինձ էիր
ասում Բօբերտի մասին:

ԱԻԳՈՍՏԱ: Վերջը կը տեսնես: (այս եղանակով)
ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Խօս նա չը պիտի մեղանից, աղքատ
ծնողներինց, մեր բաղդը խէ:

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: (քաժակը վեր բարձրացնելով եր-
գում է):

« Այսպէս ենք ապրում:
« Այսպէս ենք ապրում:

« Այսպէս ենք ապրում մենք ամեն օր:»

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Յաճ, ի սերն Աստուծոյ: (այն սեն-
եակը ուր Բօբերտն է, ըսվում է ընկած ա-
թոռի ճայն):

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: Մեծապատիւ պարոններ, Ալմա Խէյ-

նիկէին, մեր զաւակին բաղդաւորութիւն, իսկ
ամենից առաջ այն Ֆիրմալին, որ ցոյց տուեց
իրէ՛ւ: այդպիսի ազնիւ կողմերով:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Կեցցէ Միւլինգը և իւր Ֆիրման ու վա-
ճառատունը: Ուրա՛ւ...

ՄԱՅՐ: (մտաւորապէս խորհելով):
ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: **ՏԵՍԱՐԱՆ XII**

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԲՕԲԵՐՏ (ղուսն մէջ):

ԲՈՂՈՐԷ: Ուրա՛ւ...

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Նա է (լուծիւն եւ շփոթիւն):
ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: Բարեւ եկար, աներձագ:

ԲՕԲԵՐՏ: Բացաւրէ ինձ, մայր, ինձ երեսով այս
մարդիկ նստած են մեր պատուաւոր սեղանի
շուրջը:

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: Օ՛... հօ՛...

ԽԵՅՆԻԿԷ: Այդքան անքաղաքավարի մի լինի:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (գնում է Բօբերտի մօտ): Որդիս,
հպարտանալը լաւ բան չէ. նա մանաւանդ ազ-
գականների առաջ:

ԲՕԲԵՐՏ: Հըմ... Ալմա, այդ ինձ է: Ո՛վ թող տու-
եց քեզ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Այդ նորա համար է, որ դու մոռանաս
քո սիրելի Հնդկաստանը: Ես աւելի լաւ եմ
համարում փողերս միտել տանս մէջ, Գեր-
մանիայում:

ԲՕԲ. (զարմացմամբ): Այստեղ մի բան է պա-
տահել:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Դու խօսիր, ծեր. չէ որ քո մօտ են
թղթերը:

ԲՕԲ. Ինչ թղթեր:

ԽԵՅՆԻԿԷ: (նստում է լուրջ դիրք ընկած:) Որ-
դեակ իմ, մի քանի մարդկանց մասին դատել
միայն արտաքին տեսքով չի կարելի: Նոքա,
այսպէս ասած՝ իրենց մէջ թագնուած են լի-
նում: Դորա համար պէտք է նորանց միշտ յար-
գել, քանի որ չի՝ կարելի իմանալ, թէ ինչ
կայ համեստ շորի տակ թագնուած: Մուշ-
տակ իւրաքանչիւրն էլ կարող է կրել իւր
վերայ:

ԲՕԲ. Վերջապէս դու բացատրելով ես ինձ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Բաւական է, ասա:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Այսպէս, ուրեմն... ես արդէն առաջի...

Բոլորը շատ հասարակ բան է եղել... աղան
այստեղ էր:

ԲՕԲ. Նա... ինչո՞ւ ինձ չը զարթեցրիք:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ինչպէս չէ: Նախ՝ պիտի ասել, որ երի-
տասարդ աղան չէր եկողը: Դու կարող ես
ընդունել քո բարեկամներին, իսկ մեծ աղան
այժմ իմ սիրելի բարեկամն է: Մենք խոստա-
ցանք այսուհետեւ միշտ իրարու այցելել: Երկ-
րորդ՝ պիտի ասեմ, որ ես ամենեւին դիտաւո-
րութիւն չ'ունիմ իմ որդուց զանազան հրա-
մաններ ստանալ: Բաւական է վերջապէս,
հասկանում ես, թէ ոչ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ի՞նչ, ծերո՞ւկ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Դու մի՛ խառնուի, երբ ես որդուս խրա-

տում եմ: Ես այլ ևս թող չեմ տայ ինձ քեզ
հետ հանաքներ անելու:

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: (հտեւից:) Հենց այդպէս է հարկաւոր:
Այժմ ես հասկանում եմ:

ԲՕԲ: Ալմայի մասին խօսք եղաւ:

ԽԵՅՆԻԿԷ. Նախ խօսքը քեզ վերայ է եղել: Դու,
քո ծառայութիւնից զրկուած ես վատ վար-
քիդ համար: Պարզ ասեմ, ես սպասում էի
քեզանից ուրիշ շնորհալի բաներ:

ԲՕԲ. Դ՞ու, հայր:

ԽԵՅՆԻԿԷ: (խստութեամբ:) Այո՛, ես, քո ծեր, պա-
տուաւոր հայրը: Ես չեմ կարող տանել, երբ
որդիս թափառում է փողոցներում անգործ:
Բայց այնտեղ, այսօր մինչև չորս ժամը դու
պարտական ես հաշիւ ներկայացնել աղային,
ապա թէ ոչ, վատ կը լինի քո բանը:

ԲՕԲ. (ռոնչելով քարկուծիւնից, քայց պահում է
իրեն:) Խօսենք Ալմայի մասին: Նա ձեզ բա-
ւարարութիւն առաջարկեց, այնպէս չէ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Շատ հասկանալի բան է և լիովին
բաւարարութիւն:

ԲՕԲ. (ղանդաղ կերպով, իբր թէ անյարմար է
զգում:) Ուրեմն... ամուսնութիւն:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ինչ ամուսնութիւն:

ԲՕԲ. Այսինքն, նորա որդուն Ալմայի հետ:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Դու զգուշ ես, ինչ է:

ԲՕԲ. (վախեցած տեղից վեր թռչելով:) Ուրեմն ինչպէս:

ԽԵՅՆԻԿԷ: (խորամանկութեամբ ցած ձայնով նոյն

իսկ նորա սկանչին:) Ամբողջ 40 Հազար մարկ: (քարժր:) Ուրեմն ինչպէս... պատուաւոր չէ՞ դա, լաւ վարմունք չէ՞:

ԲՕԲ: (վայրենի աղաղակով:) Ոսկի՞. ո՞չ?

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (վախեցած:) Աստուած իմ, սիրտս վկայում էր:

ԲՕԲ. Փո՛ղ.!!

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ի հարկէ, ահա փողերը: Միւնոյնն է թէ նաղդ է:

ԲՕԲ. Ինչպէս, և դու վեր առա՞ր: (իրենից դուրս գալով յարձակվում է նորա վերայ:)

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ինչ կը լինի:

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: (մէջ է ընկնում:) Ես քեզ խորհուրդ եմ տալիս ծերին հանգիստ թողնել:

ԲՕԲ. (հեռանալով, նորա վերայ ուշադրութիւն չի դարձնում:) Մայր, դուք վեր առաք:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (ծեռները ծալած:) Մենք աղքատ մարդիկ ենք, որդիս: (Բօքերտը ծիծաղելով ընկնում է նստարանի վերայ, Միխայիլին եւ Ալգուստան հոգ են տանում Խէյնիկէի շուրջը: Աւանան ծեռները կուրծքին ծալած նստում է քաղկաթոռի վերայ եւ ծիծաղում է:)

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Տէր, ողորմիր մեզ: Սա կը խելագարուի: (ծեռը դնում է ուսի վերայ:) Որդիս, օրինակ առ քո պառաւ մօրից: Ինչու բաղդը մեր ոտների տակ դնենք: Հպարտներին Աստուած էլ չի տայ:

ԲՕԲ. Մայր, դեռ այդ չէ ամենազազրալի ու տգեղ բանը... լաւ է ես մեռնիմ ցեխի մէջ, ծղնոտի վերայ... Թող ես սատկիմ, ինչպէս շուն, միայն թէ դուք փողը չետ տուէք: Նախցէք, ես պիտի հանգիստ ու սառը խօսեմ: Ես մատերով կը համարեմ, թէ դուք ինչ պիտի անէք: Նորա մեզ խայտառակեցին... լաւ... Բայց խօսմ մենք մեղաւոր չենք. մենք ամաչելու ոչինչ չ'ունէինք ոչ ոքի առաջ... Կարելի է գողանալ պատիւս, ինչպէս փողիս քրտակը, այդ բանի դէմ մարդս, այո՛, անպաշտպան է: Բայց երբ մենք մեր վերջին պատիւն ենք ծախում նաղդ փողով... այն ժամանակ մենք ինքներս էլ անպատիւ ենք և անպատկառ ու մենք միշտ այսպէս ենք եղել. անպատիւ, անզգայ և առանց թասիբի ուրիշի առաջ... Ուրեմն մենք մեր արարքով պատժում ենք ամեն բանում: (Խէյնիկէն դառնում է Միխայիլին, իսկ նա մատով ցոյց է տալիս ծաղատի վերայ:) Տէր Աստուած, չէ՞ որ ես բոլորը հասկանում եմ... Եւ ես ձեզ չեմ մեղադրում: Իրաւ եմ ասում, ո՛չ: Ձեր կեանքը միշտ մի կտոր հացի համար ոչնչացնում է ամեն հասկացողութիւն մարդկային առաւելութեան ու պատուի վերայ. կորցնում է նորա կանոնաւոր դատողութիւնը: Եւ դուք կուրացաք մի կտոր ոսկու համար, բայց հաւատացէք, որ ոսկին ձեզ բաղդաւոր

ըռլթիւն չի տայ: Մարգու երջանկութիւնն
ու բաղդը դորա մէջ չէ: Դա միայն զգուանք
կը պատճառի ձեզ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Մարմնովս սարսուռ է անցնում այդ-
պիսի խօսքեր լսելիս:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Ուրեմն այդպէս, որդեակ:

ԲՕԲ. Եւ դուք չը կարծէք, թէ մի բան կը կորց-
նէք, եթէ ինձ լսէք:

Նայեցէք ինձ. չէ որ մի բան սովորել եմ: Չէ
որ ձեռներս առողջ են, կարող են աշխատել.
դեռ ես չեմ ծերացել: Միթէ՞ ձեր կեանքի
մնացած օրերը հանդիստ կերպով ինձ չէք
կարող հաւատալ: Չէ որ ես կամենում եմ
աշխատել միայն ձեզ համար... Հարստացնել...
ձեզ հարստացնել: Դուք կարող էք անել
ինձ հետ այն, ինչ որ կամենաք... Ես ձեր ստրու-
կը կը լինեմ... ձեր դուռն շուրջ կը լինեմ, մի-
այն թէ՛ այդ փողերը յետ տուէք:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Այդ բոլորը շատ գեղեցիկ է, բայց ա-
ւելի լաւ է, լոյս եղած տեղն էշը չը կորց-
նենք... ես ուզում էի ասել...

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: Շատ ճիշտ է:

ԽԵՅՆԻԿԷ: Այո, ուզիդ է... Այսպէս ուրեմն, որդիս.
դու հանգիստ կերպով գնա քո արագիւնների
յետեւից, իսկ ես իմ էշը կը քշեմ: Ես այս
ընդհանուր տոմսակը նաղդ փող կը շինեմ:

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: Կեցցես...

ԲՕԲ. Իսկ դու, մայրիկ... (մայրը լռում է եւ երե-
սը յետ է դարձնում:) Դու էլ: Տէր Աստու-

ած, ես ինչպէս անեմ: Ա՛լմայ, չէ որ այս
բոլորը քո պատճառով է... ես քեզ համար
ամեն բան պատրաստ եմ անելու, միայն թէ
այժմ ինձ օգնիր: (ըննում է Ալմայի ձեռնից:
Ալման ընդդիմանում է: Նա նորան տեղն է
ընրում:)

ԱԼՄԱ: (յամառութեամբ:) Թող ինձ:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Նա նորա ձեռները կը կոտրտէ:

ԱԼՄԱ: Ես այլ եւս ոչ մի բանի վերայ քեզ հետ
կարիք չ'ունիմ խօսելու: (դուրս է պրծնում:)

ԲՕԲ. Քոյ՛ր:

ԱԼՄԱ: Այնուամենայնիւ, ինչ որ էլ լինի, ես դի-
մակահանդէս պիտի գնամ: Հարցրու մօրս,
եթէ ուզում ես:

ԲՕԲ. Մօ՛րդ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ինչո՛ւ խեղճ երեխիս թոյլ չը տալ
այդ չնչին գուարճութիւնը ստանալու:

ԲՕԲ. (ընկճուած:) Ահա, թէ մենք մինչեւ ո՞ր աս-
տիճան ստորացել ենք:

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: (նստելով քաղկաթոռի վերայ եւ հեզ-
նորէն:) Այո, ահա, թէ ու՛ր ենք հասել:

ԲՕԲ. Ախ, դու դարձելի. կորի՛ր այստեղից: (Մի-
խայլսկին տեղից չէ շարժւում: Բօքերտը
խլում է քաղկաթոռը:) Կորի՛ր այստեղից, ա-
սում եմ քեզ: Դու՛րս, դու՛րս այստեղից եր-
կուսդ էլ:

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: (ընկնելով նորա վերայ:) Չէ, արդէն
բաւական է:

ԲՕԲ. (ընկնելով քաղկաթոռը:) Եւ դու էլ համար-

ձակուում ես սպառնալ ինձ:
ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (այս ու այն կողմը՝ ընկնելով նոցա
մէջ:) Ախ', Տէր Աստուած, դու մեր բազկա-
թողն ել կը ջարդես:

ԲՕԲ. Երեւի նա շատ թանգ է, որովհետեւ տիրոջ
տանիցն է:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Ի հարկ է:

ԲՕԲ. Զեր ամենասիրելի պ. Կուրտիցն է, այնպէս
չէ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: Է՛հ. այո՛, այո՛:

ԲՕԲ. (վայրենի ծիծաղով:) Ահա՛ նա ձեզ: (շար-
տում է ակոռոյ յատակի վերայ, որը կտորտ-
վում է, կտորները ձգում է ոտների տակ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (լալով:) Ախ', բազկաթող՝ս, բազկա-
թող՝ս: (ծունկ չոքած հաւաքում է բազկա-
թողի կտորտանքները. տանում է դէպի
ձախ, յետոյ նստում ակոռոյ վերայ:)

ԽԵՅՆ.ԻԿԷ: Է՛հ... այս ին՛չ բան է, նա միանգա-
մայն ձեռից դուրս է եկել: (ուզում է զնալ
դէպի աջ:)

ԲՕԲ. (ընկելով նորա ծանապարհը:) Վերջապէս
դու ին՛չ ես կամենում. կը վերադարձնե՞ս ար-
դեօք անղկանդ ամօթի և խայտառակութեան
գինը, թէ ո՛չ: Ասա՛. կամ «այո՛», կամ «ո՛չ»:

ԽԵՅՆ.ԻԿԷ: Ես չեմ էլ մտածում:

ԲՕԲ. Ուրեմն, հայր, քեզ հետ այլ ևս գործ չու-
նիմ: Նոյնպէս քեզ հետ մայր: Այնպէս ու-
րեմն, կը նշանակէ անպատուութեամբ և խայ-
տառակութեամբ մարդիկ աշխարհ են գալիս:

Ուրեմն անպատուութիւնը բժի նման մարդուս
հետ ծնվում է: Շատ լաւ, եթէ, լիրաւի, ինձ
հարկաւոր էր աշխարհ գալ կամ ծնուիլ, ու-
րեմն ինչո՞ւ ինձ չը թողիք, որ ես մնայի մի-
ւնոյն ցեխի մէջ, որի մէջ ես ծնայ... և որի
մէջ ես իմ բոլոր կեանքումը կը թաւալուէի,
ինչպէս այդ ուզում են իմ պատուելի ծնող-
ները:

ԱԻԳՈՒՍՏԱ: Մայր, դու լսում ես, ին՛չ է դառել
քո սիրելի զաւակը:

ԲՕԲ. Ո՛չ, մայրիկ, մի լսիր: (ծունկ է չոքում նո-
րա առաջ:) Ես ոչինչ մի խօսք չեմ ասել...
և եթէ ասած էլ լինեմ, գուցէ նորանից լինի,
որ ես գլուխս կորցրած էի: Ինձ թվում է,
որ այսօր ես ընդ միշտ բաժանուեցայ մար-
դավայել կեանքից և կորովի մտքից: Մայր իմ,
խղճա՛ վերաս, խնդրեմ: Դեռ ևս գիտեմ, որ
կարող ես փրկել թէ ինձ և թէ քեզ: Գնանք
միասին, ուր ես գնալու եմ:

ԽԵՅՆ.-ՄԱՅՐ: (հեծկտալով:) Գիւհահար. չը լինի թէ՛
մեր հայելին էլ ես ուզում փշրել:

ԲՕԲ. (շշկլուած նայում է հայելու վերայ, յետոյ
ըարձրանալով:) Մենք զանազան լեզուներով
ենք խօսում և իրար չենք հասկանում:

ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: (ամբողջ ժամանակ ցած խօսե-
լով Խէյնիկէի հետ, քննում է Բօքերտի ու-
սից:) Է՛հ, վերջապէս բաւական է, որ դու
այստեղ երկպառակութիւններ ես հանում:
Այժմ հեռացիր, կորիւր այստեղից:

ԲՕԲ. (յետ հրելով նորան:) Կորէր: (նայում է ծերերի եւ իւր քոյրերի վերայ, որոնք չարացած ձայներով շրջապատել են նորան: Բօքերտը քարձրածայն ծիծաղում է:) Ախ', այ՛ն, ինձ արտաքսում են այստեղից:
ՄԻԽԱՅԼՍԿԻ: (դուռը կրնկի վերայ ընկնելով:) Կորէր:

ՏԵՍԱՐԱՆ XIII

ՆՈՅՆՔ Ե ՏՐԱՍ, (երեւում է դռան շէմքի վերայ:)

ՏՐԱՍ: (Միջայլսկու ունը փայփայելով:) Շնորհակալ եմ ձեր սիրալիր ընդունելութիւնից:

ԲՕԲ. (տեսնելով Տրաստին, աղաղակում է եւ ձեռքը պարզում է նորան, իբրեւ թէ պահպանութիւն է գտնում:) Ինչ ես ուզում դու այստեղ... (ծանր հոգոց հանելով, ծեռներով երեսը ծածկում է: Ալման Տրաստի երեսալուն պէս, ամուշելով, փախչում է: Միխայլսկին եւ Ալգուստան գաղտնի կերպով քաշվում են գնում խոհանոց: Տրաստը աչքերը յառած, նայում է նորանց վերայ:)

ՏՐԱՍ: Ուշքի եկ. ինչ է պատահել:

ԽԷՅՆԻԿԻ: (գլխարկը ձեռքին:) Նա իրեն լաւ չը պահեց, Զերդ պայծառափայլութիւն: Սկզբում նա խելքին զօռ էր տալիս մեզ Հնդկաստան քաշ տալու, իսկ չետոյ էլ իւր այդ խելքով փչում է, որ մենք չը համարձակենք փող առնել: Ես էլ հէնց այս րոպէիս գնում եմ

Միւլինգի գրասենեակը փողերը ստանալու. երեւակայեցէք, ամբողջ 40 հազար: Ուստի, պատիւ ունիմ, Զերդ Պայծառափայլութիւն. մնաք բարով: (գնում է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ XIV

ՏՐԱՍ: Այդպէս, այդպէս. այ՛ն, ես այժմ հասկանում եմ: (ձեռքը դնում է Բօքերտի ունի վերայ:) Կարելի է Միւլինգը այստեղ էր:

ԲՕԲ. Միւլինգ: Ահա ո՛վ է ինձ հարկաւոր այժմս:

ՏՐԱՍ: Դու ինչ ես ուզում անել:

ԲՕԲ. Նա ինձանից հաշիւ է պահանջում եւ նա կը ստանայ: (շտապում է դէպի խորը եւ տաք — տաք պայուսակը քրքրում է:)

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: (լալով:) Փառք տուէք Աստուծուն, որ դուք ընտանիք չ'ունիք... Ախ', Աստուած, ինչպիսի ապերախտ որդիք են լինում աշխարհիս երեսին:

ՏՐԱՍ: (ինքն իրեն:) Մայրական բերանիցը լի մարութիւններ է լսվում... Ամաչիւր, Տրաստ, այդ լաւ բան չէ:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Միթէ ես ճշմարիտ չեմ:

ՏՐԱՍ: (երկու ձեռքով ընկնում է նորա ձեռքը:) Մայրը միշտ ճշմարիտ է: Նա շատ է տանջուել ու սիրել ճշմարտասէր լինելու համար:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: Բայց, Զերդ Պայծառափայլութիւն, ինձ, մի հասարակ կնոջ, ձեռ էք տալիս:

ՏՐԱՍ: Ես սաստիկ մեղաւոր եմ մայրերի առաջ

Լ պէտք է արժանանամ նորանց թողութեանը... Նա մանաւանդ իմ մօր առաջ: Աւելի վատթար որդիներ էլ են լինում, քան թէ ձեր որդին: (Րօքերտը որոնում է պապկան թղթերի հետ միասին եւ դնում է նորան մի կողմ: շարունակում է իւր որոնողութիւնը. որոնում է ատրճանակը եւ զննում է նորան:)

ՏՐԱՍՏ: (մի կողմէ) Ախ', ատրճանակ... ահա, թէ ինչպէս է նա ուզում հաշիւ ներկայացնել:

ՐՕԲ. (տեսնում է, որ իրեն հետեւում են, ատրճանակը պահում է զրպանում, վերցնում է իւր պապկան եւ դուրս է գալիս քեմի առաջ:) Ես պատրաստ եմ:

ՏՐԱՍՏ: Ես ճանապարհ կը դնեմ քեզ:

ՐՕԲ. Դձ:

ՏՐԱՍՏ: Միթէ այդ բանին ես իրաւունք չ'ունիմ:

ՐՕԲ. (տատանուելով:) Լաւ, զնանք:

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: (մեղմաբար արտասուելով:) ԲՕ-բերտ:

ՐՕԲ. (աշխատում է ծնշել իւր յուզմունքը:) Ես... կը գամ... էլի... մնա քարով ասելու, մայր իմ: Այժմ ինձ հարկաւոր է վերջացնել աւելի կար-ւոր գործեր: (զնում է դռան մօտ:)

ԽԷՅՆ.-ՄԱՅՐ: (ծեռները իրար խփելով ու կոտր-տելով զնում է Տրաստի մօտ:) Պարոն Կուրտը և նա... Է. շատ հաւանական է, որ մի գժբախտութիւն պիտի լինի:

ՏՐԱՍՏ: (կիսածայն նորան:) Հանդա՛րտ, հան-

դա՛րտ... դէհ, մենք զնանք:

ՐՕԲ. (դիմում է մօրը սաստիկ յուզուած եւ ընդ-հատող փաղաքշանքով:) Է՛հ, իսկ եթէ մենք... մայր իմ... այլ ևս չը... (ընկելով Տրաստին:) Լաւ, զնանք:

Վ ա ը ա զ ո յ ր :

Վերջ III Գործողութեան:

ԶՈՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵՆ ԴԵՎԵՐԱՅԻՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ I

ՏՐԱՍ ՐՕԲԵՐՏ (սկսակէն կոնատակին
դրած) և ՎԻԼՀԵԼՄ:

ՎԻԼՀԵԼՄ: (ցած ձայնով ճրաստին:) Ինձ խիստ
արգելուած է պարոն Խէյնիկէին ընդունելը:
ՏՐԱՍ: Ինձ ևս:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Խնդրեմ, ինչպէս կարելի է: Դժուար. ձեր
բանն ուրիշ է:

ՏՐԱՍ: Խորն զգացուած եմ, բայց պ. Խէյնիկէն
ինձ հետ եկաւ: Պատասխանատուութիւնը ինձ
վերայ եմ առնում: Մենք այստեղ կը սպա-
սենք պ. Միւլինգին:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Բայց...

ՏՐԱՍ: Դուք որն էք աւելի լաւ համարում, թող-
թա՞րեմ, թէ ոսկեգրամներ: (քսակում փա-
թաթում է:) Միթէ ոչ ոք չ'կայ տանը:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Ինքը, պ. Միւլինգը գնաց գործարանը.
տիկինը հիւանդ է, նորա զուգը ցաւում է,

Իսկ օրիորդը կրտսեր աղալի հետ քաղաք
գնացին:

ՏՐԱՍ: Միասին:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Օ՛, նորանք երբէք միասին դուրս չէին
գնալ: Կրտսեր աղան ուղում էր մերժել հիւ-
րերին, որոնք այսօր ճաշի էին հրաւիրուած...

ՏՐԱՍ: (նորան փող տալով:) Լաւ, գնացէք:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Ինչ էք հրամայում:

ՏՐԱՍ: Գնացէք: (Վիլհելմը գլուխ տալով գնում է:)

ՏԵՍԱՐԱՆ II

ՏՐԱՍ և ՐՕԲԵՐՏ:

ՏՐԱՍ: Ե՛կ այստեղ, տղաս!

ՐՕԲ. Ինչ ես կամենում:

ՏՐԱՍ: Ինչ եմ կամենում: Դու շատ լաւ գիտես,
որ երբէք ոչինչ չեմ ուղում: Ես միշտ լանձ-
նուած եմ բաղդի բերման: Բայց այստեղ
խնդիրը նորանումն է, թէ դու ինչ ես ու-
ղում այս տան մէջ:

ՐՕԲ. Կամենում եմ հաշիւ տալ:

ՏՐԱՍ: Ասենք, ես այդ գիտեմ, միայն մի բան
չեմ հասկանում. քանի որ դու այլ ևս մտա-
դիր չես այդ ձեռը տալու, որը տալիս են
աշակիսի դէպքերում ամեն մի պատուաւոր
մշակին. ուրեմն չեմ հասկանում, ինչո՞ւ դու
անմիջապէս չես ուղարկում հաշիւը նորա
գրասենեակը, որ վերջանայ գնալ:

ՐՕԲ. Դ՛հաշիւ է, դա ամենից լաւ կը լինէր:

ՏՐԱՍ: Իմ թանկագին, թող տուր ինձ միանգամ
էլ խօսել քեզ հետ իբրև սրտակցի:

ԲՕԲ. Ասա, ասա:

ՏՐԱՍ: Դու ցնորքների ետևիցն ես ընկնում:

ԲՕԲ. Միթէ: Ինչպէս:

ՏՐԱՍ: Քո անձնական պատիւը ոչ ոք չ'ըօշափեց:

ԲՕԲ. Յիրաւ?:

ՏՐԱՍ: Որովհետեւ աշխարհիս երեսին այդ ոչ ոք
չի կարող անել:

ԲՕԲ. Այդպէս, այդպէս:

ՏՐԱՍ: Այն ինչ որ դու պատիւ ես անուանում. դա
չափաւորութիւն է ամօթխածութեան, արդա-
րամտութեան և վստահութեան զգացմունքնե-
րի: Այդ ամենը՝ ինչ որ դու փաշփայել,
դաստիարակել ես քո մէջ բարոյական կեան-
քովդ և խիստ պարտաճանաչութեամբ՝ չի կա-
րող պատահել, որ մէկն իւր տղայական
վարմունքով կարողանայ խլել, ինչպէս քո
սրտի բարութիւնն ու սեփական առողջ դա-
տողութիւնը: Կամ այդ պատիւ ասած բանը
քո «Եսի» մասն է, կամ թէ չէ նա բոլորովին
զոյութիւն չ'ունի: Դու ոչ մի կապ չ'ունիս
նորանց հետ, որոնց պատուին կարող է դիպ-
չել ամեն մի յայտնի վարսավիր, կամ կօշկա-
կար, որն անզգուշութեամբ ձգում է իւր
ձեռնոցը և մենամարտութեան է հրաւի-
րում... Այն պատիւն է լաւ, որը ինչպէս
հայելի է լիմարների, ինչպէս խաղալիք թա-
փառաշրջիկների և ինչպէս անուշահոտ իւղ

պճնասերների համար:

ԲՕԲ. Դու խօսում ես իբրև այնպիսի մի անձ, որը
դժբաղաւթիւնը փոխում է առաքինութեան:

ՏՐԱՍ: Այդ շատ կարելի է, որովհետեւ առաքի-
նութիւնը, անբաղաւթիւնիցն է առաջ գալիս:

ԲՕԲ. Իսկ իմ ընտանիքը...

ՏՐԱՍ: Իսկ ես կարծում էի, թէ դու այլ ևս չ'ու-
նիս ընտանիք: (Տօքերտը յուզմունքից ծած-
կում է երեսը ձեռներով:) Ես շատ լաւ եմ
հասկանում քեզ, բայց դա ոչինչ է, եթէ ոչ
նեարդերի ցնցումն. սրանց, կարծես, հէնց նոր է
կտրել բժիշկը: Քեզ մի խաբիր:

ԲՕԲ. Դու ելբէք քոյր չե՞ս ունեցել:

ՏՐԱՍ: Ասա, խնդրեմ, միթէ ես, իբրև ազնուա-
կան արիստօկրատ, պարտական եմ քեզ վեհ-
անձնութիւն սովորեցնել դէպի խեղճերը,
աղքատները և այլն... Սիրելիս, մի՛ արհա-
մարհիր սրտակիցներիդ և ծնօղներիդ. մի՛ ա-
սիր, թէ նոքա ինձանից և քեզանից վատ են:
Միայն թէ նոքա այլ վիճակի մէջ են՝ ուրիշ
ոչինչ... Նորանց միջ կայ այնպիսի զգացմուն-
քներ, որոնք բոլորովին օտարոտի են քեզ հա-
մար: Նորանք կեանքի վերայ նայում են այն-
պիսի հայեացքով, որ բոլորովին քեզ անհաս-
կանալի է: Ուստի՝ դորա համար նորանց մե-
ղադրել քո կողմից լիմարութիւն կը լինի: Եւ
վերջապէս, իմ բարեկամ, իմանաս, որ դու քո
ընտանիքի անդամների հետ մղած պատերազ-
մում սկզբից մինչև վերջն անիրաւացի ես:

ԲՕԲ. Տրաս'տ, և այդ բանը դո՛ւ ես ասում:

ՏԲԱՍՏ: Այո՛, ես այդ թույլ տուի ինձ... Դու եկել ես ուրիշ երկիրներից, որտեղ կարգին մարդկանց մէջ ինն անգամ դու փոխել ես քո բնուորութիւնը և դու այժմս պահանջում ես ձերոնցից, որ նոքա մի օրուայ մէջ փոխեն իրենց մօրթը, որի մէջ նոքա մեծացել են: Այդ շատ կարճամտութիւն է քո կողմից, զաւակս, իսկ քրոջդ պատիւը Միւլինդը իսկապէս վերադարձրել է: Հէնց այդ պատիւը, որ նորան հարկաւոր էր պերճ ապրելու համար, որովհետեւ ամեն բան աշխարհումս ունի իւր համապատասխան փոխարինագիւնը: Մի ազնուականի պատիւ գնահատվում է, կարելի է արիւնով, ես կարելի եմ ասում, իսկ մի դռնապահի պատիւը կարելի է գնել փոքրիկ գումարով, կամ մի քանի կոպէկով: (Րօքերտը քարկուլթեան նշաններ է անում:*) Ինձ չ'ուտես, խնդրեմ, սպասիր, ես դեռ ես չեմ վերջացրել խօսքս: Ուղիղ, ինչ միտք ունի, աստ խնդրեմ, այս դէպքում մի օրիորդի պատիւը, քան այն, որպէս զի նա իւր ապագայ մարդու համար յայտնի օթիտ տանի հանգիստ խղճով, մաքուր սրտով ու անկեղծ տրամադրութեան տակ: Չէ՞ որ այդ ամենը հարկաւոր է մարդու գնալու դէպքում: Ապո՛ւ, հարցրո՛ւ, խնդրեմ, այն դասակարգի մարդկանց. երբ էր քուրդ աւելի նախանձելի հարսնացու. այժմ, թէ առաջ, երբ նա Միւլինդից ստացաւ մի յայտ-

նի և խօշոր գումար:

ԲՕԲ. Տրաստ, դու կոպիտ ու դաժան ես:

ՏԱՍՍ: Կոպիտ եմ, ինչպէս բնութիւնը, խիստ ու դաժան, ինչպէս ճշմարտութիւնը: Միայն ծոյլերն ու վախկոտներն են յօրինում իրենց համար հովուական a tout prix. *) Բայց չէ՞ որ դու նորանց հետ ոչ մի կապ չ'ունիս: Ուստի, տո՛ւր ինձ ձեռք, թափ տու՛ր ոտերիցդ հայրենիքի փոշին և երբէք այդ բոլորի վերայ երեսդ չը դարձնես նայելու:

ԲՕԲ. Բայց նախ ես պիտի անձնական բաւարարութիւն ստանամ:

ՏԲԱՍՏ: Այդպէս ուրեմն, կը նշանակէ, դու կամենում ես ինչպէս էլ որ լինի՝ նորա հետ մենամարտել:

ԲՕԲ. Թէեւ ես կը հրաժարուէի՛ այդ մտքից, բայց այժմ... այո՛, կամենում եմ:

ՏԲԱՍՏ: Ես կարծում եմ, պէտք չէ... այդպէս հնապաշտ լինել:

ԲՕԲ. Հնապաշտ. կարելի է: Կարելի է, այո՛, հէնց նորա համար, որ ես ծնուել եմ աղքատ, ստրուկ... իմ հասկացողութիւնները պատուի մասին շատ թուուցիկ և թեթեւ են. ես չեմ կարող բարձրանալ ու հասնել քո հայեացքների բարձրութեանը: Հանգիստ թո՛ղ ինձ: Թո՛ղ ես ոչնչանամ այս դէպքում իմ սահ-

*) Ման. a tout prix—ամեն բանի ձեռնահաս փոխարենը ստանալու: Զիջանդ:

մանափակ հայեացքների մէջ:
 ՏՐԱՍՏ: Բայց եթէ նա հրաժարուի:
 ԲՕԲ. Ես նորան կ'ստիպեմ:
 ՏՐԱՍՏ: Օհ... (ինքն իրեն:) Ահա, թէ ինչու հա-
 մար է ատրճանակը... (նորան:) Ելի մի բան,
 զաւակս... եթէ դու կամենում ես ինչպէս էլ
 լինի, որ պ. Կուրտը քո կաշին ծակէ, ուստի,
 դու նորանից հրաժարուելու ամեն մի պատ-
 ճառը պէտք է խլես:
 ԲՕԲ. Ախ', Աստուած իմ: Դու կատարելապէս իրա-
 վացի ես:
 ՏՐԱՍՏ: (հանելով քսակը:) Դու ամաչում ես, ինչ է:
 ԲՕԲ. Ո՛չ, առանց այդ էլ դու ինձ համար շատ
 բան ես արել:
 ՏՐԱՍՏ: (տալով նորան չէկը:) Ահա քեզ:
 ԲՕԲ. Բայց եթէ ես երբէք չ'կարողացայ քեզ այդ
 հատուցանել:
 ՏՐԱՍՏ: Ե՛հ, ես այն ժամանակ սառույցի վերայ կը
 գրեմ, ինչպէս սովորաբար գործ են դնում
 բարեկամները միմեանց մէջ: (փայփայում է
 նորա գլուխը:) Բայց ես կարծում եմ, որ
 գործը մինչև այդ տեղ չի հասնի: Հա՛, զա-
 ւակս, էլի մի բան, որի մասին դու բոլորո-
 վին մոռացել ես:
 ԲՕԲ. Ինչ:
 ՏՐԱՍՏ: Լէօնորան:
 ԲՕԲ. (ցնցունելով:) Մի խօսի նորա մասին:
 ՏՐԱՍՏ: Դու նորան սիրում ես:
 ԲՕԲ. Ես այդ հարցին ոչինչ չեմ պատասխանիլ:

ՏՐԱՍՏ: Երևի նա պիտի տեսնի քս անձի մէջ իւր
 եզրօր սպանողին:
 ԲՕԲ. Աւելի լաւ կը լինէր, եթէ նա տեսնէր ինձ,
 իբրև մի ապիկարի ու խարդախի:
 ՏՐԱՍՏ: (ողողունելով:) Իսկ միթէ ես էլ այդպիսի
 մի ապիկարի եւ անամօթի մէկը չեմ: Միթէ
 դու ինձ, իբրև մի քաղաքավարի մարդ չես
 ճանաչել: Միթէ ես եւս այժմ գլուխս բարձր
 չեմ պահում, ինչպէս ուրիշները: Ամաչիր:
 ԲՕԲ. (լռութիւնից յետոյ:) Տրա՛ստ, ներքը ինձ,
 խնդրեմ:
 ՏՐԱՍՏ: Ներե՛լ... Յիմարութիւն ես անում: Ես
 քեզ սիրում եմ, ուրիշ ոչինչ:
 ԲՕԲ. Տրա՛ստ, ես... չը պիտի մենամարտեմ:
 ՏՐԱՍՏ: Ազնիւ խօսք:
 ԲՕԲ. Ազնի՛ւ:
 ՏՐԱՍՏ: Ուրեմն գնանք:
 ԲՕԲ. Ու՛ր:
 ՏՐԱՍՏ: Ինչ գիտեմ... ուր ոտներս կը տանի:
 ԲՕԲ. Ներքը, ես չեմ կարող զրկել ինձ մի զուար-
 ճութիւնից. այն է՝ այդ բարերարի երեսին
 շարտել իր տուած փողը:

Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն III

ՆՈՅՆՔ Ե ՎԻԼՀԵԼՄ:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Ազան այս բոլորին անցու գնաց իւր
 18

գրասենեակը:

ՏՐԱՍ: (մի կողմը): Կուրտը չը կայ. հանգամանք-ները շատ լաւ են նպաստում:

ԲՕԲ. (վերցնելով սկապկան): Ես գնում եմ այն տեղ:

ՏՐԱՍ: Լա՛ւ, բայց սպասիր ինձ այն տեղ:

ԲՕԲ. Դու ելի ինչ գործ ունես:

ՏՐԱՍ: Դա արդէն իմ գործն է: Ե՛կ այստեղ. (ցած ձայնով): Նախ քան զնալդ, այդ ատը-ճանակը տո՛ւր ինձ:

ԲՕԲ. (վախեցած): Ինչպէս: Միթէ դու գիտես:

ՏՐԱՍ: Նա շատ պարզ երևում է գրականումդ:

ԲՕԲ. Ես խնդրում եմ, որ թողնես մնայ ինձ մօտ ատրճանակը. կամ դու երևի չես հաւատում ինձ:

ՏՐԱՍ: Ես վախենում եմ, որ քո մէջ նստած լինի իմ Պէպէն:

ԲՕԲ. Մի՛թէ, իրօք, մեզանում անազնիւների նոյն իսկ ազնիւ խօսքը նշանակուածին չ'ունի:

ՏՐԱՍ: Լա՛ւ, թո՛ղ մնայ ատրճանակը քեզ մօտ: (Բօրերտը եւ Վիլհելմը դուրս են գնում: Տրաստը շարժումներով նշաններ է անում Բօրերտին վերադարձնել, յետոյ կանգ է առնում): Հաւանական է, որ դա անդգուշութիւն էր: Ե՛հ, ոչինչ, եթէ այն լիմար երեխան վերադառնայ, ես նորան կը բռնեմ եւ կը պահեմ, որքան հարկաւոր է: Բայց այժմ բանը բոլորովին դժուարում չէ, այլ նորանում, որ եթէ,

լիրաւի, այդ օրիորդն այնպէս է, ինչպէս ես նորան ճանաչեցի:

ՏԵՍԱՐԱՆ IV

ՏՐԱՍ: Եւ ԼԵՕՆՈՐԱ: (ծմրոտայ շորերով, կանացի գլխարկով, միւշտակով, օղիկով (MYΦTA) ներս է մտնում՝ աջ կողմից):

ՏՐԱՍ: Ա՛... Հենց այդ անուանում եմ յաջողութիւն:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (ծեռ տալով նորան, սարսուելով): Կոմս, գիտէ՞ք այս ըսպէին որտեղ էի: Ձեզ մօտ: (շորերը հանում է): Դուք երևի սարսափում էք իմ վստահութիւնից... սակայն միայն ձեզնից կարող էի իմանալ, թէ այստեղ ինչ է կատարվում: Երկիւղ էի կրում... կասկածում էի, թէ եղբայրս մտադիր է այս դեռահաս օշի-որդին դժբաղդացնել... գիտէ՞ այդ մասին ձեր բարեկամը:

ՏՐԱՍ: Օ՛, եթէ միայն այդ լինէր:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ապա ելի ինչ:

ՏՐԱՍ: Ես պիտի խոստովանեմ, խօսք չեմ գրտնի, որպէս զի երիտասարդ օրիորդին...

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ասացէ՛ք, խնդրեմ, բոլորը:

ՏՐԱՍ: Լա՛ւ, ուրեմն լսեցէ՛ք: Ձեր ծնողները կարեւոր համարեցին ստիպել այն խեղճ, աղքատ մարդկանց մոռանալ իրենց ամօթն ու խայտառակութիւնը: Եւ նոքա մօտեցան նորանց հենց այն թոյլ կողմից, որտեղից աւելի հեշտ էր.

այն է՝ որ նոքա չքաւոր էին և փողի կարօտութիւն ունէին:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ուղի՞ղ եմ հասկացած, արդեօք: Եղբայրս դրամով ազատուել է այդ աղջկանից... (Տրատ հաստատապէս գլխով է անում): Աստուած իմ:

ՏՐԱՍ: Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ ես հեռու եմ պահում ինձ ամեն մի քննադատութիւնից: Բացի դորանից, այդ ամենն ամենասովորական բան է, որով առհասարակ խզվում են նման օրինակ կապերը: Բայց ես շատ եմ վախենում մեր բարեկամի մասին:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (Երեսը ծածկում է ձեռներով): Ինչով և երբ կարող եմ ես այդ ուղղել:

ՏՐԱՍ: Միթէ՞ դուք այդ ձեր պարտականութիւնն էք համարում:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Անկասկած, ես իմ բոլոր էութեամբ մեր ընտանիքի զգուելի սովորութիւններն ատում եմ: Վճարել... ամեն բանի համար վճարել... պատուի, իրաւունքի, սիրոյ... ամեն ինչ փողով գնել. այդ մենք կարող ենք... որովհետեւ հարուստ ենք: (ընկնում է ըստ կաթոռի վերայ, յետոյ վեր է թռչում): Ներեցէք, ես չեմ կարողանում է ինձ զսպել. ծնօղների մասին խօսում եմ, իբրև օտարների մասին, կարծէք թէ նոքա խորթ լինէին ինձ:

ՏՐԱՍ: Կարելի է նոքա ձեզ համար աւելի խորթ են, քան թէ կարծում էք:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (հիացած): Ա՛հ, երանի թէ այդ ճիշտ

լինէր: (Տրատը ականջ է դնում): Այդ ինչ է: ՏՐԱՍ: Ձեր եղբօր ձայնը չէ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (դռան մօտ): Այո՛, նա է, իւր ընկերների հետ:

ՏՐԱՍ: (ինքն իրեն): Ես 'ի զուր տեղը թողի նորա մօտ ատրճանա՛լը: (Քարճարճայն վերցնելով գլխարկը): Նա գրասենեակն է գնալու:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ո՛չ, նոքա այս կողմն են գալիս:

ՏՐԱՍ: (գլխարկը յետեւ դնելով): Շատ գեղեցիկ, ես նորանց այստեղ կը սպասեմ: Պատուելի օրիորդ, էլի մի խնդիր. իմ բարեկամի հետ միասին այսօր հեռանալու ենք այս տանից. վաղը մեկնելու ենք քաղաքից, իսկ քիչ ժամանակից յետոյ, կարելի է գնանք դէպի Եւրոպա:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (ինքն իրեն): Աստուած իմ:

ՏՐԱՍ: Բայց այսօր ես կամենում էի խանգարել Բօքերտին ձեր եղբօր հետ տեսնելու: Եթէ մի բան ինձ խանգարէ խառնուելու, այն ժամանակ, խնդրեմ, դուք ևս օգնէք ինձ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (տաք կերպով գլուխը խոնարհում է): Դռան ետեւից ձայներ: Նա գնում է դէպի ձախ, շուտ է գալիս: Կոմս, ես ինչ պիտի անեմ:

ՏՐԱՍ: Ինքդ քեզ հաւատարիմ մնա՛ս:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Պատրաստ եմ: (դուրս է գնում):

ՏՐԱՍ: Ե՛հ, այժմ սիրելիս...

ՏԵՍԱՐԱՆ V

ՏՐԱՍՏ, ԲՐԱՆԴՏ, ՇՏԵՆԳԵԼ և ԿՈՒՐՏ:

ԿՈՒՐՏ: (զարմացմամբ): Կոմս:

ԲՐԱՆԴՏ: (ցած ձայնով): Լաւ է, որ մենք էլ նորա հետ ենք:

ՏՐԱՍՏ: Պարոն Միւլինգ, խնդրեմ մի քանի ըսպէ նուիրեցէք ինձ ձեր ժամանակից:

ԿՈՒՐՏ: Ժամանակ չ'ունիմ, Կոմս. հայրս ինձ սպասում է:

ՏՐԱՍՏ: (մի կողմ): Օհօ... (ըստ ձայնով): Այստեղ գործը կայանում է մի խնդրի մէջ:

ԿՈՒՐՏ: Կոմս, ես բարեկամներիցս զաղտնիք պահել չը գիտեմ: (նստում նստում):

ՏՐԱՍՏ: Իմ ամենալաւ բարեկամներից մէկը սաստիկ անպատուած է ձեզնից: Բայց, թէ իմ խորհրդով և թէ այն սիրոյ համար, որ նա ունի դէպի ձեզ, հրաժարուեց ձեզանից բաւարարութիւն պահանջելու:

ԿՈՒՐՏ: Դուք սխալվում էք, Կոմս, պ. Խէյնիկէն արդէն ստացել է այդ բաւարարութիւնը:

ԲՐԱՆԴՏ: Ուրիշ բաւարարութիւն տալ նորան մենք չէինք կարող:

ԲՐԱՆԴՏ: (նայում է նորանց ոտից մինչև գլուխ): Թողնենք այդ հարցը, պ. Միւլինգ: Իմ բարեկամը, ինչպէս ես ենթադրում եմ, այժմ հօրդ մօտ է գտանվում, որովհետեւ նա պըն-

դել էր, որպէս զի նորան թոյլ տրուի անձամբ հաշիւ տալու:

ԿՈՒՐՏ: Եթէ այդ նորան բաւարարութիւն է տալիս:

ՏՐԱՍՏ: Այո դէպքում նա ձեզ հետ շատ էր ուզում տեսնուել:

ԿՈՒՐՏ: Նա այդ կարող է ունենալ, Կոմս:

ՏՐԱՍՏ: Մի ժամից յետոյ բարեկամս թողնում է ձեր գործարանը: Ի նկատի ունենալով նորա զրգուած վիճակը, որի մէջ նա գտնվում է, շատ ցանկալի կը լինէր խուսափել մի առ ժամանակ իրար տեսնելուց:

ԲՐԱՆԴՏ: Կոմս, երկչոտութեան դրօշ բարձրացնելը երբէք արձագանք չի գտնիլ գերմանական սրտի մէջ:

ՏՐԱՍՏ: (հանդարտ կերպով): Պարոն սպայ, ես ինձ թոյլ չը տուի դիմել ձեզ: Պ. Միւլինգ, լաւ մտածէք. այդ ասում է ձեզ մի այնպիսի մարդ, որին այս դէպքում պիտի թանգ գնահատէք: Ոչ թէ, ի հարկէ, համակրութիւնից, ինչպէս այդ ինքս պարզապէս ասում եմ: Ես ինձ թոյլ եմ տալիս այդ պատճառաւ դիմել ձեզ բարեկամաբար. այդ պարոնների ազդեցութեան մի ենթարկուէք:

ՇՏԵՆԳԵԼ: Ո՛չ, ո՛չ, մեզ մի ենթարկուի:

ԲՐԱՆԴՏ: Տուէք ազատութիւն այն զգացմունքներին, որոնք զաղտնի կերպով ձեզ ասում են. դուք չը պիտի ընդգիմանաք ստութեան գիտակցութեանը, որը դուք ունեցել էք դէպի ձեր ընկե-

րը, ձեր մօտ բարեկամը: Գուք լռում էք.
այդպէս չէ: Դուք կը կատարէք իմ խնդիրը:
ԲԲԱՆԴՏ: (ցած ձայնով Կուրտի ետեւից:) Դէ՛հ,
նորան մէկ լաւ:

ԿՈՒՐՏ: Ես լ'ոռւմ եմ, Կոմս, որովհետեւ խօսք չեմ
գտնում զարմացքս ձեզ յայտնելու ձեր օտա-
րօտի ցաւակցութիւնների վերաբերմամբ: (ըռ-
լորը վեր կն կենում:)

ԲԲԱՆԴՏ: (Կուրտի ետեւից ցած ձայնով:) Շատ
լաւ արեցիր, շատ լաւ:

ԿՈՒՐՏ: Ես թոյլ եմ տալիս ինձ ձեզ հարցնելու.
ինչ բան է ձեզ իրաւունք տալիս իմ տան
մէջ ինձանից պահանջ ունենալու:

ՏԲԱՍՏ: Այն պահանջը, որ դուք ականջի ետեւն էք
ձգում:

ԿՈՒՐՏ: Միթէ դուք կարող էք գորանում կասկա-
ծել, Կոմս:

ԲԲԱՆԴՏ: (ցած ձայնով:) Մի լաւ, մի լաւ...

ՏԲԱՍՏ: (մի կողմը դառնալով:) Ուրեմն հարկաւոր
է 'գործ դնել անշուշտ աւելի արմատական,
խիստ միջոցներ... (ըարձր:) Այո՛, կասկածում
էի: Դեռ ևս մի քիչ յոյս ունէի, թէ գործ
ունիմ պատուի տէր մարդու հետ... ներողու-
թիւն, սխալուել եմ:

ԿՈՒՐՏ: Կոմս, այդ...

ՏԲԱՍՏ: Անպատուութիւն է. միթէ: Այո՛:

ԿՈՒՐՏ: Որի համար դուք ինձ բաւարարութիւն
պիտի տաք:

ՏԲԱՍՏ: Ես ուրիշ ոչինչ աւելի լաւ բան չեմ ցան-

կանում:

ԿՈՒՐՏ: Գուք վաղը կը լսէք իմ մօտին:

ՏԲԱՍՏ: Վաղը: Միթէ ձերօնք կարող են քնել այդ-
պիսի մի անպատուութիւնից յետոյ: Իսկ ես
սովորութիւն ունիմ այդպիսի անբարոյական,
կեղտոտ բժերն անմիջապէս լուանալ:

ԿՈՒՐՏ: (կմ'կմալով:) Եթէ կամենաք, պատրաստ եմ:

ՏԲԱՍՏ: (մի կողմը դառնալով:) Փառք Աստուծոյ:
(ըարձր:) Այսպէս, ուրեմն գնանք:

ԲԲԱՆԴՏ: (մէջ մտնելով:) Սիրելի Կուրտ, ամեն
բանի մէջ աստիճանաբար վարուի՛ր. դու իբրեւ
ուսուս, այլ ևս ոչինչ բանի վերայ չես կարող
խօսել այս պարօնի հետ: (ըարձրաձայն:)
Նախ՝ որ պատուի օրէնսդրութեան գիրքը կամ
կօդէքսը պահանջում է, Կոմս, որ հակառա-
կորդներն ունենան 24 ժամ ժամանակամիջոց,
որպիս գի իրենց գործերը կարգի բերեն: Մենք,
այսինքն ես եւ բարեկամս թերեւս օգտուէինք
այդ իրաւունքից: Եթէ այժմ գանք օրէնքի
երկրորդ յօդուածին, մենք ստիպուած չէինք
լինի հրաժարուիլ ձեզանից բաւարարութիւն
պահանջելու հաճոյքից, որովհետեւ դուք, Մե-
ծապատիւ պարօն, մեզ չ'անպատուեցիք:

ՏԲԱՍՏ: Ա՛... ա՛...

ԲԲԱՆԴՏ: Դուք պատկանում էք այն մարդկանց
դասակարգին, որոնք մեզ անպատուել չեն
կարող:

ՏԲԱՍՏ: (ուրախ:) Այդպէս է, այդպէս է:

ԲՐԱՆԴՏ: Յիշեցէք, խնդրեմ, որ Կոմս Տրաստ Զարեհրդը 25-ին յունիսի 1864 թուին, ինչպէս տեղեկացաւ նորա իսկական վկայաթղթերից, ստիպուած է եղել թղթախաղի պարտքի պտտճառով թողնել իւր զինւորական ծառայութիւնը և հեռանալ այն զօրագնդից, որի մէջ նա ծառայելիս է եղել: Ուստի, (անհոգաբար գլուխ է տալիս) Կոմս...

ՏՐԱՍ: (ըարձրածայն ծիծաղելով:) 'Ի սրտէ շնորհակալ եմ ձեզանից, պարոններ, այդ ձեր տուած դասի մասին: Ես դորան լիովին արժանի եմ, որովհետեւ մարդու ամենամեծ յանցանքն. այդ նորա անկարգ, անկանոն և անհեռատես վարմունքն է: Եւ գլխաւոր բանն այն է, որ դորանից ես դուրս բերի հետեւալը. ինչքան էլ որ մարդս բարձր չը լինի ժամանակակից հասկացողութիւնից պատուի գաղափարի մասին, նա միշտ դարձեալ նորա ստրուկն է մնում, թէեւ մեր խօսքը միայն այն բանի մասին էր, որպէս զի ազատել վտանգից իւր անբաղդ բարեկամին: Պարոններ, ես ունիմ պատիւ, բայց ներողութիւն, ես պատիւ չ'ունիմ: Ախր իմ մէջ պատիւ չէք գտնի... Այսպէս ուրեմն, ինձ մնում է միայն պարզ հաճութեամբ մնաք բարով ասել ձեզ, իսկ այդ ինձ համար աւելի հաճելի է: (գլուխ է տալիս ու ծիծաղելով դուրս գնում):

ՏԵՍԱՐԱՆ V

ՇՏԵՆԳԵԼ: Հը... ահա, մենք էլի մեր պատուի հետ լիմար մնացինք:

ԲՐԱՆԴՏ: Ինչպէս: Մենք մեզ պահեցինք լիովին, իբրեւ լաւ ազնիւ մարդիկ:

ՇՏԵՆԳԵԼ: Բայց Բրանդտ, սուրճը ո՞նց է, սուրճը:

ԲՐԱՆԴՏ: Հարկաւոր է վերջապէս քիչ էլ մեր պատիւը պահենք, ինքնաճանաչ լինենք, բարեկամս... Ես շատ ուրախ եմ, որ կարողացամ քեզ այդ ծառայութիւնն անել, սիրելի Կուրտ: Գուր, առանց ինձ, ինչ պիտի անէիր: Այսպէս, մինչեւ երեկոյ:

ԿՈՒՐՏ: Մթթէ դու կրկին վերադառնալու ես դէպի քաղաք:

ԲՐԱՆԴՏ: Այո:

ԿՈՒՐՏ: Ես ճանապարհ կը դնեմ:

ԲՐԱՆԴՏ: Օ՜, այդ փախուստի կերպարանք կը ստանայ:

ԿՈՒՐՏ: Գլխումդ այդ ինչ բաներ են պտույտ գալիս:

ԲՐԱՆԴՏ: Իսկ Կոմսը քթի տակից ո՞նց պիտի ծիծաղի: Այժմ քո պարտականութիւնն է նորա հետ հանդիպել:

ԿՈՒՐՏ: Ե՛հ, այդ բանը կարելի է ասել, որ այդպէս չէ:

ԲՐԱՆԴՏ: Այդ քո պարտականութիւնն է, ես քեզ

ասում եմ. եթէ դու չես ուզում երևալ, իբրև
վախկոտ:

ՏԵՍԱՐԱՆ V•II

ՆՈՅՆՔ և ՄԻԻԼԻՆԳ (մազէ վերարկուով եւ
գլխարկով) նորա ետեւից վԻԼՀԵԼՄ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: (վերարկուն վայր ձգելով վիճելով
թելի վերայ:) Այդ սրտեղից նորա խելքին
փչեց շրջապատել ինձ գրասենեակում: Բարով
ձեզ, պարոններ: Հրամայեցէք այնտեղ վեր
առնել նորանից բոլոր գրքերը և հաշիւները
ու ասացէք նորան, որ նա կորչի այստեղից...
(վիճելով գնում է:) ԿՈՒՐՈՒ, դու ինչո՞ւ ես
ինձանից թաք կենում. դու գիտես, որ մեր
խօսակցութիւնները քեզ հետ դեռ ևս չեն
վերջացել:

ԿՈՒՐՈՒ: (ցած ձայնով Բրանդտին եւ Շտենգելին:)
Ըհ... այժմ իմ գլխին պատարագ կայ, ես
կը ստանամ իմը: Աղատուեցէք:

ՇՏԵՆԳԵԼ: Պարոն Միլինգ՝ մեր ժամանակը ...
դժբաղդաբար...

ՄԻԻԼԻՆԳ: Յ'տեսութիւն... պարոններ, չափազանց
ափսոսում եմ... ց'տեսութիւն

ԲՐԱՆԴՏ: (ցած ձայնով Կուրտին:) Յետոյ մեզ կը
պատմես, թէ ձեր պատահելն ինչպէս եղաւ:

ՏԵՍԱՐԱՆ V•III

ՄԻԻԼԻՆԳ և ԿՈՒՐՈՒ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Հ՛ր... ասենք այս անգամ ինձ լաշո-
ղուեց ամեն բան մի կերպով խաղաղ վերջա-
ցնել... Միայն Աստուած գիտէ, թէ ի՞նչպիսի
զոհաբերութիւններով: Ես այս բոլորը կը
գրեմ քո հաշուում: Բայց այժմ դառնանք այդ
պատմութեան բարոյական կողմին:

ՏԵՍԱՐԱՆ IX

ՆՈՅՆՔ և ԱՄԱԼԻԱ (խորքից) յետոյ ԼԵՕՆՈՐԱ.
(ձախ կողմից:)

ԿՈՒՐՈՒ: (ինքն իրեն:) Ահա մայրս էլ երևաց. լաւ
տեսարան պիտի լինի:

ԱՄԱԼԻԱ: Օ՛, ԿՈՒՐՈՒ, ԿՈՒՐՈՒ:

ԿՈՒՐՈՒ: Այո՛, մայրիկ:

ԱՄԱԼԻԱ: (նստում է:) Որդեակ, դու ծնողներիդ
շատ վիշտ ես պատճառել: Ինչ աստիճանի կեղ-
տոտ, վարմունք է: Ինչ աստիճանի ստորութիւն
է մեզ համար, որ դու ստիպեցիր քո ծեր հօ-
րը յարաբերութիւն ունենալ այդ կեղտոտի
հետ: (մոնող ԼԵՕՆՈՐԱյին:) Իսկ քեզ ինչ է
հարկաւոր այստեղ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ես ձեզ ասելիք ունիմ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այժմ մենք ժամանակ չ'ունինք: Ղեռ-
գնա՞ դու քո սենեակը:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Ո՛չ, հայրիկ, այդպիսի գործերում լռել
չեմ կարող, քանի որ ես ընտանիքի անդամ
եմ, ուրեմն, ես ևս իմ ձայնը պիտի ունենամ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ինչ է նշանակում այդ քո հպարտ ու
հանգիստավոր խօսակցութեան ձևը: Դու այդ
ինչպէս ես խօսում:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Մեր գերդաստանում այսօր մի տղեղ
դէպք է տեղի ունեցել...

ՄԻԻԼԻՆԳ: Կարող եմ ես իմանալ, թէ ո՞չ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: ... և ինձանից գաղտնիք պահելու կա-
րիք չը կայ: Անշուշտ, աշխարհային քաղաքա-
վարութեան կանոնների համեմատ, որոնց ակա-
մայ մենք ենթարկվում ենք, ես, իբրև մի
օրիորդ, աչքերս ցած գծած՝ ոչինչ չ'իմացո-
ղի դեր պիտի կատարէի, սակայն ներկայ դէպ-
քում անհրաժեշտ է այդ ձևը թողնել: Ինձ
ամեն ինչ յայտնի է:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Եւ դու չե՞ս խղճահարուի:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Այո՛, ես շատ եմ խղճահարվում ձեր տեղ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Բայց դու հասկանում ես, թէ ո՞ւմ հետ
ես խօսում. դու խելագարուէ՞լ ես, ինչ է:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Եթէ ես այնպէս չ'արտայայտեցի, խնդ-
րեմ ներէք: Բնաւ ցանկութիւն չունիմ ձեզ
վիրավորելու կամ չարացնելու: Գուցէ, իրօք,
ես վատ դուստր եմ եղած, գուցէ իրաւունք
չ'ունիմ իմ անձնական համոզմունքներն ու-
նենալու, մինչև որ անկախ դիրք չեմ ունե-

նալ: Եթէ այդպէս է, ներէք ինձ. կաշխա-
տեմ ուղղուել: Բայց ճշմարտութիւնը յարգե-
լով՝ վերադարձրէք նորան իւր պատիւը:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ես մինչև անգամ չեմ էլ ուզում քեզ
հարցնել: Իսկապէս քո ինչ գործն է, որ դու
այդ մարդու համար խօսում ես: Սակայն ինձ
բացատրէ, թէ դու ինչ ես հասկանում «վե-
րադարձրէք պատիւը» ասելով:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Աստուած իմ, գոնեայ ցանկութիւն յայտ-
նեցէք ամեն բան ուղղելու, իսկ յետոյ միջոց էլ
կգտնուի:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Դու կարծում ես: Դեռ մէկ առաջ
նստի, զաւակս, ես չեմ կամենում այս անգամ
էլ կանոններս փոխել և կ'աշխատեմ ներգոր-
ծել քո վերայ հեղաբար և համոզել քեզ փաս-
տերով, թէև այստեղ աւելի տեղն էր խիստ
պարսաւանքի: Նայիր սպիտակ գլխիս. նորա
վերայ չը կայ անպատուութիւն, թէև երբէք
չեմ զբաղուել, այսպէս ասած՝ պատուի գա-
ղափարի վերաբերեալ հարցերով: Ախ', կեան-
քի մէջ մարդս որքան տուժում է և չի հա-
մարձակվում բերանը բաց անել անգամ, եթէ
ուզում է նպատակի հասնել: Ենթադրենք,
որ դու ճշմարիտ ես, սաստիկ վրդովուած
ու նեղացած եմ քո եղբօր թեթեամտութեան
և անպիտան վարմունքի վերայ: Բայց ո՞վ է
ստիպում երիտասարդին ունենալ մի ինչ որ
է պատիւ: Եւ վերջապէս նորան այդ որոտեղից
է. խօսմ նորա ընտանիքից չէր լինի, և ոչ էլ իմ

առևտրական գործերից: Շատ լաւ, դու ա-
սացիր, որ նա ունէր պատիւ և մենք պարտա-
կան ենք նորան այդ պատիւը վերադարձնել:
Բայց ինչ բանով, ինչ կերպով: Կարելի է
պատկել Կուրտին ուղղակի այդ աղջկայ վե-
րայ:

ԱՄԱԼԻԱ: Ես ստիպուած եմ խնդրել քեզ, Թէոդո-
րոս, այդպիսի բաներ չ'ասել. մինչև անգամ
հանաքի մտքով:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Բայց չէ որ այդ բանը թէ ինչ և թէ
իմ գործին սաստիկ քամբաղդութիւն կը բե-
րէր: Այն ինչ՝ յիշեալ երիտասարդին լիովին
հնարաւոր է դուրս գալ այդ թշուառ պատ-
մութիւնից: Եթէ նա այդ չ'անի և ինչ հար-
ցնես թէ՛ ո՞վ պիտի լինի անբաղդը, մե՞նք,
թէ նա. այն ժամանակ ես կը պատասխանեմ.
նա... որովհետեւ ես անբաղդ լինելու բոլորո-
վին տրամադիր չեմ: Այսպէս եմ գործել բո-
լոր իմ կեանքում և իւրաքանչիւրն ինչ ճա-
նաչում է, իբրեւ մի պատուաւոր մարդ:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (Վերկենալով:) Հայրիկ, դա քո վերջին
խօսքն է:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Վերջինն է: Այժմ մօտ ե'կ ինչ, համ-
բուրիւր և խնդրիւր մօրիցդ ներողութիւն:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (յետ է կանգնում սարսափով:) Թո՛ղ
ինչ, ես չեմ կարող քեզ խաբել:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այդ ինչ է նշանակում:

ԼԵՕՆՈՐԱ: Հայրիկ, ես նկատում եմ, որ սխալ եմ.
եւ ձեզանից անհնարին բան եմ պահանջում:

Ես պարտական էի փոխել իմ հայեացքները
քեզ հետ հաւասարութեւ համար. սակայն...
(կանգ է առնում եւ ականջ դնում: Դուսն
ետելից ձայներ են լսվում:)

ՄԻԻԼԻՆԳ: Սակայն:

ԼԵՕՆՈՐԱ: (ինքն իրեն:) Նա է: (ըստ ձր:) Բայց...
եւ այլ ևս անկարող եմ:

ՏԵՍԱՐԱՆ X

ՆՈՅՆՔ և ՎԻԼՀԵԼՄ:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Երիտասարդ պ. Խէյնիկէն էլի այստեղ
է: (Կուրտը նրկնչում է:)

ՄԻԻԼԻՆԳ: Միթէ դուք չը յայտնեցիք նորան,
ինչ որ ձեզ հրամայել էի:

ՎԻԼՀԵԼՄ: Ինչպէս չէ, հաղորդեցի, բայց եկաւ
ետեիցս գրասենեակից:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այդ չ'եղած ու չ'իմացած կոպտութիւն
է, եթէ նա մի վայրկեանում չը...

ԿՈՒՐՏ: Ներողութիւն, հայրիկ, կարելի է նա կա-
մենում է իւր շնորհակալութիւնը յայտնել
քեզ: Ես կարծում եմ, որ նա դորա համար
բաւականին պատճառ ունի:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այդ ժողովուրդը շնորհակալութիւն ա-
սած բանը չը գիտէ:

ԿՈՒՐՏ: Չէ որ նա դեռ ևս պարտական է յանձնել
քեզ գրամարկը:

ՄԻԻԼԻՆԳ Ի հարկէ:
 ԿՈՒՐՏ. Վերջ 'ի վերջոյ այնտեղ պակասներ կ'եր-
 ևայ. այն ժամանակ զնա ու որոնիր նորան:
 ՄԻԻԼԻՆԳ. Ասենք, յիրաւի, թող նա ներս գայ:
 (Վիշէլմ' դուրս է գնում):
 ԱՍԱԼԻԱ. Գնանք այստեղից, Լէօնորա:
 ԼԷՕՆՈՐԱ. (արագ, փսփսալով): Կո՛ւրտ:
 ԿՈՒՐՏ. Ինչ է:
 ԼԷՕՆՈՐԱ. Զգուշացիր:
 ԿՈՒՐՏ. (աշխատում է ծածկել իւր շփոթութիւնը)
 Է՛հ, իմար բան է: (Ամալիա եւ Լէօնորա
 դուրս են գնում):

ՏԵՈԱՐԱՆ XI

ՆՈՅՆՔ և ՐՕԲԵՐՏ (ըստ երեսոյթին հանգիստ,
 խիստ պատուով, պատկէն կոնատակին):

ՄԻԻԼԻՆԳ. Դուք մի քիչ ձանձրացնող էք եղել, սի-
 րելիս: Է՛հ, բայց ես երբէք յանցանք չեմ
 համարում աւելորդ եռանդը ծառայութեան
 մէջ, նա մանաւանդ, երբ դա երեւում է պաշ-
 տօնից հեռացնելու վերջին րոպէում: Է՛հ,
 ինչ և իցէ, նստեցէք:

ՐՕԲ. Եթէ թող կը տաք, ես կը մնամ կանգնած:

ՄԻԻԼԻՆԳ. Ինչպէս կամենաք: Եղբօրս որդու մա-
 սին ես արգէն երեկ իմացայ: Նա լաւ է ապ-
 րում, թէև, յիրաւի, Կոմս Տրաստի տսելով,

գուարճ, ուրախ կեանք է վարում. թէև քիչ
 չափից դուրս: Բայց ինչ անենք. այդ սովո-
 րութիւնը լաւ շրջանի մարդկանց արեան
 մէջն է: Յօյս ունիմ, որ դուք հաշիւ էք
 բերել այնպէս չէ:

ՐՕԲ. Անշուշտ:

ՄԻԻԼԻՆԳ. Ե՛ւ:

ՐՕԲ. (որոնում է պատկայի մ'էջ եւ տալիս է
 նորան սեղանի վերայից): Ահա:

ԿՈՒՐՏ. (անհոգ ու ազատ, առանց քաշուելու):
 Կարելի է ինձ նայել, հայրիկ:

ՄԻԻԼԻՆԳ. Այո, այո, 'ի հարկէ, կարելի է: Դուք
 պատճէն էլ ունիք:

ՐՕԲ. Անկասկած:

ՄԻԻԼԻՆԳ. Ուրեմն տուէք այդ պատճէնը որդուս,
 խնդրեմ: (Կուրտ առաջ է գնում. երկուսն
 էլ կանգնած են լուռ իրար դէմ եւ չափում
 են աչքերով մ'էկը մ'իւսին ոտից մ'ինչեւ
 գլուխ): Ըստ առաջին երեսոյթին, թվում է գոր-
 ծերը լաւ են գնում: Զուտ արդիւնք ստա-
 ցուած է...

ՐՕԲ. (նայելով պայուսելի մ'էջ): 116, 227
 գուրդէն:

ՄԻԻԼԻՆԳ. Հօլանդական մի գուրդէնի հաշուով, որ
 70 մարկի է հաւասար, այդ կանէ ուրեմն...
 Կու՛րտ, դու էլ հաշուիր:

ՐՕԲ. 197, 585 մարկ:

ՄԻԻԼԻՆԳ. 8—1—3—5—8... շատ ուղիղ է, 197,
 856 մարկ 90 պֆենինգով... Կու՛րտ, ինչո՞ւ

դու էլ չես հաշվում:
ԿՈՒՐՏ: Եւ 90 պֆենինգ.— շատ ուղիղ է:
ՄԻԻԼԻՆԳ: Հըմ... սուրճի ահագին առևտուրից
այսպէս աննշան օգուտ: Այս ինչ է նշանա-
կում:

ԲՕԲ. (տալով նորան հաշուի թերթը): Ահա, ա-
ռանձին հաշիւը: Ես նախագուշակեցի, որ
Բրազիլիայի մրցումից սուրճի գործը թողա-
նում է, ուստի դաշտերի $\frac{5}{6}$ — ականք յա-
կապէս թէյ ցանեցի:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Դո՛ւք:

ԲՕԲ. Այո՛, ես:

ԿՈՒՐՏ: Օտարօտի է.

ՄԻԻԼԻՆԳ: Իսկ ինչպէս են քիննու կեղևի վերա-
բերեալ գործերը:

ԲՕԲ. Ահա հաշիւը: (տալիս է նորան մ'ի ուրիշ
հաշուէթուղթ):

ՄԻԻԼԻՆԳ: Նոյնպէս մի առանձին աչքի ընկնող
բան չի ներկայացնում: Բայց սրտեղից է այս-
պիսի օգուտը:

ԲՕԲ. Պիտաւորապէս արգիւնաւէտ դուրս եկան
ծխախոտի սերմերի ցանած փորձերը, որ բե-
րել էինք սուել Սումատրա կղզուց: (տալիս
է նորան էլի մ'ի ուրիշ հաշուէթուղթ): Ես մտ-
նաւանդ, երբ սկսեցինք թէյի մշակելը:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այդ վստահ քալըն արիք դուք ձեր
նախաձեռնութեամբ.

ԲՕԲ. Բոլորովին մենակ, թէեւ այդ դէպքում ես
օգտուեցի նա և իմ բարեկամ Կոմս Տրաստի

խորհուրդներով.

ՄԻԻԼԻՆԳ: Իսկ եղբօրս որդին հաւանում էր այդ
միջոցները:

ԲՕԲ. Յետոյ, 'ի հարկէ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: ձմարիտ ասացիր, սիրելի Կու՛րտ, որ
այս բոլորը շատ օտարօտի է:

ԲՕԲ. Հարցնելու էլի բան ունե՞ք:

ՄԻԻԼԻՆԳ: 'Ի նկատի առած, ինչպէս որ դուք ձեզ
պահում էք, բոլոր իմ առևտրական գործերը
ճովա կղզում, արգեօք բոլորը ինքնուրոյն էք
կատարել և թէ ինչ կերպով:

ԲՕԲ. Որովհետեւ ես լիազօր հաւատարմութուլթ
ունէի:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այդ ժամանակ սրտեղ էր իմ եղբօր
որդին:

ԲՕԲ. Այդ հարցին ես չեմ պատասխանիլ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Միթէ եղբօրս որդին ամեն օր չէր լի-
նի գրառենեակում:

ԲՕԲ. Ո՛չ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: (աւելի եւս ակէկոծուելով): Իսկ երբ էր
լինում նա այնտեղ:

ԲՕԲ. Երբ որ Համբուրգից փոստան գալիս էր և նա
փողի պէտք ունէր:

ԿՈՒՐՏ: Դորանով ինչ էք ուզում ասել. իբր թէ.
հօր եղբօրս որդին գործիցը յետ էր ընկնում:

ԲՕԲ. Ես ուզեցայ ասել միայն այն, ինչ որ ասացի:
ՄԻԻԼԻՆԳ: Բայց նեղութիւն կրէք բացատրել ինձ...

ԲՕԲ. Ես ինձ իրաւունք չեմ համարում պատմել
իմ պարոնի մասնաւոր կեանքի մասին:

ԿՈՒՐՏ: Իսկ նորանց ցեխոտել դուք ձեզ իրաւունք էք համարում:

ՐՕԲ. (ուզում է յարձակուել նորա վերայ, բայց իրեն զսպում է:) Դարձեալ հարց ունե՞ք:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այժմ ձեզ մօտ պատրաստի ո՞րքան փող կայ:

ՐՕԲ. Ես ունիմ հետս բերած 95,000 զուլդէնի փոխանակադրեր զանազան բանկերի վերայ: Ահա և նոքա:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Կո՛ւրտ, համեմատէ և տես, ճիշտ են, թէ ո՛չ: (Երկուսն էլ կրկին կանգնում են իրար դէմ ու դէմ: Կուրտը վերցնում է փոխադարձ թղթերը եւ նայում է նորանց մէկ-մէկէ:)

ՐՕԲ. Այժմ բոլորը վերջացաւ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Մի քիչ էլ սպասեցէք: (Լռութիւն:)

ԿՈՒՐՏ: Շատ ուղիղ է:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Սակայն, իմ սիրելի պ. Խէյնիկէ, ցանկանում եմ ձեզ բաղդաւորութիւն և յաջողութիւն ձեր ապագայ մի ուրիշ ասպարիզում: Կարգին և քաղաքավարի մարդ մնացէք. չը մոռանաք, որ դուք պարտական էք իմ տանը և իմ օջախին:

ՐՕԲ. Ո՛չ, ես այդ չեմ մոռացել: Բայց ահա այն 40 հազարը, որ դուք բարի էք եղել տուել էք հօրս:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այս 40 հազարը բնծայ էր, ալ ո՛չ թէ ձեռաց փող տուած վերադարձնելու համար:

ՐՕԲ. Այնուամենայնիւ ես իմ պարտքս եմ համար

ընդ վերադարձնել ձեզ այդ գումարը:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Դուք իրաւունք ստացել էք ձեր հօրեց այդ գումարը վերադարձնելու:

ՐՕԲ. Ո՛չ, ես իրաւունք չեմ ստացել նորանից:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ուրեմն այս փողերը ձերն է:

ՐՕԲ. Այո, իմս է:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Այդպէս, այդպէս:

ԿՈՒՐՏ: Հայրիկ, արդեօք չե՞ս հետաքրքրվում այն բանով, որ պ. Խէյնիկէն այդքան խնայողութիւն է արել:

ՐՕԲ. (մի վայրկեանում զլխի է ընկնում, թէ քանը ինչումն է. հասկանում է այդ խօսքերի միտքը. ուստի, աղաղակում է եւ տորձանակը ձեռին յարձակվում է Կուրտի վերայ բռնելով նորա կոկորդից:) Անազնիւ, չետ ա՛ռ խօսքերդ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ազատեցէք, ազատեցէք...

ՏԵՍԱՐԱՆ XII

ՆՈՅՆՔ, ԼԷՕՆՈՐԱ, յետոյ ԱՄԱԼԻԱ:

ԼԷՕՆՈՐԱ: (վրայ վազելով:) Րօբերտ, խղճացէք:

(Րօբերտը նորան տեսնելով, ատրձանակը վայր է ձգում եւ հեռանում է, ծածկելով երեսը ձեռներով: Կուրտը ծանր կերպով շունչ առնելով, ընկնում է քաղմիցի վերայ:)

ԱՄԱԼԻԱ: (դուրս է գալիս միջին դռնից:) Ինչ է պատահել... Կո՛ւրտ... օգնեցէք... սպանո-

զը, սպանողը. Թէոգորոս, զանգահարեցէք...
ՄԻԻԼԻՆԳ: Հանգարտ, հանգարտ, այլ ևս վտանգ
չը կայ: Էլ ինչ է հարկաւոր քեզ: Գնա՛, կո-
րէր այստեղից:

ԲՕԲ. Ինչպէս գող, այնպէս չէ: (Լէօնորան շար-
ժումներ է անում:) Այո՛, Լէօնորա, ես
խնայողութիւն արի ձեր հօր համար, այժմ ինձ
իբրեւ գող դուրս է անում իւր տանից:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Ի սէր Աստուծոյ, հայրիկ, դուք ինչ
էք բերում մեր գլխին:

ԲՕԲ. Լա՛ւ: Այսպէս ուրեմն, այսօր հաշուի օր է:
Համեմատենք մեր հաշիւները, կամ այսպէս
ասած, դրստուենք: Հաւասարեցնենք աղայի
պալատի նման տան և մեր վերնաշարի խըր-
ճիթի մէջ եղած հաշիւը... Ես ձեզ համար
գուտ օգուտ բերել եմ ատամներով և մատ-
ների ծայրերով ու այսքան ժամանակ մի ծըպ-
տու անգամ չը հանեցի ռոճկիս մասին: Ես
ձեզ վերայ նայում էի, իբրեւ սուրբի վերայ:
Դուք իմ հաւատն ու կրօնն էիք: Բայց դուք խե-
ցիք, լափշտակեցիք անամօթաբար ինձանից
իմ ընտանիքի և քրոջս պատիւը: Չէ՞ որ նա
պատուաւոր անարատ օրիորդ էր, նա դունից
դուրս չէր գալիս: Դուք գողացաք ինձանից
զէպի իմոնցս ունեցած սէրը: Թէեւ նոքա կեղ-
տոտ, ցեխոտ աղքատներ են, բայց ես նորանց
սիրում եմ: Դուք գողացաք ինձանից այն
բարձր, որի վերայ ես հանգստանում էի ձեզ
համար անդուլ աշխատութիւնիցս յետոյ:

Դուք գողացաք, խլեցիք ինձանից իմ թան-
կագին հայրենիքը և ծննդավայրը... Դուք
գողացաք ինձանից զէպի մարդիկ ունեցած
սէրս և յոյս առ Աստուած: Դուք գողա-
ցաք, լափշտակեցիք իմ հանգստութիւնը,
իմ ամօթը և իմ անգորրը խիղճը: Վերջապէս
դուք գողացաք իմ երկնքի արեգակը: Սակայն,
իրօք, գողեր և աւազակները դուք էք:

ՄԻԻԼԻՆԳ: (չուլթիւնից յետոյ:) Ինչ է, դու ու-
զում ես, որ կանչեմ ծառային քեզ տանից
դուրս շարտէ՛... այո՛...

ԼԷՕՆՈՐԱ: (մտնելով նորանց մէջ:) Այդ բանը չի
կարող լինել, հայրիկ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Ինչ: Դու համաձակվում ես:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Նա այստեղից ազատ, առանց վիրաւո-
րանքի կը հեռանայ, ապա թէ ոչ դու ինձ էլ
պիտի դուրս շարտես նորա հետ:

ԲՕԲ. Լէօնորա, ինչ էք ուզում անել:

ԼԷՕՆՈՐԱ: Հայրիկ, միթէ նորանից ներողութիւն
խնդրելու, գոնեա, դու մի բառ չ'ուշեմ, մի-
այն մի բառ:

ՄԻԻԼԻՆԳ: Դու գժուե՛լ ես, ինչ է:

ԲՕԲ. Լէօնորա, թողէք: Ես երախտագիտութեամբ
պիտի լիջեմ ձեզ, քանի որ կենդանի եմ: Ձեր
անձի մէջ ես թողնում եմ այն՝ ինչ որ հայ-
րենիք է անուանվում: Մնաք բարեաւ: (գնում
է դռան մօտ:)

ԼԷՕՆՈՐԱ. (ճշալով ընկնում է նորա ետեւից եւ

կախ է ընկնում նորանից:) Մի գնա, մի գնա. իսկ եթէ դու հեռանում ես՝ ինձ էլ վերցրո՛ւ:

ԲՕԲ. Լէօնորա:

ՄԻԻԼԻՆԳ. Այդ ինչ է նշանակում:

ԼԵՕՆՈՐԱ. Ինձ մենակ մի թողնիր այստեղ: Ինձ համար աստիկ ցուրտ է և սարսուռ է պատճառում այս մարդկանց հետ ապրելը: Իմ ծննդավայրը, հայրենիքըն ու աղբը, բո հուսթեան մէջն է: Հայրենիքի ու թիշտ քեզանով է զօրացել: Նայիր, ես քեզ գրկում եմ, դու չես կարող ինձ երեսի վերայ թողնել ու գնալ:

ՄԻԻԼԻՆԳ. Ախ, այս ինչ խախտակութիւն է:

ԼԵՕՆՈՐԱ. Հայրիկ, մենք իրարու չը պիտի ատենք: Ես պիտի վարձատրեմ նորան այն բոլոր զորկանքի համար, ինչ որ դուք նորանից խեցիք: (Րօքերտին:) Ինձ էլ ոչինչ չ'ունիմ, բացի իմ անձից և իմ գլխից: Նա ուզում է այդ:

ԲՕԲ. Լէօնորա:

ՏԵՍԱՐԱՆ XIII

ՆՈՅՆԵ և ՏՐԱՍ:

ՏՐԱՍ. Ինչ է կատարուել այստեղ:

ԼԵՕՆՈՐԱ. (վազելով գնում՝ է նորան հանդիպելու:) Սերիլի բարեկամ, շնորհակալ եմ ձեզանից: Դուք ինձ իսկական ճանապարհը ցոյց

տուիք: ԲՅրերտ, մենք մեզ համար նոր հայրենիք և նոր պարտաւորութիւններ կը ստեղծենք:

ԲՕԲ. (հայեացք է ձգում Կուրտի վերայ, որը վիրատրուած կերպով նստած է:) Եւ նոր պատիւ: (զրկում է Լէօնորային:)

ԱՄԱԼԻՍ. Ահա, թէ ինչպիսի երախտագիտութիւն, Թէոդորոս:

ԼԵՕՆՈՐԱ. Հայրիկ, մայր, ես ձեզանից ներողութիւն չեմ խնդրում. որովհետեւ այդ ամենը պարտաւոր էի անել: Զգում եմ, իրաւացի չեմ, բայց աղաչում եմ, անյիշատար եղէք իմ մասին:

ՄԻԻԼԻՆԳ. Այ, թէ ինչպէս: Եւ դու կարծում ես, թէ կը թողնես ընտանիքդ, առանց լիշելու թէ՛ դու ով ես... Դճ... (ձեռները քարձրացնում է անիծելու համար:)

ՏՐԱՍ. (մօտենալով նորան:) Թողէք այդ: Ինչու էք ծանրաբեռնում ձեզ անէծքով: (կամաց.) Բացի այդ, խօսքը մեր մէջ մնայ. ձեր աղջիկը վատ զոյգ չի կազմիլ Բօքերտի հետ: Այդ երիտասարդը կը լինի իմ ընկերակիցը և որովհետեւ ես ծնողներ ու ազգականներ չունիմ, հետեւապէս կը լինի նա և իմ ժառանգը:

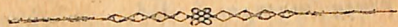
ՄԻԻԼԻՆԳ. Բայց... Կոմս... Ինչու դուք ինձ վաղ չ'ասացիք:

ՏՐԱՍ. (արագութեամբ յետ վազելով էլ հեռանցնելով նորան իւր ձեռներով:) Ես սպասում եմ

ձեր գրաւոր համաձայնութեանը: (զնում է
Բօքերտի եւ Լէօնօրայի ետեւից:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

Վ Ե Ր Զ:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Տպած է.

սկէտք է լինի.

5-որդ երեսում. թերեհաւատութեան - թերահաւատութեան

16 որդ — ամբողջանել — — — — — ամբողջացնել

21-որդ — աղայի — — — — — աղայի

23-որդ — վեռադառնալը — — — — — վերադառնալը

, — , — լինել — — — — — լինել

30-որդ — beaucoup — — — — — beaucoup

34-որդ — circle — — — — — cercle

142-որդ երեսում ցածից

4-որդ տողում տպած է

ԲՐԱՆԴՏ — — — — — — — — — — — ՏՐԱՍՏ.

